

ANKARA
HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

HURÛFÂT DEFTERLERİNDEKİ BİLGİLERE GÖRE ANKARA

Tuğçe COŞKUN

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Refik TURAN**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ BİLİM DALI**

OCAK – 2020

HURÛFÂT DEFTERLERİNDEKİ BİLGİLERE GÖRE ANKARA

Tuğçe COŞKUN

**YÜKSEK LİSANSTEZİ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ BİLİM DALI**

**ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2020

Tuğçe COŞKUN tarafından hazırlanan “Hurûfât Defterlerindeki Bilgilere Göre Ankara” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı Ortaçağ Tarihi Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman (Başkan) : Prof. Dr. Refik TURAN

Eğitim Fakültesi, Gazi Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Prof. Dr. Süleyman ÖZBEK

Edebiyat Fakültesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye : Doç. Dr. Mehdin ÇİFTÇİ

Polatlı İlahiyat Fakültesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 03.01.2020

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Figen ZAİF

Enstitü Müdürü

ETİK BEYAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Tuğçe COŞKUN

03.01.2020

HURÛFÂT DEFTERLERİNDEKİ BİLGİLERE GÖRE ANKARA
(Yüksek Lisans Tezi)

Tuğçe COŞKUN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ocak 2020

ÖZET

Ankara ile ilgili günümüze kadar çeşitli çalışmalar yapılagelmiştir. Bu çalışmalarda Ankara siyasi, ekonomik, kültürel yönleriyle ele alınmıştır. Fakat günümüze kadar Ankara'nın tarihi, Şer'iyye Sicilleri ve Tahrir Defterleri üzerinden çalışılmış, Hurûfât Defterleri üzerine bir çalışma yapılmamıştır. Bu eksikliğin giderilmesi adına tezimizin kapsamı Ankara'nın geçmişinin Hurûfât Defterleri üzerinden takibi şeklinde olacaktır. Bu minvalde Hurûfât Defterleri, Ankara'nın 1647-1809 yılları arasındaki kayıtlarını içermektedir. Söz konusu tarih aralığının belirlenmesinde, Ankara Hurûfât Defterlerinin tutulduğu dönem esas alınmıştır. Bu defterlere göre mahalleler, camiler, zâviyeler, medreseler, vakıflar ve buralardaki görevliler tespit edilmiştir. Eserin çeviriyazısı tez içerisinde ayrıca verilmiştir. Hurûfât Defterleri haricinde, günümüze kadar Ankara ile ilgili yapılan çalışmalardan ve diğer bir kısım belgelerden de istifade edilmiştir. XVII. yüzyıl ortalarından XIX. yüzyıl başlarına kadar olan dönemdeki Ankara'nın sosyo-kültürel yapısına ilişkin ayrıntılı bilgileri içeren bu çalışmanın Ankara tarihine katkı sağlayacağı ümit edilmektedir.

Bilim Kodu : 112407
Anahtar Kelimeler : Hurûfât defterleri, Ankara eyaleti, mahalle, vakıf, camii, mescid, tekke, zâviye
Sayfa Adedi : 141
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Refik TURAN

ANKARA BASED ON TYPEFACE (HURÛFÂT) JOURNALS
(M.Sc. Thesis)

Tuğçe COŞKUN

ANKARA HACI BAYRAM VELİ UNİVERSİTY
GRADUATE SCHOOL OF İNSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

January 2020

ABSTRACT

Various studies have been carried out on Ankara, until today. These studies were dealt with from the political, economic and cultural aspects. One of these dimensions are the studies concerning the history of Ankara. These studies, which were related to the past, cover different periods and subject fields. While the history of Ankara until today was studied on documents, such as the Court Records, there had not been any studies from the Typeface Journals. Our thesis will monitor the history of Ankara, based on the Typeface Journals. In this context, the Typeface Journals contain the records of Ankara between the years 1647-1809. The neighbourhoods, mosques, small Islamic monasteries, theological schools, foundations and the officials at these places have been determined according to these journals. The translated text of the work has also been given in the thesis. Studies on Ankara until today and certain other documents were also utilised, as well as the Typeface Journals. It is hoped that this study, which contains detailed information concerning the socio-cultural structure of Ankara during the period between the middle of the 17th century to the beginning of the 19th century, will make a contribution to the history of Ankara.

Science Code : 112407

Key Words : Typeface journals, Ankara state, neighborhood, waqf, mosque, prayer room, lodge, zawiya.

Page Number : 141

Supervisor : Prof. Dr. Refik TURAN

ÖN SÖZ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada 1647 ila 1809 yılları arasında Ankara'nın vakıf, imaret, mahalle, dinî ve sosyal kurumlarının incelenmesi amaç edinilmiştir. Ankara'nın sosyal ve siyasi tarihini ele alan çalışmaların yanı sıra, vakıf eserlerini de ele alan çalışmalar mevcuttur. Ancak bu çalışmalarda Hurûfât Defterleri incelemeleri yer almadığından konu veya zaman sınırlandırılmasına gidilmiş, şehrin bütün vakıf eserleri ayrıntılı olarak yer almamıştır. Osmanlı dönemi imaretleri, vakıf eserleri ve çalışanlarını derli toplu bir şekilde veren en önemli arşiv kaynaklarından biri de şüphesiz Hurûfât Defterleridir. Özellikle şehir tarihi çalışmalarında, mevcut vakıf eserlerinin hangi mahallelerde olduğu, tadilatlar, atama ve görevlendirmeler gibi konularda detaylı bilgi verdiği için vazgeçilmez kaynak durumundadır. Bu defterlerden elde edilen bilgiler tarihi süreç içerisinde yayınlanmış diğer vakıf tahrir defterleriyle de mukayese edilerek okunmayan, eksik çıkan adlandırmalar tamamlanmaya çalışılmıştır. Verilerin değerlendirilmesi sürecinde tablolara aktarılan ve tasnifi yapılan başlıklar ile konunun bir bütünlük içerisinde verilmesi amaçlanmıştır.

TEŞEKKÜR

Tez çalıőmam s¼recinde verdikleri maddi ve manevi destekler nedeniyle aileme, makale ve kitap araőtırmalarım sırasında yardımlarını esirgemeyen T¼rk Tarih Kurumu K¼t¼phanesi, Devlet Arőivleri ve Milli K¼t¼phane personellerine, Vakıflar Genel M¼d¼rl¼ė¼ Arşivi'ndeki belgeleri teminim esnasında g¼sterdiėi yakın ilgiden dolayı Sayın Mevl¼t AM Beyefendi'ye ne kadar teőekk¼r etsem azdır. Yol g¼sterici fikirlerine danıőtıėım değerli hocalarıma ve bu minvalde Hacı Bayramı Veli Üniversitesi Tarih B¼l¼m¼ Hocalarından Prof. Dr. K¼zım Yaşar KOPRAMAN'a, Dr. Taner L¼LECI' ye, Sonay KILIÇ'a ve ¼zellikle yoğun çalışma programına rağmen tez çalıőmamın her aőamasında g¼sterdiėi desteklerinden dolayı danışman hocam T¼rk Tarih Kurumu Başkanı Sayın Prof. Dr. Refik TURAN'a teőekk¼r¼ bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT.....	v
ÖN SÖZ	vi
TEŞEKKÜR.....	vii
İÇİNDEKİLER	viii
ÇİZELGELERİN LİSTESİ.....	xi
1. GİRİŞ	1
2. TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE ANKARA	5
2.1. Ankara'nın İsmi.....	5
2.2. Eskiçağ'da Ankara	7
2.3. Hristiyan Ankara ve Bizans Dönemi.....	9
2.4. Ortaçağ'da Ankara	10
2.5. İslami Dönemde Ankara.....	10
2.6. Ankara'nın Türkler Tarafından Fethi.....	11
2.7. Haçlı Seferleri Döneminde Ankara	12
2.8. Selçuklular Döneminde Ankara'nın Siyasî Konumu	12
2.9. Selçuklular Dönemi Ankara'da Sosyo-Kültürel Hayat.....	15
2.10. İlhanlılar Döneminde Ankara.....	16
2.11. Osmanlı Dönemi'nde Ankara.....	17
2.12. Osmanlı Dönemi Ankara'da Sosyal ve Ekonomik Yaşam	19
3. HURÛFÂT DEFTERLERİNE GÖRE ANKARA MERKEZE BAĞLI KAZA, NAHİYE, MAHALLE VE KÖYLER.....	23
3.1. Ankara Sancağı	23
3.2. Ankara'nın İdari Taksimatı	25
3.3. Ankara'ya Bağlı Mahalleler	25
3.4. Kaza Merkezleri	26
3.4.1. Karye/Köy	35
3.4.2. Mahalle	61
3.4.3. Kasaba	72
3.4.4. Nahiye.....	73
4. VAKIFLAR	75

	Sayfa
4.1. Vakfın Gelişimi	75
4.2. İslam Tarihinde Vakıf	76
4.3. Anadolu'da Vakıf Sistemi	77
4.4. Vakıf Türleri ve Vakıfların Yapısı	79
4.5. Hurûfât Defterlerinde Kayıtlı Ankara Vakıfları	81
4.6. Vakıf Görevlileri	84
4.6.1. Müteveli	84
4.6.2. Nâzır	85
4.6.3. Mutasarrıf	85
4.6.4. Ferrâş	85
5. CAMİLER VE TÜRBELER	87
5.1. Alâaddin (Sultan, Kale) Cami	89
5.2. Kızılbey Cami	89
5.3. Ahi Şerafeddin (Aslanhane) Cami	89
5.4. Ahi Yakup Cami	90
5.5. Hacı Bayram Cami	90
5.6. Hacı Musa Cami	90
5.7. Karacabey (İmaret) Cami	91
5.8. Hacettepe Cami	91
5.9. Cenabî (Hayalî) Ahmed Paşa (Yeni) Cami	91
5.10. Cami Görevlileri	91
5.10.1. Hatîb	91
5.10.2. İmam	92
5.10.3. Kayyım	92
5.10.4. Müezzin	93
5.10.5. Hafız	94
5.10.6. Türbe	95
6. EĞİTİM KURUMLARI	97
6.1. Medrese	97
7. TEKKE VE ZÂVİYELER	99
8. DİĞER YAPILAR	101
8.1. Hamam	105
8.2. Mahkemeler ve İdari Görevliler	106

	Sayfa
8.2.1. Mahkeme	106
8.2.2. Kadı	107
8.2.3. Şeyhülislam	108
8.2.4. Muhtar	108
8.3. Değirmen.....	108
8.4. Çeşme.....	109
9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	111
KAYNAKLAR	115
EKLER.....	125
Ek-1. Belgelerin Orijinal Görüntüleri (Vakıflar Arşivi 1138 No’lu Defter).....	126
Ek-2. 1143 No’lu Defter Sayfa 81	136
Ek-3. 530 No’lu Defter Sayfa 169	138
ÖZGEÇMİŞ	141

ÇİZELGELERİN LİSTESİ

Çizelge 3.1. Hurûfât defterlerinde Murtazaabad'a dair kayıtlar	27
Çizelge 3.2. Hurûfât defterlerinde Çubuk'a ait kayıtlar	28
Çizelge 3.3. Hurûfât defterleri'nde Ayaş'a dair kayıtlar	29
Çizelge 3.4. Hurûfât defterlerinde Yabanabad'a dair kayıtlar:	30
Çizelge 3.5. Haymana kazasına dair kayıtlar	31
Çizelge 3.6. Şorba kazasına dair kayıtlar	32
Çizelge 3.7. Şorba Kazası	33
Çizelge 4.1. Hûrûfât Defterlerinde Kayıtlı Ankara Vakıfları;	83
Çizelge 4.2. Hurûfât defterlerinde geçen kayıtlı müteveli adları;	84
Çizelge 5. 1. Camilere dair kayıtlar.	87
Çizelge 5.2. Hurûfât Defterleri'nde kayıtlı imam adları, görev yaptıkları cami ve aldıkları akçe;	92
Çizelge 5. 3 Kayyım'a dair kayıtlar	93
Çizelge 5.4. Hurûfât defterlerinde kayıtlı müezzin adları, görev yerleri ve maaşları;	93
Çizelge 6.1. Hurûfât Defterlerine Göre Medreseler;	98
Çizelge 7. 1. Tekke ve Zâviyeler dair kayıtlar	99

KISALTMALAR

Bu çalışmada kullanılmış kısaltmalar, açıklamaları ile birlikte aşağıda sunulmuştur.

Kısaltmalar

Açıklamalar

a.g.e	Adı Geçen Eser
AÜ DTCFD	Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Dergisi
bk.	Bakınız
Çev	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi
H	Hicrî
Haz	Hazırlayan
İA	İslâm Ansiklopedisi
İ	İstanbul Üniversitesi
İSAM	İslam Araştırmaları Merkezi
M	Milâdî
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
Müt	Mütercim
Nşr	Neşreden
S.	Sayı
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TTK	Türk Tarih Kurumu
vb.	Ve Benzeri
VAD	Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi Defteri
vr	Varak
Yay	Yayınlayan

1. GİRİŞ

Günümüz Türkiye Cumhuriyeti'nin başkenti olmasıyla büyük bir önemi haiz olan Ankara, tarihsel köken itibariyle de Roma hatta daha eski çağlara ait özellikleri bünyesinde barındırır. Polatlı civarındaki Gordion'dan, Ulus civarındaki Roma Hamamı'na, şehrin ana simgelerinden olan Ankara Kalesi'nden, Selçuklu mimarisinin eşsiz örneklerinden Arslanhane Camii'ne varıncaya dek geniş bir yelpazedeki eserler Ankara'nın tarihi hüviyetini oluşturur. Bunun yanısıra her çağda bölgenin ekonomik, idari, sosyal hayatında da belirleyici rol oynamış, bu anlayışı günümüze etki etmiştir. Konumu itibariyle daima alınması ve elde tutulması gereken belde özelliğini korumuş, şehir tarihi içindeki teşkilatlanmalarla inkişafını sağlamıştır. Merkezi yapının güçlü idarelerinden olan Ankara kendisiyle beraber çevresindeki şehirlerin de yaşayış ve tarihi bütünlüğünde üstlenici rol oynamıştır. Uygarlıkların bıraktığı miras ile birikimi artmış, bu birikim üzerine eklemeler yapılarak korumaya ve geliştirilmeye devam etmiştir. Bunun sayesinde, tarihi akış içerisinde medeniyet kavramını karşılamıştır. Mücadele ve imar arasındaki dengeyi barındırmıştır. Anadolu medeniyetinin inanış ve düşünce hayatını yönlendirici, birleştirici unsurları, tarihsel bağları bir araya getirmiştir. Ankara'ya hâkim olan uygarlık veya devletler bu özellikleri kullanıp hükmedici rol kazanmayı başarmışlardır.

Ankara tarihine özellikle dönemin sosyal, kültürel ve vakıf teşkilatı etrafında konumlanmış şehrin bütüncül tarihine katkı sağlayan bir diğer arşiv kaynağı da Hurûfât Defterleri'dir. Selçuklu, Beylikler, Osmanlı ve Cumhuriyet döneminden günümüze ulaşmış olan vakıf eserleri, vakfiyeler, berat, ferman kayıtları Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi (VGMA)'da muhafaza edilmektedir. Rûznâmçe olarak da adlandırılan bu defterler tutuldukları dönemin idarî yapısını; nahiye, mahalle, köyleri alfabetik sıraya göre kaza adının altında sıralandırılmıştır. Arapça harf adının çoğulu olarak adlandırılmışlardır. Bu defterler vakıf müesseselerine günlük tayin ve terfi işlemleri ile ilgili berat ve emirlerin içeriklerinin sırayla tutulduğu defterlerdir. Hurûfât Defterleri vakıf eserlerinin belirlenmesinde, bu eserlerin hangi kaza merkezine bağlı olduğuna, yeni görevli adları, kişinin unvanı, aldıkları maaş, atama kayıtları, görevi kendisine tevkiî eden makam veya kişinin adı, yaptıkları faaliyetler hakkında da bilgi vermesi açısından Atik Şahsiyet Defterlerinin tamamlayıcısı olmuştur. Bu bilgiler verilirken genellikle bir önceki defter tarihinin takibi şeklinde devam etmiş fakat bazı defterler yüzlerinin silinmesi, yazının silik çıkması nedeniyle ilgili yerler okunamamıştır.

Hurûfât Defterleriyle ilgili yapılmış iki müstakil kitap bulunmakla beraber, yayınlanmış tezler de vardır. Bu çalışmalar şunlardır;

Hurûfât Defterleri'nde Isparta Kazâsı (Sedat BAYRAKAL),

Kudüs-i Şerif (Şerife EROĞLU MEMİŞ)

Yüksek Lisans tez çalışmaları;

Hurufat Defterleri Işığında Ilgın (Gazi ÖZDEMİR)

Hurufat Defterlerinde Niğde Bor (Ahmet ÖGE)

Hurufat Defterlerine Göre Bursa (Necibe ARVAS)

Hurufat Defterlerine Göre Maraş Kazası (Pakize YILDIZ)

Hurufat Defterlerinde Karaman Ereğlisi (İsmet BOYDEMİR TEMEL)

Hurufat Defterlerine Göre Aksaray Kenti Klasik Eğitim Kurumları –XVIII- XIX. Yüzyıllar Arası (Eşref TEMEL)

Hurufat Defterlerine Göre Kır-ili Kazası (Halis AKINCI)

Hurufat Defterlerine Göre Seydişehir (Muharrem PARLAK)

Hurufat Defterlerine Göre Ermenek (Mevlüt ESER)

Araştırmanın Amacı ve Kapsamı

Vakıf araştırmalarında kullanılan birçok defter Ankara tarihi ile ilgili çalışma yapılırken başucu kaynak olma niteliği taşımıştır. Tahrir Defterleri, Şer'iyeye Sicilleri, Atık Defterleri ilgili araştırmacılar tarafından okunup değerlendirilmiştir. Fakat Ankara Hurûfât Defterleri çevirisi (Latin harfleri) veya yayını yapılmadığı için bu boşluk tamamlanması gereken önemli bir nokta idi. XVII. ve XIX. Yüzyıllar arası tarihini kayda tutan bu defterlerle Ankara'nın verilen tarihi aralıklarda kaza merkezleri, vakıf eserleri, atama kayıtları gibi sosyal ve kültürel hayatı düzenleyen bilgileri vermesi açısından oldukça önemlidir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu yüksek lisans tez çalışmasının ana kaynağı Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde bulunan 1647-1809 tarihli *Hurûfât Defterleridir*. Çalışmada ayrıca VEKAM (Vehbi Koç Ankara Araştırmaları ve Uygulama Merkezi)'nde bulunan örnek çalışmalar, tezin destekleyicisi ve tamamlayıcısı niteliğinde konuyla ilgili hazırlanmış tez, makale ve

Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları tarafından hazırlanmış birçok kitaptan ve kaynak çevirisinden yararlanılarak bu tez çalışması hazırlanmıştır.

Araştırmanın Kaynakları

Vakıf kayıtları, başta Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi olmak üzere, BOA'da ve KŞD (Kişisel Şahsi Defter)'de bulunmaktadır. Yaklaşık 15x45cm, 15x50cm, 16x50cm boylarındadır. Hurûfat Defterleri'nde 18 adet kayıt tespit edilmiş olup, bunlar içerisinde 3 adet defter incelenerek çalışılmıştır, bu defterler 1647-1809 tarih aralığını ve "0530, 1138, 1143" numaralı defterleri kapsamaktadır. Ankara başlıklı ayrılan bu defterlerin bazılarında Ankara'ya bağlı olarak kaydedilen Bozok Sancağı, Yozgat, Çorum, Çankırı, Eskişehir gibi kaza merkezleri yer aldığından bu çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Araştırma Metodu

Bir arşiv çalışması olarak Hurûfât Defterleri Işığında Ankara konulu tezimizin çalışmalarına transkripsiyon yöntemi ile kaynakları tarayarak başlandı. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde yer alan detaylı indeksten Ankara başlığı tespit edildi. Tahrip edilen, okunması mümkün olmayan yerler görevliler tarafından açıklanarak dijital halde kopyaları teslim alındı. Bu kayıtlarda kimi yerlerde bir önceki defterin tekrarı veya devamı yer alırken bazı kayıtlarda ise konu ile ilgisi olmayan metinlerin yazıldığı fark edilerek tasnif yapıldı. Kimilerinde kaza merkezi başlığı ile konuya giriş yapılırken kimilerinde ise vakıf eserinin adı veya görevlisinin yazıldığı görüldü.

11 defterin tamamı dolu iken geri kalan defterlerin yarısı veya tamamına yakını boş bırakılmak suretiyle yazıldığı görülmektedir. Genel olarak 50 satır yer almakta fakat bu sayı, konunun muhtevasına, uzunluğu, kısalığına, kâtibin yazım şekline göre değişiklik göstermektedir. Okunması mümkün olmayan yerlere soru işareti (?), eksik bırakılmış, konunun tamamlanmadığı yerlere ise üç nokta (...) kullanıldı. Çekim hatası nedeniyle okunamayan karanlık çıkan satırlarda diğer nüshalarda yazıldığı gibi tahmin edilen kelimeyi parantez içerisinde yazıldı. Bazı belgelerin ise üstü tamamen çizilimiş, "terkin olunmuştur" gibi notların içerdiği bilgiyle görevlendirmenin iptal edilmiş olduğu görülmektedir.

2. TARİHİ SÜREÇ İÇİNDE ANKARA

2.1. Ankara'nın İsmi

Ankara; adının nereden geldiğiyle ilgili iki yazılı kaynaktan ve birtakım efsanelerden söz edilebilir. MS. 2. yüzyılda yaşamış Yunanlı tarihçi Pausanias'a göre, Frigya'nın (Phrygia) ünlü kralı Gordios'un oğlu Midas'a, bir gece rüyasında ilahi bir ses, “*Bir gemi çapası aramasını ve bulduğunda da oraya bir kent kurmasını*” emreder. Bu çapa Ankara Kalesi'nin olduğu tepelerde bulunur. Bunun üzerine Midas, buraya “gemi çapası kenti” anlamına gelen “*Anker(-ium)*” ya da “*Ankyra*” adını vererek kenti kurar ve çapayı da Zeus (Jüpiter) Tapınağı'nda saklar.¹ Bir diğer görüş kentin adının Frig Krallığı döneminde kullanıldığı; “*Ank*” sözcüğünün Frig dilinde “çengel, kıvrıntı, kayalık vadi ve dar boğaz” anlamlarında olduğu ve yazıtlarda “kayalık kenti” olarak kullanıldığı yönündedir.²

Roma döneminde Galatlar, bölgeye gelir gelmez Pontus Kralı ile birlikte Paflagonya bölgesinde Philadelphos'un Mısır'ı ile savaşarak onları Karadeniz'e kadar sürmüşlerdi. Kazanılan zafere karşılık Galatlar'a kent kurmak için yer verildiği ve bu kentte, zaferin sembolü olarak, yaptıkları bir kıyı savaşında ele geçirdikleri, Yunanca'sı “*Ankyra*” (*Anküra*) ve Latince'si “*Ancyra*” (*Ankira*) anlamına gelen “gemi çapası” adını verdikleri belirtilir.³ Roma Dönemi'nde Ankara ve çevresinde basılan para ve madalyonların üzerinde gemi çapası resimlerinin yer alması, söz konusu kaynakları doğrular niteliktedir.⁴

Bu şehrin adı, ilk defa Manlius'un seferi sebebiyle Romalı tarihçilerin kayıtlarında görülür. Strabon, bundan önce sadece Galatların bir müstahkem noktası olarak bahseder.⁵ Bu noktada, kökenleri Orta Asya kent kültürüne dek uzanan yer adı verme usullerine göre yerleştirilen Bizans kentlerinin demografik büyüklüğüne göre eski adının Ancyra-Ankara gibi Türk halk etimolojisine uydurularak korunduğu anlaşılmaktadır.⁶ “*Ankyra*” her ne kadar “gemi çapası” anlamına gelse de kökeni “yol kesen, durduran” demektir. Gemi çapası, gemiyi durduran bir araç olmakla birlikte esasında Ankara'daki kalenin, yolları kesen ve durduran bir noktada bulunması, ona bu adın verilmesinin nedeni olabilir.⁷ Bizans

¹ Erzen, A. (1946). İlkçağda Ankara. Ankara: TTK. Yay, 19-20; Galanti, A. (2005). Ankara Tarihi III. Ankara: Çağlar Yay, 11.

² Darkot, B. (1941). “Ankara Maddesi”, İslam Ansiklopedisi, C.6, İstanbul, 438; Erzen, 1946:19-20; Galanti, 2005:22.

³ Umar, B. (1993). Türkiye'deki Tarihsel Adlar. İstanbul: İnkılâp Yay, 74.

⁴ Sargın, H. (2012). Antik Ankara. Ankara: Arkadaş Yay, 7.

⁵ Strabon, (2012). Geographika Anadolu Coğrafyası Kitap: XII-XIII-XI. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yay, 61.

⁶ Ruben, W. (1947). “Anadolu'nun Yerleşme Tarihi ile İlgili Görüşler”, A.Ü. DTCF Dergisi, (V:4), 368-391.

⁷ Sargın, 2012: 7.

kaynaklarında kentin adı “Ankagra”dır. Batılı kaynaklarda ise “Aghuridha” ve “Angouri” olarak geçer.⁸

Dünyanın ilk coğrafyacısı Strabon’a göre Ankara adı, Roma Dönemi’nde bir şehir devlet olan Kütahya/Simav-Kiliseköy civarındaki *Ankyraile* karşılaştırılmamalıdır. Ayrıca Ankyra adlı bir üçüncü kentin de bir zamanlar Makedonya’da var olduğu bilinmektedir.⁹

Ankara’nın tarihte aldığı öteki adlar ise “*Ankas*” (Sanskritçe’de kıvrıntı, engebe), “*Ankos*” (kayalık vadi, dar boğaz), “*Ancus*” (çengel), “*Ankur*” (arızalı), “*Ankura*” (yüce anka), “*Ankuria*”, “*Ancyre(a)*”, “*Ankariya*”, “*Ang(k)ur*”, “*Ancora*”, “*Angare*”, “*Ancras*”, “*Engura(u)*”, “*Enguri*”, “*Engüriye*”, “*Ungüriye*” gibi ses düzeni olarak birbirlerine yakın isimlerdir.¹⁰

İslam tarihçileri ise Ankara’dan “*İmariye*”, “*İmadiye*”, “*Beldet-i Selasil*” (zincirli kent), “*Kal’a-i Salasil*”, “*Zat-ül Selasil*” ve “*Ankori veya Angori*” (Selçuklu komutanı El İdrisi’nin XII. yüzyılda adlandırması) diye söz ederler.¹¹

Selçuklu döneminde Anadolu şehir ve unvanlarından Ankara, Dârü’l-hısn (tahkimli belde) olarak anılmaktaydı.¹² Genellikle Selçuklu kentleri eski Hristiyan kentlerinin bir karşılığı olarak eski adlarda kullanılmaktaydı. Antik adı olan Ancyra’yı korumuş olan Ankara bile o dönemde eski adına daha yakın olan Ankuriya adını taşımaktaydı.¹³ Kentin Selçuklular’dan sonraki adı olan “*Engürü*”nün ise kentin çevresinde yetişen üzümlerden dolayı “engür”den geldiği belirtilir.¹⁴ Evliya Çelebi de *Seyahatnamesi*’nde “*Engürü*” adını kullanır.¹⁵ XVII. yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu’nda “Ankara” olarak geçse de yerli halk “*Angara*” derdi. Yine Evliya Çelebi, *Seyahatnamesi*’nde “*Angara*” denmesinin nedenini, “Kalenin halka angarya ile yaptırılması” diye açıklar.¹⁶

⁸ Sargın, 2012: 8.

⁹ Erzen, 1946: 19-20; Galanti, 2005: 72-74.

¹⁰ Koşay, H.Z. (1935). Ankara Budun Bilgisi. Ankara: Ankara Halkevi Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı, Ulus Basımevi, 7; Aktüre, S. (2000). “16. Yüzyıl Öncesi Ankara’sı Üzerine Bilinenler”, Tarih İçinde Ankara. (Der. Yıldırım Yavuz). Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yay, 4.

¹¹ Erzen, 1946:72-74; Gülekli, N.C. (1948). Ankara, Tarih-Arkeoloji, Ankara: Doğu Matbaası, 29-30; Bağlum, K. (1992). Beşbin Yılda Nereden Nereye Ankara. Ankara: 27.

¹² Erzi, A. S. (1950). “Türkiye Kütüphanelerinden Örnekler ve Vesikalar “I”, *Belleten*, XVI/53, 85-105.

¹³ Cahen, C. (1979). Osmanlılardan Önce Anadolu’da Türkler. İstanbul: E Yay, 103.

¹⁴ Buluç, S. (1991). “İlkçağda Ankara”, *Ankara Dergisi*, Cilt:1, Sayı:2, Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay, 13-23.

¹⁵ Akgün, N. (1996). Burası Ankara. Ankara: Ankara Kulübü Yay. No:3, 14.

¹⁶ Erzen, 1946: 19-20; Galanti, 2005: 72-74.

Günümüzde Ankara ise, resmi yazımlarda yine Ankara şekliyle kullanılırken günlük kullanımda Ankara veya Angara şeklindeki telaffuzları ile kullanılabilir. Bir diğer kullanımda ise yoğunlukla, sahip olduğu sıfatı ile yani Başkent olarak anılmaktadır.

2.2. Eskiçağ'da Ankara

Ankara ve çevresinde alt ve daha çok Orta Paleolitik dönemlere ait çeşitli eserler bulunur. Üst döneme ait eserler az olduğu için bu döneme ait bilgiler oldukça kısıtlıdır. Alt döneme ait aletler, Antalya Karain Mağarası'nda bulunanlar ile aynı döneme kadar tarihlenir.¹⁷

Neolitik Çağ (Yeni Taş/Cıvalı Taş Çağı MÖ. 8000-5500) ise ilk köylerin kurulduğu, avcılık, tarım ve hayvancılığın daha da geliştiği dönemdir. Arkeolog Prof. Dr. Remzi Oğuz Arık'ın Ankara Kalesi'nde yaptığı çalışmalarda Neolitik Çağ'a ait bir taş balta parçası bulunmuştur.¹⁸

Kalkolitik Çağ (Bakır Çağı/MÖ 5500-3000) kent kültürünün öne çıktığı bir çağdır; ticaret, mimari, savunma ve meslek grupları, faaliyet kapsamı genişir. Yine bu dönemde Kalecik, Ahlatlıbel¹⁹, Bâla/Beynam, Gölbaşı/Karaoğlan ve Yazır Höyük'de bu döneme ait eserler görülür.²⁰

Tunç ve Bronz Çağı (MÖ 3000) dönemi ise büyük kentlerin oluşturulduğu ve ticaretin çok geliştiği bir dönemdir. Bu dönemde Ankara ve çevresinde madeni araç ve gereç kullanıldığı görülür. Mimari yapı, taş temel ve üzeri kerpiçtir.²¹

Hititler (MÖ 1660-1190) Anadolu'ya geldiklerinde Hatti Beylikleri'nin egemenliğine son verirler. Anadolu'da merkezi devlet yapısını oluşturarak bir imparatorluk kuran Hititler'in Ankara'yı askerî garnizon olarak kullandıkları sanılmaktadır.²² Ankara ve çevresindeki en büyük Hitit yerleşimi Haymana Külhöyük ve çevresindedir. Günümüzün ünlü Haymana Kaplıcaları'nın bilinen tarihi Hititler'e kadar uzanır. Romalılar bu tesisleri daha da geliştirerek bir sıcak su tedavi merkezine dönüştürmüştür. Böylece günümüz mirasının

¹⁷ Yalçınkaya, I. (2009). "Ankara'nın İlk Sakinleri: Paleolitik (Yontma Taş) Çağı" Taş Devrinden Cumhuriyet'e Ankara. Ankara: Ayrıntı Basımevi, 14-15.

¹⁸ Koşay, 1935: 7.

¹⁹ Koşay, H. Z. (1934). "Ahlatlıbel Hafriyatı", *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, Sayı:2, Ankara, 3-11.

²⁰ Arık, R. O. (1939). "Anadolu'nun En Garp Eti İstasyonu Karaoğlan Höyüğü" *Belleten*, Cilt:3, Sayı:9, Ankara, 27-42.

²¹ Aydın, S. (2005). *Küçük Asya'nın Bin Yüzü*: Ankara. Ankara: Dost Kitabevi Yay, 48.

²² Mamboury, E. (1933). Ankara, Paris, Guide Touristique, 69-70; Darkot, 1941:439; Sevgen, N. (1959). *Anadolu Kaleleri*. Cilt:1. Ankara: Doğu Matbaası, 51.

temelleri atılmıştır.²³ Hitit varlığının Anadolu’da ortadan kalkmasıyla Demir Çağı başlar. Ankara’nın belgelere dayalı düzenli tarihi Galatlar ile başlar.²⁴

Persler Anadolu’da çok önemli yol ağları inşa etmiştir. Bu yollardan en önemlisi Kral Dareios I’in kurduğu ünlü “Kral Yolu”dur. Makedonya kralı Büyük İskender (III. Alexandros) Anadolu’yu, Helen Dünyası’na açmak için doğu seferine çıkar. *Ankyra* adı, yazılı kaynaklarda ilk kez Büyük İskender’in Asya seferinde geçer.²⁵ MÖ. 334 kısmı Gordion’da geçiren Büyük İskender, MÖ. 333 baharında Ankara’ya gelerek, yaza kadar Pers ordusunu bekler. Bu arada Ankara’yı stratejik öneminden dolayı askerî merkez yapar. Böylece Ankara’nın Klasik Çağ-Helenistik Dönemi başlar.²⁶

MÖ 25’de ilk Roma İmparatoru Augustus, Galatya’yı Roma’ya bağlar. Bunun ardından Ankara toprakları üzerinde Roma hâkimiyeti baş gösterir. Bu dönemle birlikte Ankara, Küçük Asya’nın en bakımlı şehirlerinden biri haline gelir.²⁷ Ankara ve çevresi MÖ.8. ve 7. yüzyıllarda Makedonya ve Trakya’dan gelen göçlerinde etkisiyle Frigler’in egemenliğine girer. Kentteki ilk önemli yerleşme Frigler Dönemi’nde olur.²⁸ Küçük Asya’da MÖ.3. yüzyıldan sonra Galatya, Ankara topraklarının bütünü de kapsayarak Frigya-Kapadokya toprakları üzerinde yer alır.²⁹

Ankara’nın en parlak dönemi, Roma İmparatorluğu’nda Galatya eyaletinin başkenti olmasıyla başlar. Ankara MS. I. ve II. yüzyıllarda tarihinin en görkemli dönemini yaşar. Roma dönemi ile ilgili bilgileri, ele geçen yazıt ve sikkelerden anlaşılmaktadır.³⁰ Tahıl üretimi, dokumacılık ve hayvancılık alanında büyük gelişmeler sağlanır. Bunun yanında Romalılar ulaşımına çok önem verirler ve Ankara bağlantılı önemli yolların yapılmasını sağlarlar.³¹

²³ Mermerci, D. (1993). “Oyaca Kasabası Külhöyük 1992 Kurtarma Kazısı”, Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1992 Yıllığı. Ankara, 5; Temizsoy İ.ve diğ. (1999) “1998 Külhöyük Kazısı”, Ankara, Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1998 Yıllığı, 5-23; Denizli H. ve diğ. (2003). “2002 Yılı Külhöyük Kazı Çalışmaları”, Ankara, Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2002 Yıllığı, 5-27.

²⁴ Arslan, M. (2004). Galatya Krallığı ve Roma Dönemi Ankyra Şehir Sikkeleri. Ankara: Ankara Ticaret Odası Yay, 22-24.

²⁵ Erzen, 1946: 18.

²⁶ Erzen, 1946: 30.

²⁷ Galanti, 2005: 25.

²⁸ Tuna, N. (2007). “ODTÜ Müzesi’nin Ankara Frig Nekropolü’nde Araştırma Kurtarma Kazıları, Friglerin Gizemli Uygarlığı/ The Myserious Civilization of the Phrygians (Der. Hakan Sivas-Tacimer Tüfekçi Sivas). İstanbul: Yapı Kredi Yay, 99-113.

²⁹ Sevin, V. (2016). Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası I. Ankara: TTK Yay, 59.

³⁰ Akurgal, E. (1992). Antik Devirde Ankara, Ankara Konuşmaları. Ankara: Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 13.

³¹ Macpherson, J. W. (1954). Roman Roads and Milestones of Galatia, *Anatolian Studies* 4,111-120.

MS. I. yüzyılda bölgenin en fazla Helenleşmiş iki şehriden biri Ankara'ydı. II. yüzyıl sonlarına doğru doğunun öne çıkmış birkaç şehriden biriydi ve Galatya'yı temsil ediyordu.³² Bu süreci günümüze kadar varlığını korumuş olan eserlerden anlıyoruz. III. yüzyılda imparator Caracalla, kalenin surlarıyla bugünkü Roma Hamamı denilen hamamı yaptırdı. Dördüncü yüzyılda Hristiyanlığın yayılmasıyla Ankara önemli bir dini merkez olmuş Piskoposlar Meclisi iki kez toplanmış ve önemli kararlar almıştır. İmparator Julianus'un Ankara'ya gelmesi üzerine bugün valilik meydanında bulunan Julien anıtı yapılmıştır. (362)³³

2.3. Hristiyan Ankara ve Bizans Dönemi

Ankara, Bizans döneminde de Roma'nın devamı gibi yol ağı üzerinde önemini korur. Bu dönemde surlar, yol ağları ve kamu binaları yenilenir. Dokumacılık ve ticaret iyice gelişir.³⁴ Bizans döneminde V. yüzyılın başlarında Hristiyan kimliğini tam olarak kazanan şehir, geniş bir okumuş sınıfı ve etkili piskoposları bulunan bir dindarlık ve hayırseverlik merkezi olur.³⁵

Ankara, 314 ve 358'de Ankara Konsili başkanlığında *Saint Synode* adıyla kurulan Hristiyanlık Meclisi'nin önemli dinî kararlar almasında rol oynar. Şehrin kimliği bu ölçüde değişir. (306-337)³⁶ Hristiyanlar Kudüs'e hacı olmaya giderken Ankara'dan geçerlerdi. Avrupa'dan Kudüs'e yapılan ziyaretler Anadolu'da; İstanbul, Ankara, İzmit, Aksaray güzergâhında Hacı Yolu denilen bir yol geliştirmişti.³⁷ Böylece Ankara Bizans'ın büyük bir dinî merkezi olmasının yanı sıra Galatya Başpiskoposluğu'nun da merkezi konumundaydı. Din adamları ve günümüze kadar gelemeyen birçok dinî yapı (katedral, kilise ve manastır gibi) Ankara'nın dinsel açıdan önemini ortaya koyar.³⁸

Çağın en önemli spor ve eğlence etkinliği sayılan gladyatör oyunlarının ve av şenliklerinin günlerce ve görkemlice yapıldığı bir kent olur. Ayrıca İmparatorların İstanbul'dan Antakya'ya giderken Ankara'ya uğramaları da kentin önemini artırır.³⁹

³² Aydın, 2005: 81.

³³ Ankara Tarihi ve Kültür Dizisi, 2008: 57.

³⁴ Sargın, 2012: 36.

³⁵ Aydın, 2005: 115.

³⁶ Koşay, 1935: 36.

³⁷ Sevin, 2016: 8.

³⁸ Sargın, 2012: 37.

³⁹ Sargın, 2012: 39.

2.4. Ortaçağ'da Ankara

Doğu Akdeniz'de VII. yüzyılın başlarında Sasani ve Araplar'ın, Antik Çağ düzenini bozarak birçok kenti yerle bir etmeleri İlk Çağ'ın sonunu getirir. Ankara açık kent kimliğini yitirerek surların içine çekilir ve Bizans'ın sınır kenti olur.⁴⁰ Sasaniler 615'de Ankara'yı da yağmalayarak İstanbul'a kadar gelir. Sasaniler, 622'de büyük bir yangın çıkararak başta büyük Roma Hamamı olmak üzere kenti tekrar talan ederler. 630 yılında Heracleios (610-641) Sasani kralı II. Hüsrev'i yenerek Ankara'yı geri alır. Harap olan kale ve surlar yeniden tamir edildi ve Ankara kalesi de bugünkü görünümü bu dönemde yapılan onarımda alır. Sasani tehlikesi ortadan kalkınca kent, Comitenses unvanlı askerî komutanın bulunduğu büyük bir komuta merkezi olur.⁴¹ VII. ve X. yüzyıllar arası Bizans Ankara'sı zaman zaman darboğaza girse de ekonomisi gelişmiş, kilisesi yine çok önemli bir kurum, entelektüel ve aynı zamanda askerî merkez olarak varlığını koruyan bir kenttir.⁴²

2.5. İslami Dönemde Ankara

İslami dönemde; 806 yılında Harun Reşid Kemerhisar'ı alarak büyük bir birliği Ankara bölgesine göndermiştir.⁴³ Halife Harun Reşid, Bizans'ın Amorion (Amûriyye) ve Ankara gibi şehirlerinde gerçekleştirilen kuşatmalar sırasında ele geçirilen kitapların muhafaza edilmesini özellikle emretmiştir. Bu kitaplar birikmiş kültür varlığının ve beldenin hafızasının neticesi olduğundan ileri gelen ilim adamlarından oluşturduğu bir ekibi önemli gördükleri tıp, felsefe, astronomi vb. ilimlere dair eserleri elde etmekle görevlendirmiş ve bu şekilde birçok ünlü eserin Bağdat'a gönderilmesini sağlamıştır. Galatya sahası Harun er-Reşid tarafından fethedildiği zaman, bu hükümdar Ankara'ya gelerek zaferinin ganimeti olmak üzere tapınağın kapısını alıp Bağdat'a göndermiştir. Kapının kanatları üzerine kazınmış bir kitabe Cihannümâ'da kaydedilmiştir.⁴⁴

Halife Mu'tasım'ın (833-842) batı seferinde İznik'e gelmesi ile yönünü Ankara'ya çevirmiştir. Şehirin surlarını yıktıktan sonra Ankara'ya ulaştı.⁴⁵ Mu'tasım'ın muazzam ordusunun bir kısmı kuzey batı istikametinde ilerleyerek 838 tarihinde Ankara'yı ve

⁴⁰ Fıratlı, N. (1951). "Ankara'nın İlk Çağdaki Su Tesisatı", *Bellekten*, Cilt:15, Sayı:57. Ankara, 359.

⁴¹ Eyice, S. (1992). Bizans Dönemi Ankara'sı, Ankara Konuşmaları. Ankara: Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yay, 22.

⁴² Aktüre, 2000: 14.

⁴³ Ostrogorsky, G. (1991). Bizans Devleti Tarihi. (Çev. F. Işıltan). Ankara: TTK Yay, 182.

⁴⁴ Çelebi, K. (2013). Cihannümâ. (Der. B. Karlıağa, S. Öztürk). C. I. İstanbul: Türk Dünyası Vakfı Yay, 399.

⁴⁵ Üçok, B. (1983). İslam Tarihi, Emeviler-Abbâsîler. Ankara: MEB Basımevi, 117.

Amorion'u⁴⁶ işgal etti.⁴⁷ Halife Mütevekkil (847-861) zamanında hilafet ordusunun çoğunluğunu Türklerin oluşturması sonucunda Türk kumandanları biri yazın, biri kışın olmak üzere yılda iki kez Bizans'a karşı gazada bulunuyorlardı. Bu dönemde Ankara'dan Bergama'ya kadar uzanan bölgelerdeki Bizans şehir ve kaleleri büyük tahribata uğratıldı. Bu gazalar ile bölgenin etnik yapısı İslam varlığıyla tanışmış, Türkler'in fethine giden kapıyı aralamıştır.⁴⁸

2.6. Ankara'nın Türkler Tarafından Fethi

Selçuklu Sultanı Alparslan'ın 1071 yılında Malazgirt'te Bizans İmparatoru Romanos Diogenes'i yenmesinden sonra 1073 yılında Ankara ilk kez Türkler tarafından alındıysa da egemenlik uzun sürmez. Normandiyalı Orsel de Boullion, Ankara'yı bir süre sonra Türklerden geri alır. Ankara'nın kaybedilmesi Türk hücumunun başlamasına neden olur. Kısa bir süre sonra Türkmenler'den İnal Bey, Ankara'yı tekrar geri alır. 1077'de VII. Michael Ducas ile İnal Bey, sınırlar için anlaşır. Bizanslılar'ın iyice zayıflamasıyla kırsalda güçlü olan Türkmenler, Emir Tursan Gazi komutasında 1081'e Ankara'ya girer.⁴⁹ Böylece Ankara ve çevresi, Melik Ahmed Danişmend'in yönetimine geçer. İlk kentli Türkler, askerlerdir. Ankara örneği gibi kale surlarının hemen dışındaki alanlara nüfus ve garnizon kuvvetleri yerleştirildiğinden, belirli bir süre sonra buraları da Türk idaresince bir korunma suru içine alınır.⁵⁰

Zamanla kentin zengin ve nüfuzlu ailelerini bu kesim oluşturur. Şehrin imarı ve iskânı müesseselerin kurulmasıyla sağlanmıştır.⁵¹

Tıpkı Oğuz Kağan'ın kurduğu teşkilâtta olduğu gibi, Türkiye Selçuklu Devletinin batı uçlarında toplanan Türkmenler de, "sağ ve sol" olmak üzere iki kol halinde teşkilâtlanmışlardır.⁵² Bunlardan sağ kolun merkezi Kastamonu, sol kolun merkezi ise Ankara idi. Selçukluların Bizans-Selçuk sınır bölgeleri boyunca uzanan sağ ve sol uc eyaletlerinin askeri-yönetmel merkezleri işlevindeki Kastamonu ve Ankara kentlerini ise göçebe Türkmen boylarının Bizans sınırları ötesine yaptığı gaza ve fetih hareketlerinin

⁴⁶ Mesûdi, (2018). Kitâbü't-Tenbih ve'l- İşraf Coğrafya ve Tarih. (Müt. R. Şeşen). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay, 249.

⁴⁷ Vasiliev, A. (2018). Bizans İmparatorluğu Tarihi, (Çev. T. Alkaç). İstanbul: Alfa Yay, 144.

⁴⁸ Sevim, A. (1987). Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi "Başlangıçtan 1086'ya Kadar". Ankara: TTK Yay, 29.

⁴⁹ Cahen, 1994: 97.

⁵⁰ Baykara, T. (1996). "Yeni Bir Ülkede Yeni İnsanlar". *Erdem Türklerde Hoşgörü Özel Sayısı II*, Cilt:8, Sayı:23, 457.

⁵¹ Aktüre, 2000: 14.

⁵² Koca, S. (2008) "Diyâr-ı Rûm"un (Roma Ülkesi=Anadolu) "Türkiye" Haline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü". *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 38.

örgütlenip yoğunlaştığı askeri-stratejik merkezler olarak değerlendirdikleri görülmektedir. Nitekim beylerbeyi Seyfeddin Kızıl Bey'in Ankara'da sur dışı ilk kolonizasyon içerikli yapı faaliyeti olarak Kızıl Bey mescidini yaptırdığına dair kayıtlar, sözkonusu kentlerin askeri faaliyetlerin örgütlendiği merkezler olduğunu ortaya koymaktadır.⁵³

2.7. Haçlı Seferleri Döneminde Ankara

Fransız, Alman ve Lombardlar'dan oluşan sayısı 200.000'in üzerinde büyük Haçlı ordusu yanlarında kendilerine kılavuzluk yapacak bir Bizans birliğiyle beraber Niksar'a gitmek üzere 3 Haziran 1101'de İzmit'teki karargâhlarından yola çıkarak Bizans'a ait bölgeden geçen ve "Hacılar Yolu" adıyla (İznik, Osmaneli, Gölpaazarı, Nallıhan, Ayaş) güzergâhı takip ederek 23 Haziran'da I.Kılıçarslan'a (1093-1107) ait Ankara önüne varmışlar ve ilk hücumda kaleyi ele geçirip burada iki gün durup sonra Danişmendli Beyliği'ne ait bulunan Çankırı'ya doğru yola çıkmışlardı. Çankırı'daki buluşma öncesinde, Kılıçarslan'ın yapacağı tek şey, Ankara'dan Çankırı'ya kadar Haçlıların geçecekleri yol üzerindeki tarlaları ve su kaynaklarını tahrip etmektir.⁵⁴ Müslümanlar dara düşünce etraf meliklerine yardım istemek için haberciler (kussâd) gönderdiler. Haçlılar kaleyi ele geçirdiler ve daha önce İmparatorla varılan anlaşma uyarınca burasını Bizans kumandanına teslim ettiler.⁵⁵ İslam ordusuyla yaptığı savaşta Kılıçarslan zafer kazandı. Kılıçarslan, Çankırı'yı aldıktan sonra Ankara'ya yürüdü. Ankara'yı da ele geçirdi.⁵⁶

2.8. Selçuklular Döneminde Ankara'nın Siyasî Konumu

I.Kılıçarslan'ın ölümünden sonra Anadolu'daki Selçuklu topraklarını bir bir kendi sınırları içine alan Emir Gazi, artık Anadolu'da en önemli güç haline geldi. 1129 yılında Ankara, Çankırı, Kastamonu ve Karadeniz sahillerini kontrol altına aldı.⁵⁷

I. Kılıçarslan'ın oğlu Sultan I. Mesud 1152 veya 1155 yılında egemenliği altındaki yerleri çocukları arasında paylaştırırken bütün civar ve yöreleriyle birlikte Amasya ve Ankara'yı küçük oğlu Şahinşah'a vermişti.⁵⁸

⁵³ Öney, G. (1971). Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları. Ankara: Ankara Üniversitesi Yay, 93.

⁵⁴ Demirkent, I. (2007). Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler, Bildiriler, İncelemeler. İstanbul: Dünya Yay, 183.

⁵⁵ Demirkent, I. (1997). Haçlı Seferleri. İstanbul: Dünya Yay, 65.

⁵⁶ Aksarayî, K. M. (2000). Müsâmeretü'l-Ahbâr. (Çev. M. Öztürk). Ankara: TTK Yay, 21-22.

⁵⁷ Özeydin, A. (1993). "Dânişmendliler". *İA.*, Cilt:VIII, 477.

⁵⁸ Khoniates, N. (1995). Historia, İoannes ve Manuel Komnenos Devirleri, (Çev. F. Işıltan). Ankara: TTK Yay, 80.

Mesud, Dânişmendli hükümdarı Emir Gazi sayesinde kardeşlerinin muhalefetinden kolayca kurtulmuş, fakat Malatya, Ankara, Çankırı ve Kastamonu gibi şehirler ile Kapadokya bölgesini Dânişmendilere kaptırmıştı.⁵⁹

Tarihin en önemli kaynaklarından biri olan kitâbeler, Anadolu ile ilgili XII. Yüzyıl ve sonrası için önemli bilgiler vermektedirler. Çünkü Anadolu'ya hâkim olanlar, kendi adlarına yaptırdıkları eserlere koydukları kitâbelerde, kendilerini bazı yörelerin hâkimi olarak adlandırmaktadırlar. Ankara, Alaeddin Câmîi Ebu Nasr Mes'ud b. Kılıçarslan'ın 574/1178 tarihli kitâbesi: Melik-i bilâd'ür- Rum ve'l-Yunan".⁶⁰ Türkiye Selçuklularında, Sultanların hâkim oldukları başlıca yerlerden Rum ve Yunan, Ebu Nasr Mes'ud'a ait göstermektedir.⁶¹

Anadolu birliği, XII. Yüzyılın son çeyreğinde tamamlanmış gibidir. Sultan II. Kılıçarslan zamanında (1155-1192) ve Anadolu'ya özellikle Ankara'ya büyük Türkmen kitleleri gelmiştir.⁶² Bu sahalarda II. Kılıçarslan ilk idârî teşkilata gitmişti. Çünkü o onbir oğlunu ülkenin muhtelif şehirlerine "melik" olarak göndermiştir. Ankara (Engüriye) Muhyiddin Mesud-Şah'a verilmiştir.⁶³

Şair bir zat olan Muhyiddin Mesud, devrin en ünlü şairlerini, ediplerini ve bilim adamlarını etrafında toplayarak, Ankara'yı Anadolu'nun bilim ve kültür merkezi haline getirmeye çalıştı.⁶⁴ Ankara'da 594 (1197) tarihinde Mesud adına bastırılmış paralar ve hâkkolonmuş kitâbeler vardır.⁶⁵ II. Süleyman Şâh'ın saltanatı (1197-1204) Anadolu Selçuklu Devleti tarihinin özellikle Ankara'nın gerek siyasi, gerek askeri, gerekse idari bakımından en yoğun etkinlik devrelerinden birini oluşturur. Süleyman Şâh, Gürcü seferinden sonra bölgeyi ele geçirme maksadıyla Ankara Meliki Muhyiddin Mesud üzerine yürüdü. Mesud Ankara başta olmak üzere Çankırı, Kastamonu, Safranbolu, Bolu ve Eskişehir gibi şehirleri içine alan çok geniş bir sahaya hükmediyordu. Melik Mesud'un bölgedeki hâkimiyeti Süleyman Şâh'ı endişelendirecek kadar güçlüydü. Bu yüzden kardeşi Mesud'u Ankara'da kuşattı.

⁵⁹ Koca, S. (2016). Türkiye Selçukluları Tarihi. Ankara: Berikan Yay, 141.

⁶⁰ Baykara, T. (1988). Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdarî Taksimatı. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yay, 48.

⁶¹ Baykara, 1988: 50.

⁶² Turan, O. (1971). Selçuklular Zamanında Türkiye. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu, 215.

⁶³ Wittek, P. (1969). "Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları". *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 193-240; Baykara, T. (1985). "Türkiye Selçuklularında İdarî Birim ve Bununla İlgili Meseleler". *Vakıflar Dergisi*, XIX, 49-60.

⁶⁴ Ateş, A. (1945). "Hicri VI-VIII. (XII-XIV). Asırlarda Anadolu'da Farsça Eserler". *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII, 108.

⁶⁵ Galip, İ. (1971). Takvim-İ Meskukat-İ Selçukiyye. İstanbul: Başnur Matbaası, 9-18.

II. Süleyman Şah, Selçuklu ülkesini birleştiremedikçe huzura kavuşamıyor ve Gürcistan seferine çıkabilmek için arkasından emin olmak istiyordu. Bütün amacı Anadolu'da Selçuklu birliğini hâkimiyet ve kudretini sağlamak olan Rükneddin Süleyman Şah, kardeşinin hâkimiyetine son vermek üzere Ankara'yı kuşattı. Kuşatma yazlı-kışlı 3 ay sürdü. Bu uzun kuşatma sonunda Ankara'da erzak ve mühimmat kalmadığı için halk zora düştü. Sonunda Mesud, kardeşi ile müzakereye girişti. Varılan anlaşmaya göre sultan, kardeşi Mesud'a ait memleketleri olacak ve kendisine uç taraflarında bir kale verecekti. Fakat Muhyiddin Mesud 600 (1203-1204) yılında Ankara'yı teslim edip iki oğlu ile birlikte söz konusu kaleye doğru giderken gönderilen bir müfreze tarafından yolda öldürüldü.⁶⁶

I. İzzeddin Keykâvus (1211-1220), devlet işlerini düzene koyduktan sonra saltanatı için tehlike oluşturan kardeşi Alâeddin Keykubad'ı ortadan kaldırmak amacıyla hazırlıklara başladı. Ordusunu toplayan sultan Ankara üzerine yürüyerek şehri kuşattı. 1212 yılı ilkbaharından 1213 yılı ilkbaharına kadar devam eden uzun bir kuşatmanın ardından kurtulma ümitleri kaybolan Alâeddin Keykubad ağabeyine haber göndererek şehrin halkına ve kendi canına dokunulmayacağına dair söz verilmesi halinde şehri teslim edeceğini bildirdi. Bu teklifi kabul eden I. İzzeddin Keykâvus ordusuyla şehre girdi. Alâeddin Keykubad ise bir süre göz hapsinde tutulduktan sonra Malatya yakınındaki Minşar kalesine hapsedildi. Böylece I. İzzeddin Keykâvus tam anlamıyla devlete hâkim oldu.⁶⁷

Vezirde dâhil olmak üzere devletin işleriyle meşgul kimselerin, bütün büyük-küçük sipahi ve derece itibarıyla kumandan ve emirlerin rütbe, derece ve hizmetlerine göre iktâları vardı. Mesela Gıyaseddin Keyhüsrev (1237-1246) zamanında Tâceddin Pervâne'nin iktâ'ı Ankara'da idi.⁶⁸

Selçuklular Dönemi'nde özellikle 1220-1237 arasında I. Alâeddin Keykubad'ın hükümdarlığı sırasında Ankara parlak günler yaşar. Kent askerî ve ekonomik yönden yeniden canlanır. Kale onarılır, günümüze kadar gelen önemli eserler bırakılır.⁶⁹ Bu dönemde tiftik geçişinin yününden dokunan ünlü sof kumaşları da Bizans ve Avrupa'ya ihraç edilmektedir. Ankara siyâsî çekişmelere rağmen canlılığını yitirmemiştir.⁷⁰

⁶⁶ Gregory Abû'l Farac (Bar Hebraeus). (1987). Abû'l Farac Tarihi (II). (Çev. Ömer Rıza Doğrul). Ankara: TTK Yay, 485.

⁶⁷ Koca, Salim. (1997). I. İzzeddin Keykâvus. Ankara: TTK Yay, 25-28.

⁶⁸ Uzunçarşılı, İ. H. (1988). Osmanlı Teşkilâtına Medhal. Ankara: TTK Yay, 113.

⁶⁹ Aktüre, 2000: 15-16.

⁷⁰ Akdağ, M. (1995). Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi (1243-1453), Cilt: I. İstanbul: Cem Yay, 375.

2.9. Selçuklular Dönemi Ankara'da Sosyo-Kültürel Hayat

Arap coğrafyacısı olan İbn Said XIII. yüzyılın sonlarına doğru Ankara civarında 30 bin çadırlık büyük Türkmen kütellerinin yaşadığını belirtmiştir.⁷¹ Aynı dönemlerde Anadolu'dan geçen Simon de Saint Quentin Ankara da dâhil olmak üzere yirmi beşi yönetim ya da subaşılık merkezi olmak üzere, kasaba, kale ve köyler olmak üzere yüzden fazla yerleşme bulunduğunu kaydetmiştir.⁷²

Selçukluların Bizans-Selçuk sınır bölgeleri boyunca uzanan Kuzey ve Güney Uc eyaletlerinin askeri-yönetimsel merkezleri işlevindeki Kastamonu ve Ankara kentlerini ise göçebe Türkmen boylarının Bizans sınırları ötesine yaptığı akın ve fetih hareketlerinin örgütlendiği askeri-stratejik merkezler olarak değerlendirdikleri söylenebilir. Nitekim beylerbeyi Seyfeddin Kızıl Bey'in Ankara'da sur dışı ilk kolonizasyon içerikli yapı faaliyeti olarak Kızıl Bey mescidini yaptırdığına dair kayıtlar, sözkonusu kentlerin askeri faaliyetlerin örgütlendiği merkezler olduğunu ortaya koymaktadır.⁷³

Claude Cahen XI. yüzyılın sonundan itibaren Anadolu'nun bir Türk gelişme alanı olduğunu iddia etmekte ve bunun en önemli sebebinin ise Anadolu'daki Hristiyan nüfusunun azlığı olduğunu ileri sürmektedir.⁷⁴ Cahen'i haklı çıkaracak birçok deliller arasında bilhassa S. Vryonis'in ileri sürdüğü misâle uygun bir örnek vermek de mümkündür. Ankara metropoliti 1173 tarihinde şehirdeki Hristiyan nüfusunun azlığı sebebiyle geliri yeterli olmadığından, İstanbul Synode Meclisi'ne başvurarak yardım istemiştir.⁷⁵ Nüfus gücünün azlığı Hristiyan unsurların göçüne neden olmuştur. Yerlilerin boşalttığı topraklar, Müslüman-Türkler'le dolduruluyordu. Böylece kalan yerlilerle, göçlerle gelen Türkler bir arada yaşamaya başlamışlar, zamanla Ankara hem Hristiyan halkın hem de Türkmenlerin Selçukluların uyguladığı yerleştirme politikasıyla kaynaştıkları bir belde olmuştur. Selçuklu Devleti Anadolu'da düzenli ve adaletli bir yönetim kurmuştu. Bu durum Gayr-i Müslimlerin Selçuklulara güvenmelerine ve bağlanmalarına yol açmıştır.⁷⁶ Türkmenler Ankara'ya yerleşmeye başladıklarında kırsal kesimlerde Bizans köylüleriyle karşılaştılar ve onların hayat tarzlarını, kültürleriyle hazır buldular. Bizans köylüleri, Ankara bozkır coğrafyasının iklim şartlarına göre, köylerin

⁷¹ Booth, I. (2012). "Kuzeybatı Anadolu'da Gaziler, Yollar ve Ticaret 1179-1291". (Çev. Murat Keçiç, Şahin Çeler). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, S.XXVII-I, 249.

⁷² Quentin, S.S. (2006). Bir Keçiç'in Anılarında Tatarlar ve Anadolu 1245- 1248, (Çev. Erendiz Özbayoğlu). Antalya: Doğu Akdeniz Kültür ve Tarih Araştırmaları Yay, 66-68.

⁷³ Öney, G. (1971). Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları, Ankara Üniversitesi Yay, 93.

⁷⁴ Çay, A. (1987). II. Kılıçarslan Türk Büyükleri Dizisi 35. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay, 62.

⁷⁵ Turan, 1971: 231.

⁷⁶ Şeker, M. (2012). Anadolu'da Bir Arada Yaşama Tecrübesi. Ankara: DİB Yay, 43.

etrafındaki sulamaya elverişsiz, dolayısıyla verimlilik oranı düşük topraklarda sınırlı ölçüde bir tarımsal faaliyet gösteriyorlardı.⁷⁷

Selçuklular döneminde Anadolu'da ticari önemi artmıştır. Ticaret anlayışı günümüz ticaret anlayışını oluşturacak şekilde sistemli hale gelmiştir. Ülkede ticaret üç şekilde yapılmakta olup bunlar; ülke dışı, ülke içi ve kervancılık olmak üzere teşkilatlanmıştır.⁷⁸ Antalya ve Alanya'dan gelip Konya üzerinden kuzeye yönelen bir yol Ankara-Çankırı-Kastamonu-Sinop üzerinden denizden Kırım'a ulaşmaktaydı.⁷⁹ Ayrıca Arap coğrafyacı İbn Sa'îd Kuzeybatı Anadolu ticareti hakkında önemli bilgileri "Dünya Coğrafyası" adlı eserinde vermiştir. Kuzeybatı Anadolu için birçok güzergâhtan bahsederken Ankara-Nevşehir-Sivas-Kastamonu güzergâhı ile Herakleia bağlantılarını kurarak Ankara'nın konumuna dikkat çekmiştir.⁸⁰

Anadolu'da yüksek seviyeye ulaştığı görülen iktisadi gelişmeyi, yazılı vesikalardan ve geniş imar faaliyetinden başka, yurdu baştanbaşa kaplayan kervansaraylardan da anlamak mümkündür. O tarihte Anadolu nüfusunun büyük çoğunluğunu meydana getiren Türkler an'anevi besicilik dışında, esnaf, zanaat sahibi, nakliyeciler, işçi vb. örgütlenmelerle bütün ekonomi hayatına katılmışlar, bunun neticesinde vaktiyle dar surlar içinde birer kaleden ibaret olan kasabalar büyümüş, genişlemiş Ankara; kapalı çarşıları, köprüleri, camileri, medreseleri ve imârethâne, dârüşşifâ gibi kültürel ve sosyal tesisleri ile birer merkezi Türk-İslam beldesi halinde yükselmiştir.⁸¹

2.10. İlhanlılar Döneminde Ankara

Ön Asya'da bir yüzyıla kadar hâkim olan İlhanlı Devleti'nin son zamanlarına ait bu devletin iç yapısını anlatan ilk eser, 1340'larda kaleme aldığı Nüzhet'ül-Kulûb adlı coğrafya kitabıdır. İlhanlı yazarı Hamdullah el-Mustevfî, doğrudan İlhanlıların yönetiminde olan şehirler meyanında Ankara, Samsun, Ammuriye, Afyonkarahisar, Kastamonu ve Sivrihisar'ı sayar. Bu şehirlerden Ankara da kaynakta Mülk-i Rum olarak geçer.⁸²

⁷⁷ Ocak, A.Y. (2016). Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Selçuklu Dönemi. İstanbul: Kitap Yay, 262.

⁷⁸ Sümer, F. (1985). "Yabanlu Pazarı, Selçuklular Devrinde Milletlerarası Büyük Bir Fuarı", İstanbul, TDA, 1-99.

⁷⁹ Sümer, 1985: 4.

⁸⁰ Booth, 2012: 249.

⁸¹ Kafesoğlu, İ. (1998). Türk Milli Kültürü. İstanbul: Ötüken Yay, 375.

⁸² Togan, Z. V. (1931). "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisâdî Vaziyeti" . *Türk Hukuk ve İktisad Tarihi Mecmuası*, I, 1-42.

XIII. yüzyılda diğer bir gelişme de Moğolların baskıcı tutumları sonucunda Anadolu'ya yapılan göç hareketidir. Baybars'ın istila hareketinden sonra Anadolu'da Moğol ve Türk aşiretlerinin iskânı başlamıştır. Bu dönemde yedi Türk ve Moğol kabilesi Anadolu'ya yerleşmiştir. Bu şehirlerden biri olan Ankara ve çevresine Çavdarlar yerleşmiştir.⁸³

Genellikle tasavvuf ve fütüvvet ehli veya tüccar çevresiyle ilişkili yerel seçkinler ile İlhanlılar, Anadolu'da artık varlığı tehlikeye giren Selçuklu hükümdarlarının bıraktığı boşluğu doldurmuştur. Küçük ölçekli yerel bâniliğe yönelik bu hareket XIV. yüzyılda özellikle Ankara'da belirgindir. Bu gelişme 1335'de İlhanlı nizamının yıkılmasından sonra da devam etmiş, diğer hânedanlar Karamanlılar ve -daha kısa süreliğine- Eretnalılar, Osmanlılar, bu bölgeleri devralıp Ankara'da kendi bânilik ağlarını kurana kadar yerel topluluklara hizmet eden günümüze de ulaşmış olan küçük ölçekli yapıtlar inşa etmişlerdir.⁸⁴

Bu güç XIV. yüzyılda devam etmiş olsa da, Ankara'nın da dâhil olduğu çeşitli bölgeler üzerindeki kontrol kaybına bağlı kalarak, İlhanlı diyarı bu dönemde derin bir mâlî kriz yaşamıştır. Bu mâlî darboğazı rahatlatmak amacıyla, (h. 716-36/1317-35) döneminde Ankara'daki anıtlar için gayrimeşru vergi alınmasını engellemek üzere bu yapılara, yerel vâliler tarafından kitâbeler yerleştirilerek önlemler alınmaya çalışılmıştır. Bu tür kitâbelerden biri bugün hâlâ Ankara kalesinin güney kapısı üzerindeki yerindedir. Bu kitâbe, şehirdeki İlhanlı etkisinin veya etkiyi yeniden kazanmaya yönelik biraz da çaresiz bir girişimin izi olarak nitelenebilir.⁸⁵

2.11. Osmanlı Dönemi'nde Ankara

Neşrî'deki bir kayıta⁸⁶ Ertuğrul'un, aşiretiyle Sürmeli-Çukur'a kadar Anadolu ve Azerbaycan'da dolaştıktan sonra geri Engüri'ye (Ankara) yakın Karacadağ'a indiği anlatılır.⁸⁷

“Saru Yatı babasına geldi. Ertuğrul Gazi ile yürüyüp Engürü'ye (Ankara) geldiler. Yerlerinde sakin oldular. Ertuğrul Gâzi zamanında savaş olmadı. Yaylaklarında yayladılar, kışlaklarında kışladılar.” İfadesi ilk hareketliliğin başladığını göstermektedir.⁸⁸

I.Alâeddin Keykubad'ın Ankara hududunda Karacadağ'ı yaylak ve kışlak olarak Kayılar'a

⁸³ Köprülü, M. F. (2003). Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu. Ankara: Akçağ Yay, 73.

⁸⁴ Blessing, 2018: 248.

⁸⁵ Blessing, 2018: 226.

⁸⁶ Mehmed Neşrî, M. (1949). Kitâb-ı Cihan-Nümâ: Neşrî Tarihi (Nşr. F.R. Unat-M. A. Köymen), I-II, Ankara, 57.

⁸⁷ İnalçık, H. (2010). Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481). İstanbul: İSAM Yay, 15.

⁸⁸ Atsız, H. N. (1970). Aşıkpaşaoğlu Tarihi. İstanbul: MEB Yay, 8.

verdiği bilinmektedir.⁸⁹ Ertuğrul Gazi üç yüz kırk kişi (çadır olmalı) ile Karacadağ'a yerleşmiştir.⁹⁰

Alâeddin'in 1225'e doğru Ankara uc bölgesine geldiği hakkında kanıtlar mevcuttur. Ona ait Ankara Akköprü kitâbesi 1222 tarihini taşır ve Ankara Kalesi'nde Alâeddin'e nisbet edilen bir cami vardır. Alâeddin ayrıca Ankara'ya gelişinde Şereflikoçhisar'da ve Beypazarı'nda camiler yaptırmıştır (1225). Ertuğrul'un Sultan Alâeddin ile bu bölgeye geldiği rivayeti Yazıcızâde'nin eserinde yer alır.⁹¹

Osmanlıların Ankara bölgesine akınları ilk defa Orhan Gazi devrinde başlamıştı. Bölgede Osmanlı hâkimiyetinin günden güne artması Karamanoğulları'nın Anadolu'ya egemen olma hedefinin önünde büyük bir engel oluşturmaktaydı. İşte bu yüzden I. Murad'ın saltanatı zamanında Karamanoğulları bu bölgedeki Osmanlı hâkimiyetine son vermek amacıyla harekete geçtiler. Sultan I. Murad devrinde özellikle Ankara ve civarının hâkimiyeti konusunda iki beylik arasında bir mücadelenin yaşandığı bilinmektedir. Bu dönemde Osmanlıların Bursa'dan Ankara'ya ulaşan yolun kontrolünü ele geçirmesi Anadolu hâkimiyetini ele geçirmek için yapılan önemli bir girişim olmuştur.

Bu konuda ilk adım olarak Karamanoğulları, şehirde etkin bir rol oynayan Ankara Ahîlerini harekete geçirerek Osmanlı Devleti'ne baş kaldırmalarını sağladılar. Ayrıca bu bölgedeki Moğolların Anadolu'daki kalıntıları olan Çavdar Tatarlarını da ayaklandırdılar. Bölgede devleti aleyhine gelişen tehlikenin farkına varan I. Murad, Ankara'daki Ahîleri cezalandırmak düşüncesiyle harekete geçti. Hızlı bir şekilde Ankara'ya gelen sultan Ahîlerin herhangi bir direniş göstermemesi üzerine şehre hâkim oldu ve daha sonra yönetimi yine Ahîler'e bıraktı (1361-62). A. Gölpınarlı I.Murad'ın Ankara'nın alınmasından sonra Ahi kemeri taktığını belirtir.⁹²

Böylece Ankara'nın kesin olarak Osmanlıların eline geçmesi, Karamanlı-Osmanlı ilişkilerinde bambaşka bir noktaya gelinmesini sağlamış oldu. Şehirde Osmanlı siyasi tarihi güçlenmeye başladı. Nitekim Ankara'nın Osmanlılar tarafından ele geçirilmesi artık iki beyliği birbirine sınır komşusu yaptı.⁹³

⁸⁹ Konukçu, E. (2006). "Moğol Noyanları, Kayılar ve Sivas". Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyum Bidirileri. Sivas, 62.

⁹⁰ Uzunçarşılı, İ.H. (2011). Osmanlı Tarihi, C.I. Ankara: TTK Yay, 98.

⁹¹ İnalçık, H. (2010). Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481). İstanbul: İSAM Yay, 6.

⁹² Kiel, H. R. (2010). Ahi mad. , İA. , Cilt:39, 368-369.

⁹³ Kesik, M. (2018). Anadolu Türk Beylikleri. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yay, 354.

2.12. Osmanlı Dönemi Ankara' da Sosyal ve Ekonomik Yaşam

Ankara ili topraklarında şu boylar yaşıyordu: Kayı, Bayat, Alkaevli, Yazır, Dodurga, Aşar, Kızık (Kesrelik-Kızığı köyü), Beydili, Kargın, Bayındır, Peçeneg, Çavundur, İymir, Kınık, Bügdüz (Çandır köyü), Alkaevli, Uregil ile bilikte Ankara toprağında 24 Oğuz boyundan, en az 17'si vardı.⁹⁴ Burada, 24 boyun bulunmuş olması da olanaklıdır ama eski adlandırmalar ya istatistiklerden kaçmış ya da yok olmuştur. Soyların bir bölümü ise, yerinden olmuş, diğer boylarda erimiş ve kaynaşmış olabilirler. Çepni ve Salur boyları, Ankara dışında yerleşmişti: Salur boyu Ankara'nın güneyinde konumlanmıştır.⁹⁵ Ankara ilinde, adlarında (sağ kanattan ilk dört boydan birinin totemi olan “doğan'ın) bozulmadan devam ettiği Akdoğan, Doğanlar, Şahinler gibi köylere sık sık rastlanırdı.⁹⁶

XVI. yüzyıl sonlarıyla XVII. yüzyıl başlarında Ankara nüfusu 1607'de 23.000. dir.⁹⁷

Ankara'da, eski devirlerde yiyecek, giyecek, yakacak gibi ihtiyaçlarını çoğu defa kendi sınırları içinden temin edemezlerdi. Bunun için de önce yakın sonra derece derece uzak çevresine bağımlıydı. Bu bağımlılık çeşitli etkinlikler doğurmuş, var olan faaliyetler daha sistemli hale getirilmeye çalışılmıştır. Türkmenlerin dokudukları nefis halı ve kilimler ile Ankara'nın saf kumaşları dünyaca tanınmış olup, Avrupa ve İslam ülkelerine gönderiliyordu.⁹⁸ Ankara'dan gönderilip Avrupa tezgâhlarında dokunan bazı ipeklilikler ile kaliteli çukalar İngiltere, Fransa, Hollanda; kadife cinsler ise yine Venedik'ten Avrupalı tüccarlar tarafından getirilip vilayetlere âit hanlarda satışa sunulurdu.⁹⁹

XVI-XVIII. Yüzyıllarda Anadolu'nun en ünlü yünlü dokuması softu. Sadece tiftik keçisinin kılından yapılan bu kumaş, Ankara ve civarı dışında pek az yerde dokunuyordu. Ankara'da ise hemen her evde sof dokuma tezgâhı bulunmaktaydı.¹⁰⁰ XVI. Yüzyıl sonlarında Ankara'daki sof tezgâhı sayısının bin civarında olduğu tahmin edilmektedir.¹⁰¹ Bu yöredeki sof dokumacılığı o kadar meşhurdur ki, Ankara'yı ziyaret eden seyyahlar

⁹⁴ Gordlevskiy, V. A. (1988). Anadolu Selçuklu Devleti, (Çev. Azer Yaran). Ankara: Onur Yay, 81.

⁹⁵ Köprülü, F. (1925). “Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar”, *Türkiyat Mecmuası*, I, 193.

⁹⁶ Gordlevskiy, 1988: 81.

⁹⁷ Barkan, Ö. L. (1953). “Tarihi Demografi Araştırmaları ve Osmanlı Tarihi”. İstanbul: *Türkiyat Mecmuası*, X, 22; Emecen, F. (1989). XVI. Asırda Manisa Kazası. Ankara: TTK Yay, 55.

⁹⁸ Merçil, E. (2000). Müslüman-Türk Devletleri Tarihi. Ankara: TTK Yay, 179.

⁹⁹ Kütükoğlu, M. S. (2018). Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisadi Yapısı. Ankara: TTK Yay, 21.

¹⁰⁰ Ergenç, Ö. (1975). “1600-1615 Yılları Arasında Ankara İktisadi Tarihine Ait Araştırmalar”. *Türkiye İktisat Tarihi Semineri Metinler/Tartışmalar 8-10 Haziran 1973*. Ankara, 152.

¹⁰¹ Faroqhi, S. (1985) “Onyedinci Yüzyıl Ankara'sında Sof İmalatı ve Sof Atölyeleri”. İFM, XLI/1-4 (*Ord. Prof Dr. Ömer Lütfi Barkan'a Armağan*), 237-259.

eserlerinde, sof dokumacılığına da muhakkak yer ayırmışlardır. Hatta Ankara'yı resmeden tablolar içinde bile sof dokumacılığıyla ilgili detaylar bulunmaktadır.¹⁰²

Ahilerin de emri altındaki gençlik teşkilatı da, silah kullanmasını öğrenmiş oluyor, icabında Ankara ahilerinin yaptıkları gibi, idari bir istiklale kadar varan sağlam bir teşkilat kabiliyetini gösterebiliyorlardı.¹⁰³ XV. yüzyıl sonlarıyla XVII. yüzyıl başlarında bazı Osmanlı şehirlerinin yaklaşık nüfuslarına gelince; Ankara 1607 yılında 23.000. Osmanlı şehirleri, varlıklarını ve gelişmelerini kuruluş yerlerinin iyi seçilmiş olmasına borçlu idiler. Özellikle yol üzerinde geçit ve kavşak yerlerinde ve ticaret sahalarına (Pazar yerleri, iskeleler, deniz kıyıları) yakın alanlarda kurulması nüfuslarının artmasına sebep olmuştur.¹⁰⁴

Nefs-i Hümâyün yani padişahın şahsı için her sene bazı mahallelerden mukataa suretiyle mahsulât ile dokuma eşya vesaire gelirdi; hükümdar için Ankara'da şal ve sof dokunurdu.¹⁰⁵ Ankara'nın kumaş ve şapka üretiminde hammadde olarak kullanılan sof adı verilen yünlü kumaşların üretim merkezi olduğuna dair kayıtlar, Anadolu kentlerinin ülkesel düzeyde belirli bir üretim sektöründe uzmanlaşmış ticaret-zanaat merkezleri haline geldiğini düşündürmektedir.¹⁰⁶

Maden ve hammadde alanında da Ankara'da ocaklar faal idi. Kara barut, XVIII. Yüzyıl sonlarına kadar %75 güherçileden meydana getiriliyordu. Güherçile Rumeli, Anadolu, Ankara gibi çeşitli yerlerde çıkarılmakta ve bir kısmı mahallinde kurulan fabrikalarda işlendikten sonra İstanbul'a gönderilmekteydi. Ankara'daki ocaklardan biri de bu işlevi görüyordu.¹⁰⁷ Ankara'da bu madenlerin gümrük kontrolleri yapılmaktaydı.¹⁰⁸

Anadolu'da gümüş kaynaklarına sahip bölgelerin yakın çevresinde ve önemli ticari faaliyetlerin düğüm noktalarında eyalet merkezlerinde dârphnâneler (dâr-üs-sikke) kurulduğu anlaşılmaktadır. Bunlar arasında Ankara'da yer almaktadır.¹⁰⁹

Hacı Bayram ile tarikat üyeleri kendi emeklerinin ürünleriyle geçiniyorlardı. Toprağı birlikte işliyor, hasattan birlikte yararlanıyorlardı. Tarikata Ankaralı bez dokumacılarının

¹⁰² Eyice, S. (1971). "Ankara'nın Eski Bir Resmi". *Atatürk Konferansları*, IV, Ankara: Resim 8-12.

¹⁰³ Barkan, 2015: 513.

¹⁰⁴ Barkan, 1953: 22; Emecen, 2013: 55.

¹⁰⁵ Uzunçarşılı, İ. H. (2014). *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*. Ankara: TTK Yay, 66.

¹⁰⁶ Bakır, A. (2001). "Ortaçağ İslam Dünyasında Dokuma Sanayi". *TTK Belleteni*, LXIV:241, 749-826.

¹⁰⁷ Kütükoğlu, M. S. (1991). "Baruthâne-i Âmire". *TDV*, V/36-37, 96-98.

¹⁰⁸ Baskıcı, M. M. (2009). *Bizans Döneminde Anadolu İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)*. Ankara: Phoenix Yay, 204.

¹⁰⁹ Lindner, R. P. (1988). *A Silver Age in Seljuk Anatolia*. Türk Nümizmatik Derneği'nin 25. Kuruluş Yılında İbrahim Artuk'a Armağan. İstanbul: Türk Nümizmatik Derneği Yay, 267-274.

çoğu katılmıştı. Kentte topladıkları paraları yoksullara dağıtıyorlardı. Tarikat, Ahi öğretisine benziyordu.¹¹⁰

¹¹⁰ Werner, E. (2014). Büyük Bir Devletin Kuruluşu (1300-1481) Osmanlı Feodalizminin Kuruluş Süreci (Çev. Orhan Esen-Yılmaz Öner). İstanbul: Yordam Kitap, 271.

3. HURÛFÂT DEFTERLERİNE GÖRE ANKARA MERKEZE BAĞLI KAZA, NAHIYE, MAHALLE VE KÖYLER

3.1. Ankara Sancağı

Ankara, Osmanlı hâkimiyetinde 1462 yılına kadar “Anadolu eyalet merkezi” olarak kalmıştır. Aynı zamanda merkez sancak yani “paşa sancağıdır”. 1462 yılında ise eyalet merkezi Kütahya’ya taşınmasıyla birlikte Ankara “sancak” merkezi olur. Ankara sancağı ve onun idari birimleri hakkında derli toplu ilk bilgi kaynağımız 867/1463 tarihli “Tahrir Defteri”dir. Fatih dönemine ait bu tahrir defteri, Ankara sancağı ile ilgili günümüze ulaşan en eski tahrir defteridir¹¹¹

867/1463 tarihli ilk tahrirde Ankara sancağı Bacı, Çubuk, Kasaba, Karacabey, Mürted Ova, Uruş, Binâri İli, Yaban Ovası, Şorba, Mudrıb/Muzrıb olmak üzere on idarî birlikten, (ta’allukât’larından) oluşmaktadır.¹¹²

Ankara, XVII. yüzyılın başlarında Anadolu’nun diğer şehirleri gibi yoğun bir Celali saldırısına uğramıştı. Bu sebeple Ankaralılar “*Tavilden ayrılan eşkıya havfından kendü malları ile bir sur binâ*” etmişlerdir diyerek şehrin etkilendiğini ifade etmişlerdir.¹¹³ Bu yapının 1602-1606 tarihleri arasında yapımına başlanmış olacağını ve uzun bir süre devam ettiğini Özer Ergenç, belgelerden tespit etmiştir. Bu sur, şehri bütünüyle kaplıyor, doğuda Avancıklar’dan başlayıp Cenabi Ahmed Paşa Cami’ini içeride bırakarak Karacabey İmaretini geçip Hâced Depesi’ne, buradan Namazgâh’a uzanıyordu. Namazgâh’dan Araba Pazarını çevirerek Tahte’l-kal’a’nın altından Hacı Bayram’a oradan Debbâğhane’ye ulaşıyordu. Böyle bir sur ihtiyacı duymaları, Ankara’nın çok önemli bir ticaret güzergâhında olmasından dolayı idi. Bu surun, işlevini XVII. yüzyıl içinde varlığını sürdürdüğü anlaşılıyor.¹¹⁴

XVI. yüzyıldaki bu surun çevrelediği Ankara, eğimli bir alanı kapladığı için iki kesimli bir şehir manzarası gösteriyordu. Hisar ve çevresi, şehrin üst kısmını; Hacı Bayram Camii’nden Namazgâh’a kadar uzanan daha alçak bölüm ise aşağı kısmını oluşturuyordu. Bu üst kısma **Yukarı Yüz**, aşağı kısmına da **Aşağı Yüz** deniyordu.¹¹⁵

¹¹¹ Erdoğan, A. (2010). Geçmişten Günümüze Kızılcahamam ve Çamlıdere. Ankara: ESYAV Yay, 203.

¹¹² Arıkan, M. (1958). *H. 867 tarihli Ankara Tahrir Defteri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 24.

¹¹³ Akdağ, M. (1963). Celali İsyanları 1550-1603. Ankara: A. Ü. Basımevi, 224-225.

¹¹⁴ Ergenç, Ö. (1995). Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı: XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı Yay, 164.

¹¹⁵ Ergenç, 1995: 16.

Bu iki kesim, şehirde iki ayrı yaşam alanı oluşturuyordu ve her iki kesimi birbirine bağlayan, Bedesten'den başlayıp Tahte'l-kal'a'ya kadar inen ve adına Uzun Çarşı denilen ulu yoldu. Bu iki kesimde ayrı ayrı esnaf çarşıları, ayrı ayrı hanlar, hamamlar ve diğer dinî ve sosyal yapılar vardı. Bu özelliğiyle Ankara, dönemine göre örneği nadir bulunan iki merkezli bir şehirdi.¹¹⁶

Ankara'nın nüfusunu XVI. yüzyılın sonlarında Ömer Lütfi Barkan 29.000¹¹⁷, Özer Ergenç 25.000 dolayında¹¹⁸ tahmin etmektedir. Yine Barkan'ın tahminlerine göre toplam nüfusu 500.000'lere ulaşan Anadolu eyaleti içinde nüfusu en fazla o zamanki 18 sancaktan birisidir. Sancağın toplam nüfusu, 100.000'in altında olmalıdır. Bunun 1/3'lük bölümü Ankara'dadır.¹¹⁹ XVII. yüzyıl başlarında Ankara'nın nüfusu 23-25 bin arasındır¹²⁰ ve bu sayının XVIII. yüzyıl için 20.000 civarında olduğu belirtilmiştir.¹²¹

Ankara, XVIII. asırdan itibaren mutasarrıflık haline getirildi. İç mutasarrıflık ve valilik şeklinde idare edildiği Tanzimat'a kadar ve 1850'lerde Bozok eyaletine bağlanması dışında durumunda önemli bir değişiklik yapılmadı.¹²² Keza bu dönemde on üç kadar kaza bölgesini içine almaktaydı: Kasaba-i Bâlâ ve Çukurcak nahiyeleri doğuda Elmadağ ve Keskin'e uzanan yerleri, Kasaba-i Süflâ ve Bacı nahiyeleri Ayaş, Mürted ve Haymana'ya doğru uzanan kısmı ihtiva ediyordu. Diğerleri Çukurâbâd, Yabanâbâd (Kızılcahamam-Çamlıdere), Murtazaâbâd (Mürted), Ayaş, Beypazarı, Nallıhan, Haymanateyn (Büyük ve Küçük Haymana), İstanos (Zîr/Yenikent, Uluköy), Şorba (Çubuk ile Kızılchamam arası), Yörükân-ı Ankara (Polatlı çevresi), Arapsun (Nevşehir'e bağlı Gülşehir) ve Semerözü (Kızılcahamam ile Çerkeş/Güvem arası) idi.¹²³

¹¹⁶ Taş, H. (2006). XVII. Yüzyılda Ankara. Ankara: TTK Yay, 110.

¹¹⁷ Barkan, Ö. L. (1970). "Research on the Ottoman Fiscal Survey", *Studies in the Economic History of the Middle East*, Edited by M. A.Cook, Oxford University Press, New York, 163-171.

¹¹⁸ Ergenç, 1995: 54.

¹¹⁹ Taş, 2006, 39.

¹²⁰ Ergenç, 1995: 53-54.

¹²¹ Akyüz, J. (2003). *Ankara'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde XVIII. Yüzyılda Ankara (Şer'ie Sicillerinin Sayısal ve Muhteva Analizi Denemesi)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 85.

¹²² Baykara, 1988: 128.

¹²³ Ergenç, 1995: 61.

3.2. Ankara'nın İdari Taksimatı

Ankara Sancağı, günümüze ulaşan en eski tarihli olan 1463 yılı Tahrir Defterine göre şu idari birimlerden oluşur:

Bacı: Ankara'nın batısında Ayaş ve Mürted'e, güneyde Haymana kazasına doğru uzanan ve genellikle Yörüklerin bulunduğu, bugünkü Polatlı çevresi.

Çubuk: Ankara'nın kuzeyinde, bugünkü Çubuk kazası ve çevresi.

Kasaba: Bugünkü Ankara şehrinin çevresiyle Elmadağ, Kalecik, Keskin ve Balâ'ya doğru uzanan bölge.

Karacabey: Anadolu Beylerbeyi ve Varna şehidi Karaca Bey'in vakıf arazilerinin bulunduğu köyler ve çiftlikler. Bu mülkler; Mürted Ovası, Yaban Ovası ve Beypazarı dâhilindedir.

Mürted Ovası: Murtazaâbâd ya da daha sonraki adıyla topraklarının bir kısmı Zir (merkezi İstanos köyü) olarak bilinen Ankara'nın Kazan ve Yenikent çevresi.

Binâri İli: Çubuk ile Kızılcahamam arasında kalan bölge.

Yaban Ovası/Yabanâbâd: Bugünkü Kızılcahamam ve Çamlıdere çevresi.

Şorva/Şorba: Binâri ili olarak tanımlanan bölge ve Kızılcahamam'ın Pazar köyü ve çevresi.

Mudrib/Muzrib: Tarihi Yabanâbâd içerisinde kuzeybatı kesim, yani Çamlıdere'nin batı kısmı.

Uruş: Bugünkü Güdül ve çevresi.

Ayaş: Ayaş kazası ve çevresi. Ayrıca Ankara sancağına bağlı "vilâyet"ler ile "ta'allukât"larından meydana gelir.¹²⁴

3.3. Ankara'ya Bağlı Mahalleler

Mahalle teriminin Osmanlı dönemi için üç temel anlamı vardır. Bunlardan ilk anlamıyla mahalle, şehir ve kasabalarda benzer özellikler taşıyan kişilerin birlikte yaşamlarını sürdürdükleri bir mekândır. İkinci anlamıyla birbirini tanıyan bir ölçüde birbirinin davranışlarından sorumlu, sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşan bir

¹²⁴ Tarih İçinde Ankara, 2008: 43.

cemaattir.¹²⁵ Üçüncü anlamı ise tahrir defterlerinde adları tek tek kaydedilmiş vergi mükelleflerinin oluşturduğu bir topluluktur.¹²⁶

Sancak ve kaza merkezi olan Ankara'daki mahallelerin sayısı, Kale hariç, XVI. yüzyılda 85 iken¹²⁷, bu sayı XVII. yüzyılda 91'e yükselmiştir. Daha sonra XVIII. yüzyılda bu tekrar düşmüş ve mahalleler 87 olarak kayıtlara düşmüştür.¹²⁸

Ankara mahallelerinin XVII. yüzyıldaki durumlarında 80'in üzerindeki Ankara mahallesinden büyük bir bölümü, Aşağı ve Yukarı Yüz'ün ticaret kesimleriyle ya iç içe ya da onların çok yakınında yer almaktadır. At Pazarı'nın merkezi olduğu Yukarı Yüz'de bunun en güzel örneklerinden birisi Koyun Pazarı idi. Koyun Pazarı, XVII. yüzyılda Yukarı Yüz'ün işlek mekânlarından birisi idi. Bu alan, bir yandan ticaret mekânlarını, diğer yandan da aynı adla anılan ve kalabalık bir yerleşime sahne olan Koyun Pazarı mahallesini bünyesinde barındırıyordu. Aşağı Yüz'deki sanat ve ticaret yerleri, Karaoğlan Çarşısı ve Hasan Paşa Hanı ile Haseki Camii merkezli idi.¹²⁹

Merkezden çevreye doğru uzaklaştıkça mahalleler alan itibariyle genişlemiş, nüfus itibariyle nispeten seyrekleşmiştir. Bunların istisnası Hacı Bayram Mahallesi ile İmaret Mahallesi ve Debbağın mahallesidir. İlk ikisinin geniş alanda yer almakla birlikte yoğun bir nüfus barındırmasının sebebi, önemli vakıflar tarafından desteklenen yapılara hizmetlerinden dolayı bazı muafiyetleri olmasıdır. Debbağın mahallesi, debbağlığın bütün Türk-İslam şehirlerinde esnaf içinde sivrilmiş bir meslek ve birçok mesleğe zemin hazırlaması sebebiyle müntesiplerinin kalabalık oluşudur.¹³⁰

3.4. Kaza Merkezleri

1513 tarihli "Akdiye Defteri"nde ise Ankara sancağı; Merkez, Murtazaabad, Çubuk, Ayaş, Bacı, Yörük, Yabanabad kazalarından meydana gelir.¹³¹

¹²⁵ Ergenç, Özer. (1984). "Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine". İstanbul: *Journal of Ottoman Studies (Osmanlı Araştırmaları)*,IV, 69.

¹²⁶ Taş, 2006: 110.

¹²⁷ Ergenç, 1995: 29-31.

¹²⁸ Akyüz, 2003: 71-74.

¹²⁹ Taş, 2006: 113.

¹³⁰ Özdemir, R. (1993). "Avârız ve Gerçek Hâne Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bazı Bilgiler". Ankara: *X.Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler*, Cilt:IV, 1581-1613.

¹³¹ Turan, A. N. (1999). *Yabanabad Tarihini Ararken*. Ankara: Kızılcahamam Belediyesi Yay, 32.

Merkez Kaza

88 mahalle, 123 köy ve 145 mezraası mevcut olup, nüfusu 2.474'dür.¹³² 1785'li yıllara gelindiğinde Ankara sancağı "Nefs-i Ankara" denilen merkez Ankara şehri ile buna bağlı olan iki kasaba ve dokuz kazadan meydana gelir. Bu idari yapıya göre:

Nefs-i Ankara (Merkez) kazası: Şehir merkezi, Kasaba-i Bala¹³³ ve Çukurcak (Badillu ve Merdisi aşiretleri ve Karakeçili cemaati), Kasaba-i Süfla ve Bacı¹³⁴ nahiyeleri (Elçi, Abdili, Alaferizli, Bozulus ve Boynu İncelü aşiretleri) 1809 yılından sonra ise Semerözü¹³⁵, İstanos¹³⁶ ve Arabsun¹³⁷ kazaları ilave olur. Böylelikle Ankara sancağı on üç kazadan meydana gelir.¹³⁸

Kâtip Çelebi'nin "Cihannüma"sında Ankara vilâyetinin idari taksimatı şöyledir:

"Ankara'nın kazaları: Yörükân-ı Ankara, Ayaş, Çubukabad, Çukurcak, Şorba, Haymana, Yerköy, Murtezaabad, Güdül'dür." "Cihannüma" bu kazalar hakkında bazı tafsilâtlar verir:

Yörükân-ı Ankara, Ankara livası'nda bulunan Yörüklere müteallik bir kazadır. Kadıları şehirden şehre gezip maslahatları görürler. Bu kazanın kadılarına mahsus mahkeme yeri yoktur. Çukurcak, Engürü'den bir mahalle doğuda kasabasız bir kazadır.¹³⁹

Murtazaabad Kazası

140 köy, 23 mezraa ve mevcut olup, nüfusu 8.811'dir.¹⁴⁰

Alpadar	Muharrem sene (1)114 [Mayıs/Haziran 1702]	VGM. Defter No: 1138/30
Alpagud	Şaban sene 1116 [Kasım/Aralık 1704]	VGM. Defter No: 1138/30
Aydincık	Muharrem sene (1)114 [Mayıs/Haziran 1702]	VGM. Defter No: 1138/30
Derviş	Muharrem sene 1116 [Mayıs/Haziran 1704]	VGM. Defter No: 1138/30
Ekinciler(?)	Sene 1113 [Şevval Mart 1702]	VGM. Defter No: 1138/30
Epuncik(?)	Sene 1113 Receb[Aralık 1701]	VGM. Defter No: 1138/30
Erkek	Sene 1113 Cemâziyelâhir [Kasım/Aralık 1701]	VGM. Defter No: 1138/30
Gökler	Sene 1112 Safer [Temmuz/Ağustos 1700]	VGM. Defter No: 1138/30
İstandis	Sene 1113 Zilhicce [Nisan/Mayıs 1702]	VGM. Defter No: 1138/30
İstanos	Muharrem sene 1115 [Mayıs/Haziran 1703]	VGM. Defter No: 1138/30

Çizelge 3.1. Hurûfât defterlerinde Murtazaabad'a dair kayıtlar

¹³² Turan, 1999: 51.

¹³³ Günümüzde Bala kazası.

¹³⁴ Polatlı İlçesi'ne bağlı Bacı Köyü.

¹³⁵ Kızılcamaham İlçesi'ne bağlı Semer Köyü.

¹³⁶ Sincan İlçesi'ne bağlı Yenikent beldesinin Zir mevkii.

¹³⁷ Nevşehir'e bağlı Gülşehir İlçesi.

¹³⁸ Özdemir, R. (1998). XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay, 113.

¹³⁹ Tarih İçinde Ankara, 2008: 52.

¹⁴⁰ Turan, 1999: 51.

Kalburcuviran	Sene 1111 Şaban [Ocak-Şubat 1700]	VGM. Defter No: 1138/30
Kökli	Rabîülâhir sene (1)103 [Aralık/Ocak 1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/30
Sarular	Receb sene 1104 [Mart/Nisan 1693]	VGM. Defter No: 1138/30
Seğerce	Sene 1113 Cemâziyelûlâ [1701-1702]	VGM. Defter No: 1138/30
Seyran	Muharrem sene (1)114 [Mayıs/Haziran 1702]	VGM. Defter No: 1138/30
Soyıcık	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/30

Çizelge 3.1. (devam) Hurûfât defterlerinde Murtazaabad'a dair kayıtlar

Çubuk Kazası

Çubuk adı, eski kayıtlarda kişi ismi, topluluk-cemaat ismi, yer ismi olmak üzere çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Çubuk, ilk defa Selçuklu tarihinde, Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'da fetihler yaparak çeşitli bölgelere yerleşen emirler arasında Malazgirt ve Muş çevresinde emirlik yapan Çubuk Bey olarak görülmektedir.¹⁴¹ 1073 yılından itibaren Ankara ve civarına başlayan Müslüman Oğuz Türkmen akınları sayesinde kısa sürede iskân faaliyetleri başlamış ve köyler kurulmuştur. Oğuz boylarının en fazla iskân edildiği bölge Çubuk ve civarındır.¹⁴²

Ağılcık(?)	Sene 1102 Şaban [Nisan/Mayıs 1691]	VGM. Defter No: 1138/30
Boğazköy	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/30
Can(?)	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/30
Çaye(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/30
Dumlupınar	Zilhicce sene (1)116 [Mart/Nisan 1705]	VGM. Defter No: 1138/30
Düle	Receb sene 1116 [Ekim/Kasım 1704]	VGM. Defter No: 1138/30
Gökçedere	Şaban sene 1115 [Aralık/Ocak 1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/30
Hasanlı	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/30
Hayre(?)	Rabîülûlâ sene 1117 [1705-1706]	VGM. Defter No: 1138/30
Herk(?)	Sene (1)113 [1701-1702]	VGM. Defter No: 1138/30
Karacaviran	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/30
Karaköy	Zilhicce sene 1113 [Nisan/Mayıs 1702]	VGM. Defter No: 1138/30
Karaöyük	Zilhicce sene (1)113 [Nisan/Mayıs 1702]	VGM. Defter No: 1138/30
Kızılhisar	Sene (1)115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/30
Kızılkenise	Şaban sene 1099 [Haziran 1688]	VGM. Defter No: 1138/30
Mahmud oğlan	Safer sene (1)113 [Temmuz/Ağustos 1701]	VGM. Defter No: 1138/30
Meke(?)	Sene 1111 [1699-1700]	VGM. Defter No: 1138/30
Merdi(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/30
Nefs-i Çubukâbad	Muharrem sene 1116 [Mayıs/Haziran 1704]	VGM. Defter No: 1138/30
Öyük	Sene (1)115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/30
Pazar	Receb sene 1115 [Kasım/Aralık 1703]	VGM. Defter No: 1138/30
Pusatlar	Sene 1113 Cemâziyelahir [Kasım/Aralık 1701]	VGM. Defter No: 1138/30

Çizelge 3.2. Hurûfât defterlerinde Çubuk'a ait kayıtlar

¹⁴¹ Sevim, A-Merçil, E. (1995). Selçuklu Devletleri Tarihi. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay, 92.

¹⁴² Tarih İçinde Ankara (2008). Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Cilt:7, 124.

Samanyeri	Sene 1112 [1700-1701]	VGM. Defter No: 1138/30
Saray	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/30
Sirkeli	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/30
Tatlu	Şevval sene (1)113 [Mart 1702]	VGM. Defter No: 1138/30

Çizelge 3.2. (devam) Hurûfât defterlerinde Çubuk'a ait kayıtlar

Ayaş Kazası

Ayaş İlçesi “Ayaş” (Ayas) Türkçe bir kelime olup, “parlak, aydınlık gece” anlamına gelir. Ayaş aynı zamanda bir Türkmen oymağının da adıdır. Oğuz Türklerinin Bozok kolu, Gün Han oğulları, Bayat kolu, Barak obasına bağlıdır. Anadolu Selçukluları zamanında Ayaş ilçe merkezine, civar ören yerlerine, mezralara, yaylalara ve çiftliklere yerleşen Türkmenler köyler kurar. Özellikle ilçe merkezinde bulunan şifalı suyun olduğu bölge olan “Karakaya” mevkiine yerleşirler.¹⁴³

Afşar	Zilkade sene 1207 [Haziran/ Temmuz 1793]	VGM. Defter No: 0530/169
Ahî Elvan	Sene 1117 [1705-1706]	VGM. Defter No: 0530/169
Başayaş	Sene (12)23 [1808-1809]	VGM. Defter No: 0530/169
Beni Ömer	Şevval sene 1116 [Ocak/Şubat 1705]	VGM. Defter No: 0530/169
Bereket	Tarihsiz	VGM. Defter No: 0530/169
Bünyani	Rabiülülâ sene 1118 [1706/1707]	VGM. Defter No: 1138/19
Cemlu	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/19
Cemri(?)	Sene 1117 [1705-1706]	VGM. Defter No: 1138/18
Çaka	Tarihsiz	VGM. Defter No: 0530/169
Çak-i Kebîr	Sene 1222 [1807-1808]	VGM. Defter No: 0530/171
Derviş	Sene (1)222 [1807-1808]	VGM. Defter No: 0530/169
Destarcı	Tarihsiz	VGM. Defter No: 0530/171
Dune(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/20
Güdül	Sene (1)222 [1807-1808]	VGM. Defter No: 0530/171
Hacı Memed	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/19
Hacı Memi	Cemâziyelahir sene 1117 [Eylül/Ekim 1705]	VGM. Defter No: 1138/19
Hacı Receb	Tarihsiz	VGM. Defter No: 0530/169
Hakyerindi(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/20
Hamdi	Sene 1222 [1807-1808]	VGM. Defter No: 0530/169
Hayatlı	Zilhicce sene 1204 [Ağustos/Eylül 1790]	VGM. Defter No: 0530/170
Haydar	Sene (12)23 [1808-1809]	VGM. Defter No: 0530/169
Kalta	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/18
Karaca(?) fakih	Tarihsiz	VGM. Defter No: 0530/170
Karacakaya	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/18
Karacaviran	Sene 1222 [1807-1808]	VGM. Defter No: 0530/170
Karaviran	Sene (1)222 [1807-1808]	VGM. Defter No: 0530/169
Kazirkaya	Muharrem sene 1113 [Haziran/ Temmuz 1701]	VGM. Defter No: 1138/18
Keştüz	Sene (1)223 [1808-1809]	VGM. Defter No: 0530/170
Kömi	Sene 1113 Şaban [Ocak 1702]	VGM. Defter No: 1138/18
Ortabereket	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/18
Ömer oğlu	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/19
Pireköy	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/18b

Çizelge 3.3. Hurûfât defterleri'nde Ayaş'a dair kayıtlar

¹⁴³ Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi, 2008:28.

Sahi(?)	Şevval sene 1115 [Şubat/Mart 1704]	VGM. Defter No: 1138/18
Sahteviran(?)	Cemâziyelûla sene 1118 [1706-1707]	VGM. Defter No: 1138/19
Salih	Zilkade sene 1203 [Temmuz/Ağustos 1789]	VGM. Defter No: 0530/169
Tahtacıvıran	Sene (1)222 [1807-1808]	VGM. Defter No: 0530/170
Ulnaç(?)	Sene 1203 [1788-1789]	VGM. Defter No: 0530/169
Ulureş	Ramazan sene 1115 [Ocak/Şubat 1704]	VGM. Defter No: 1138/18
Üreğir	Sene (1)222 [1807-1808]	VGM. Defter No: 0530/171
Yahyakömi	Ramazan sene 1203 [Mayıs/Haziran 1789]	VGM. Defter No: 0530/169
Yeniceler	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/19
Yerekömi	Rabiülahir sene 1117 [Temmuz/Ağustos 1705]	VGM. Defter No: 1138/18
Yerencik	Sene (1)222 [1807-1808]	VGM. Defter No: 0530/171
Yerköy	Ramazan sene 1113 [Ocak/Şubat 1702]	VGM. Defter No: 1138/18
Yüreççi(?)	Muharrem sene 1117 [Nisan/Mayıs 1705]	VGM. Defter No: 1138/18

Çizelge 3.3. (devam) Hurûfât defterleri'nde Ayaş'a dair kayıtlar

Yabanabad Kazası

Bugün Kızılcahamam ve Çamlıdere adlarıyla Ankara iline bağlı iki ayrı ilçe olarak tarihini sürdürmektedir.¹⁴⁴

Yabanabad, Osmanlı devrinde idarî açıdan Ankara sancağına tâbii orta büyüklükte bir nahiye/kazadır. Aşağı yukarı bugünkü Kızılcahamam-Çamlıdere'dir. Ayaş, Kazan, Güdül, Gerece ve Çubuk içlerine uzanmaktadır.¹⁴⁵ Bu dönemde bazı köy grupları (bağlı mezra ve çiftliklerle birlikte) “divân”lar oluşturmakta¹⁴⁶ dolayısıyla Yaban Ovası divânlar ile müstakil köylerden meydana gelmektedir.¹⁴⁷

Ağcain	Cemaziyelula sene 1118 [1706-1707]	VGM. Defter No: 1138/25
Akçail	Sene 1112 [1700-1701]	VGM. Defter No: 1138/24
Akçakavak	Receb sene 1124 [Ağustos/Eylül 1712]	VGM. Defter No: 1138/25
Akçakilise	Sene 1115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/25
Akpınar	Rabiülahir sene 1123 [Mayıs/Haziran 1711]	VGM. Defter No: 1138/25
Alakoç	Sene 1112 [1700-1701]	VGM. Defter No: 1138/24
Badaklı	Sene 1111 Zilkade [Nisan/Mayıs 1700]	VGM. Defter No: 1138/24
Başvıran	Zilhicce sene 1115 [Nisan/Mayıs 1704]	VGM. Defter No: 1138/24
Becinler(?)	C. Sene 1124 [1712-1713]	VGM. Defter No: 1138/24
Biğkoz	Sene 1113 [1701-1702]	VGM. Defter No: 1138/24
Çatak	Receb-i Şerif sene 1115 [Kasım/Aralık 1703]	VGM. Defter No: 1138/24
Çengeler(?)	Şaban sene 1118 [Kasım/Aralık 1706]	VGM. Defter No: 1138/25
ÇıkrıkçıÖyüğü	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/24
Çukur	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/24
Danişmend	Muharrem sene 1116 [1704-1705]	VGM. Defter No: 1138/25
Dereineci	Zilka'de sene 1116 [Şubat/Mart 1705]	VGM. Defter No: 1138/25
Elmalu	Sene 1112 [1700-1701]	VGM. Defter No: 1138/24

Çizelge 3.4. Hurûfât defterlerinde Yabanabad'a dair kayıtlar:

¹⁴⁴ Turhan, 1999: 25.

¹⁴⁵ Turhan, 1999: 28.

¹⁴⁶ Tunçdilek, N. (1971) “Kır Yerleşmeleri: Köy-altı Şekilleri”, *Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar*, İstanbul, 44-48.

¹⁴⁷ Yücel, Y. (1974). “Osmanlı İmparatorluğunda Desantralizasyona Dair Genel Gözlemler”, *Belleten*, XXVIII/152, 666-667.

Evkaf	Sene 1111 [1699-1700]	VGM. Defter No: 1138/24
Gölskedar(?)	Sene (1)104 [1692-1693]	VGM. Defter No: 1138/24
İçöz	Sene 1113 Recebül'l-müreceb [Aralık 1701]	VGM. Defter No: 1138/24
İnceöz	Cemâziyelûlâ sene 1104 [1692-1693]	VGM. Defter No: 1138/25
Kerpişci	Receb sene 1124 [Ağustos/Eylül 1712]	VGM. Defter No: 1138/25
Kesik	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/25
Kızılca	Sene (1)113 [1701-1702]	VGM. Defter No: 1138/24
Kızılköy	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/24
Koca	Sene (1)101(?) Cemaziyelahir [Mart/Nisan 1690]	VGM. Defter No: 1138/23
Köse..veTimirci	Sene 1111 Şevval [Mart/Nisan 1700]	VGM. Defter No: 1138/24
Kulca(?)	Şaban sene 1115[Aralık/Ocak 1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/25
Kuz	Sene 1112 Şevval [Mart/Nisan 1701]	VGM. Defter No: 1138/24
Kuzviran	Cemaziyelâhir Sene 1119 [Ağustos/Eylül 1707]	VGM. Defter No: 1138/25
Kürde	Sene 1102 Zilkade [Temmuz/Ağustos 1691]	VGM. Defter No: 1138/23
Kürtköy	Sene 1112 Cemâziyelahire [Kasım/Aralık 1700]	VGM. Defter No: 1138/24
Müslim	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/25
Orta	Sene 1111 Şevval [Mart/Nisan 1700]	VGM. Defter No: 1138/24
Oruçlar	Cemaziyelûlâ sene 1124 [1712-1713]	VGM. Defter No: 1138/25
Otacı(?)	Sene 1111 Zilhicce [Mayıs/Haziran 1700]	VGM. Defter No: 1138/24
Saray	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/25
Temir Şeyh(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/25
Timurciviran	Sene (1)115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/24
Virancık	Safer sene 1116 [Haziran/Temmuz 1704]	VGM. Defter No: 1138/25
Yüçük	Sene 1111 Şevval [Mart/Nisan 1700]	VGM. Defter No: 1138/24
Yükler	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/24

Çizelge 3.4. (devam) Hurûfât defterlerinde Yabanabad'a dair kayıtlar:

Haymana Kazası

Kaşgarlı Mahmud'un ünlü eseri Divan-ı Lügatit Türk'e göre Haymana; "Yeşillik, sululuk, çayırılık" anlamındadır. Merkez ve Şeyh Bızınlı nahiyeleri vardır. Kayıtlarda "Haymanateyn" olarak da geçer. Haymana kazası, Bâlâ, Zîr, Sivrihisar, Konya, Aksaray sancaklarıyla komşudur.¹⁴⁸

Ali	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Çakırcıklı	Şevval 1113 [Mart/ 1702-1703]	VGM. Defter No: 1138/7
Çokdivan(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Eleflashı(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Gökçekale	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/4
Gökgözi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Gülnük(?)	Sene (1)115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/8
Güzelce	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Hızır Şeyh	Rabiülahir sene 1103 [Aralık/Ocak 1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Hulvine	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Hüseyin Abdal	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Ilıca	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Kapuviran	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Karaca Ali	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8

Çizelge 3.5. Haymana kazasına dair kayıtlar.

¹⁴⁸ Şehr-î Kadîm Ankara. (2015). Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay, Cilt:3, 17.

Kargalar	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Kızanlık(?)	Sene 1102 [1690-1691]	VGM. Defter No: 1138/4
Konak	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Kurhinta(?)	Sene 1102 [1690-1691]	VGM. Defter No: 1138/4
Kutaşhane(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Odhasan(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Olba Fakılı	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Pazarismi(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Sarı Ömerli	Zilhicce sene (1)114 [Nisan/Mayıs 1703]	VGM. Defter No: 1138/9
Sofılar	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/7
Vahi(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Veli Himmetlü	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Zure	Sene (1)116 [1704-1705]	VGM. Defter No: 1138/8

Çizelge 3. 5. (devam) Haymana kazasına dair kayıtlar.

Sorba Kazası

Murtad Ovası'nın kuzey bölgesi yerleşmelerini içine alan “Şorba” nahiyesi, zaman zaman kaza statüsü almıştır. Zaman içinde Şorba, bazen kaza idari birimi bazen de Yabanabad'a bağlı nahiye olmuştur. Osmanlı döneminde önemli bir bölgesel panayır merkezi olmuştur. “Şorba Pazarı” meşhurdur. 1830 yılı nüfus sayımında Şorba kazasının 62 köyü bulunmakta idi.¹⁴⁹

Akdoğan	Sene 1111 Zilkade [Nisan/Mayıs 1700]	VGM. Defter No: 1138/22
Altun	Cemaziyelahir(?) sene 1118(?) [Eylül/Ekim 1706]	VGM. Defter No: 1138/22
Alviran	Sene 1113 Şevval [Mart 1702]	VGM. Defter No: 1138/22
Başköyde	Şevvâl sene 1118 [Ocak/Şubat 1707]	VGM. Defter No: 1138/23
Başviran	Sene 1111 [Şevval Mart/Nisan 1700]	VGM. Defter No: 1138/22
Çukurviran	Şehr-i Şevvâl sene 1118 [Ocak/Şubat 1707]	VGM. Defter No: 1138/23
Dodurga	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/22
Durdu(?)	Şevval 1113 [Mart 1702]	VGM. Defter No: 1138/22
Elviran	Receb sene 1115 [Kasım/Aralık 1703]	VGM. Defter No: 1138/22
Göküm	Ramazân sene 1124 [Ekim 1712]	VGM. Defter No: 1138/23
Gürçi	Sene 1112 [1700-1701]	VGM. Defter No: 1138/22
Hâkli	Şaban sene 1115 [Aralık/ Ocak 1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/22
Halıpınar	Muharrem sene 1115 [Mayıs/Haziran 1703]	VGM. Defter No: 1138/22
Hızırlar	Zilkade (1)113 [Mart/Nisan 1702]	VGM. Defter No: 1138/22
Kabalı(?)	Şaban sene 1103 [Nisan/Mayıs 1692]	VGM. Defter No: 1138/22
Kayavıran	Safer 1103 [Ekim/Kasım 1691]	VGM. Defter No: 1138/22
Kilise	Ramazân (1)104 [1692-1693]	VGM. Defter No: 1138/22
Kuzviran	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/23
Kümmetli(?)	Şaban sene 1103 [Nisan/Mayıs 1692]	VGM. Defter No: 1138/22
Naalı(?)	Sene 1103 [1691/1692]	VGM. Defter No: 1138/22
Omaç	Safer sene 1116 [Haziran/ Temmuz 1704]	VGM. Defter No: 1138/22
Orman	Sene 1113 Ramazân [Ocak/Şubat 1702]	VGM. Defter No: 1138/22
Salın	Ramazân sene (1)104 [Mayıs/Haziran 1693]	VGM. Defter No: 1138/22
Saray	Sene 1111 Şaban [Ocak/Şubat 1700]	VGM. Defter No: 1138/22

Çizelge 3.6. Şorba kazasına dair kayıtlar.

¹⁴⁹ Eroğan, Abdülkerim. (2010). Geçmişten Günümüze Kızılcahamam ve Çamlıdere. Ankara: ESYAV Yay, 217.

Sek	Cemâziyelahire sene 1104 [1692-1693]	VGM. Defter No: 1138/22
Sulire	Sene 1113 Zilkade [Mart/Nisan 1702]	VGM. Defter No: 1138/22
Şeyhler	Cemâziyelahire Sene (1)105 [Ocak/Şubat 1694]	VGM. Defter No: 1138/23
Ucaş	Zilhicce sene 1117 [Mart/Nisan 1706]	VGM. Defter No: 1138/22
Uçarı	Sene 1113 Ramazan [Ocak/Şubat 1702]	VGM. Defter No: 1138/22
Zaverî	Şaban sene 1103 [Nisan/Mayıs 1692]	VGM. Defter No: 1138/22

Çizelge 3. 6. (devam) Şorba kazasına dair kayıtlar.

Hurûfât Defterlerinde ayrıntılı olarak anlatılan yerleşim birimleri isimleri liste halinde verilip devamında belgedeki orijinal kayıtları yazılmıştır.

Ahî Duda(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Ahmed	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Akçe	Sene 1111 [1699]	VGM. Defter No: 1138/7
Akküp	1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Bahşılı	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Balçık	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Balkısı	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Bestami	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/83
Boyacı	Sene (1)106	VGM. Defter No: 1138/11
Boyacı Ali	Zilhicce sene (1)113 [Nisan/Mayıs 1702-1703]	VGM. Defter No: 1138/7
Boz Hüseyinlü	Zilkade sene 1104 [Temmuz/Ağustos 1693]	VGM. Defter No: 1138/10
Boz Ömerli	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/83
Busal	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Bürükciler(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/83
Carinli	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/4
Cellah Mahmud	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/83
Çakır	Zilhicce sene 1115 [Nisan/Mayıs 1704]	VGM. Defter No: 1138/8
Çakırcıklı	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/7
Çalı(?)	(1)113 [Mart/ 1702-1703]	VGM. Defter No: 1138/7
Çankırı(?)	Şevvâl sene (1)113 [Mart/ 1702-1703]	VGM. Defter No: 1138/7
Çeşme	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Çıkırıçılar	Zilka'de sene (1)113 [Mart/Nisan 1702-1703]	VGM. Defter No: 1138/7
Çokdivan(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
Debbâğın	Rabûlâhir sene 1139 [Kasım/Aralık 1726]	VGM. Defter No: 1143/81
Derviş	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
Doğan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
Dünkuş	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Ekinci	Rabûlevvel sene (1)114 [Temmuz/Ağustos 1702]	VGM. Defter No: 1138/7
Elefaslı(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
El-Hâc Doğan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
El-Hâc İvaz	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Emreköyi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/7
Erzarum	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/83
Esmâ(?)	Sene (1)115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/8
Eşhud(?)	Muharremu'l-Harâm Sene (1)115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/9
EyNEGÖKÇE	Receb sene (1)139 [Şubat/Mart 1727]	VGM. Defter No: 1143/81
Gökçe	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Gökçekale	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/4
Gökgözi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Gülnük(?)	Sene (1)115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/8
Güzelce	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10

Çizelge 3.7. Şorba Kazası

Hacet deposi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Hacı Arab	Sene 1113 [1702-1703]	VGM. Defter No: 1138/7
Hacı Doğan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Hacı İvaz	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/83
Hacı Murad	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/7
Hacı Musa	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Hacı Seydi	Rabûlevvel sene (1)114 [Temmuz/Ağustos 1702]	VGM. Defter No: 1138/7
Hakkâklar(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Halil	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/4
Hatun	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Hatuniye	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Haymana-i kebîr	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Haymana-i sağîr Kuhînta(?)	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Haymanateyn	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Hocapaşa	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/83
Hulvani	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Hüseyin Abdal	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
İlca	Rabîülahir 1103 [Aralık/Ocak 1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
İğneci	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82a
İmam Yusuf	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
İmaret	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
İpekçi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
İplikpazarı	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/4
Kâfir Köyi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Kapuviran	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Karaca Ali	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Kargalar	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Karış	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Kasaba(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Kavgürçe(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Kayabaşı	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Kayaş	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Kebalin(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Kenalis(?)	Sene (11)15 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/8
Kethüdâ Ali	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Kıbrıs	Sene 1113 [1701]	VGM. Defter No: 1138/7
Kızılbeg	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Koca	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Konak	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Kulderviş	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Kumarca(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Kuş	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
Kutaşhane(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Kuzhasanlı	Rabîülahir sene (1)112 [Eylül/Ekim 1700]	VGM. Defter No: 1138/9
Leblebici	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/7
Maraş	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Menteşe(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
Mestani	Safer 1103 [Ekim/Kasım 1691]	VGM. Defter No: 1138/4
Monla Yusuf	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
Olba Fakılı	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Öksüzce	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/83
Pazarcık	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Pazarismi(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9

Çizelge 3. 7. (devam) Şorba Kazası

Portacı(?)	1103 Zilhicce [Ağustos/Eylül 1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Rüstem	Cemâziyelahir sene (1)114 [Ekim/Kasım 1702]	VGM. Defter No: 1138/7
Sabulu(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
Sarı Ömerli	Zilhicce sene (1)114 [Nisan/Mayıs 1703]	VGM. Defter No: 1138/7
Sirac Sinan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Sofılar(?)	Zilhicce sene (1)113 [Nisan/Mayıs 1702-1703]	VGM. Defter No: 1138/7
Solfasol	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/83
Sunat(?)	1102 [Temmuz/Ağustos 1690-1691]	VGM. Defter No: 1138/4
Sübhân(?)	Muharrem Sene (1)114 [Mayıs/Haziran 1702]	VGM. Defter No: 1138/7
Şemseddin	Sene 1111 [1699]	VGM. Defter No: 1138/7
Şeyh İzzeddin	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Şeyhler	Safer sene (11)39 [Eylül/Ekim 1726]	VGM. Defter No: 1143/81
Tahtel-kal'a(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Tuhca(?)	Rabiülülâ sene (1)139 [1726-1727]	VGM. Defter No: 1143/81
Vahi(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Veli Himmetlü	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Yabanabad	Zilhicce sene 1115 [Nisan/Mayıs 1704]	VGM. Defter No: 1138/8
Yenice	Rabiülahir sene 1103 [Aralık/Ocak 1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Yeşil Ahî Hacı Murad	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
Zirve	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Zore	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8

Çizelge 3. 7. (devam) Şorba Kazası

3.4.1. Karye/Köy

VGMA, H.D, 1138, S.4.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Sürde Köyü

Ankara'da Haymana-i kebîr nahiyesinde Sürde nâm karyede camiinde bir akçe ile Hatîb Mehmed mutasarrıf olub tecdid ricasına berat(?) tevcih sene 1103 [1691-1692]

Kurhınta (?) Köyü

Ankara muzâfâtından Haymana-i sağîr Kurhınta(?) nâm karyede ...zaviyesinin mutasarrıfı Dede nâm kimesne tecdîd ricasına inâyet sene 1102 [1690-1691]

Akküp Köyü

Ankara'da Akküp nâm karyede ...paşa kızı Döndi Hatun vakfına mütevellî Mehmed fevt yerine oğlu Hacı Ahmed mahaldir deyu inâyet sene 1103 [1691-1692]

Kızanlık (?) Köyü

Ankara'da Haymana-i sağîr mahallesinde Kızanlık(?) nâm karyede merkum Hüsam Efendi camiinde hatîb Nasuh mutasarrıf olub tecdid ricasına berat mucebince sene 1102 [1690-1691]

Sunat (?) Köyü

Ankara muzâfâtında Sunat(?) nâm karyede bir akçe ile hatîb Ali fevt olub yerine Ahmed Çelebi mahaldir deyu naib Ali arzıyla sene 1102 [Temmuz/Ağustos 1690-1691]

Ilıca Köyü

Ankara'da Ilıca nâm karye camiinde müezzîn İdris mutasarrıf olub tecdid buyuruldu Rabiülahir 1103 [Aralık/Ocak 1691-1692]¹⁵⁰

Gökçekale Köyü

Ankara'da Haymana-i kebîr nahiyesine Gökçekale nâm karyede Şeyh Yakub çiftliğine evladiyet üzere mutasarrıf Ali tecdid buyuruldu

Maraş Köyü

Ankara'da Maraş nâm karyede mescidin imamı olmayub Ali mahal deyu naibi Musluhiddin arzıyla buyuruldu 1103 [1691-1692]

Carinli Köyü

Ankara'da Carinli nâm karyede Mahmed Çavuş camiinde Hatîb Mustafa buyuruldu VGMA, H.D, 1138, S.7.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Sofılar Köyü

Ankara'da Haymana-i sağır nahiyesine Sofılar nâm karye câmiinden nîm akçe ile Hatîb Ali rızasıyla oğlu Ahmed fâriğ olub naibi Mehmed arzıyla buyuruldu

Kıbrıs Köyü

Ankara kasaba nahiyesinden Kıbrıs nâm karye mescidine imam lazım olmağla bir akçe ile Mehmed mahaldir deyu naib Mustafa arzıyla buyuruldu sene 1113 [1701]

Humus (?) Köyü

Ankara'da Haseki camiinde Humus(?) köylerinde ...vaiz Şeyh Veliyüddin rızasıyla Mustafa bin Mehmed'e fâriğ olub...

Çankırı (?) Köyü

Ankara'da Çankırı(?) karyesi kurbunda Şemseddin mescidinde evkâta imam evkafa mütevelli Hasan fevt yerine hasbî inâyet buyuruldu Şevvâl sene (1)1113 [Mart/ 1702-1703]

¹⁵⁰VGMA, H.D, 1138, S.9.

Bavlum köyü

Ankara muzafatından bavlum nam karyede vâki camide iki akçe ile imam ve hatib Abdülkadir beratı mucebince tecdid buyuruldu Zilhicce sene (1)113 [Nisan/Mayıs 1702-1703]

Sübhan(?) Köyü

Ankara'ya tâbi' Sühân(?) nâm karyede vâki' camie nîm akçe ile hatîb ve ber-vech-i hasbî mütevellî Ahmed fevt yerine İbrâhim mahal deyu buyuruldu Muharrem sene (1)114 [Mayıs/Haziran 1702]

Çalı Köyü

Ankara'ya tâbi' Çalı(?) nâm karyede câmi'e nîm akçe ile hatîb Mustafa fevt yerine Mehmed'e nâib Mehmed arzıyla buyuruldu Rabîülevvel sene (1)114 [Temmuz/Ağustos 1702]

Kuzhasanlı Köyü

Ankara'da Haymana-i sağır nahiyesinde Kuzhasanlı karyeden mezraası vakfının nîm akçe ile mütevellisi fâriğ olmağın yeri Ömer'e inâyet sene (1)115 [1703-1704]¹⁵¹

VGMA, H.D, 1138, S.8.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Gülnük(?) Köyü

Ankara'da Haymana-i sağırde Gülnük(?) karyesinde mahalle (Mehmed?) mescidinde imâm olmayub lâzım olmağla bir akçe ile Abdülvehhâb'a nâib Abdullah arzıyla tevcih sene (1)115 [1703-1704]

Hulvine Köyü

Ankara'da Haymana-i sağır nahiyesinde Hulvine nâm karyede Hasan Ağa câmiinde Hatîb olmayub lâzım olmağla Mehmed'e nâib Abdullah arzıyla

Balçık Köyü

Ankara'da Kasaba nahiyesinde Balçık nâm karyede medfûn Şeyh Hasan zaviyesinin evladiyet üzere ..Hatun kasr-ı yedinden hüccet-i şer'iyye ...oldığı vech üzere mütevellisi Fahrünnisa li-ebeveyn er-karındaşı oğlu ...Ahmed'e fâriğ nâib Hasan arzıyla

¹⁵¹ VGMA. H.D. 1138. S.10.

Zure Köyü

Ankara'da Haymana sağır nâhiyesinde Zure nâm karyede Seyyid Yusuf zaviyesinin meşrûtiyet üzere tekyeneşini? sene (1)116 [1704-1705]

Kürtel Köyü

Ankara'da Yabanabad kazâsına tâbi' Kürtel nâm karyede ...dede Sultan evkafına müteveccihen(?) ...bir akçe ile zâviyedârı olan Seyyid Mehmed ve Ramazan tecdîd inâyet buyuruldu Zilhicce sene 1115 [Nisan/Mayıs1704]

Sivirköy(?) Köyü

Ankara'da Sivirköy(?) nâm vakf çiftlikde nîm akçe ile zâviyedâr Ferid fevt yerine Şeyh Süleymana inâyet buyuruldu Şehr-i Zilhicce sene 1115 [Nisan/Mayıs1704]

Olba Fakılı Köyü

Ankara kazâsında Haymana kebîr nahiyesine tâbi' Olba Fakılı nâm karyede Cami-i şerifin hatibi Behlül fevt yeri Ömer Halife'ye hasbî inâyet buyuruldu.

Selmeşli Köyü

Ankara muzâfâtından Haymana-i kebîre tâbi' Selmeşli nâm karyede vâki' câmiinde Hüseyin imam olan Yusuf fevt el-Hâc Hüseyin mahaldir deyu naibi Hüseyin arz ...

Veli Himmetlü Köyü

Ankara kazâsına tâbi' Haymana-i kebîr nâhiyesinde Veli Himmetlü nâm karyede mescidin bir akçe ile imamı Hüseyin fevt ve Hasan'a inâyet buyuruldu.

Vahi(?) Köyü

Ankara muzâfâtından Haymana-i kebîre tâbi' ve Vahi(?) nâm karyede vâki' mescidde nîm akçe ile imâm Abdülazîz fevt yeri Ahmed'in arzıyla

Elefaslı(?) Köyü

Ankara muzâfâtından Haymana-i kebîre tâbi' Elefaslı(?) nâm karyede vâki' mescide nîm akçe ile imâm Mehmed fevt yeri nâibi Hasan'ın arzı ile buyuruldu.

Karaca Ali Köyü

Ankara muzâfâtından Haymana-i kebîre tâbi' Karaca Ali nâm karyede ve Akçe Mescidde nîm akçe ile imâm Mehmed fevt nâibi Hasan'ın arzı ile buyuruldu.

Kapuviran Köyü

Ankara muzâfâtından Haymana-i kebîre tâbi' Kapuviran nâm karyede vâki' mescidde nîm akçe ile imam Halil fevt.

VGMA, H.D, 1138, S.9.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Sarı Ömerli Köyü

Ankara muzâfâtından Haymana-i kebîr nâhiyesinde Sarı Ömerli nâm karyede cami'de nîm akçe ile müezzin Ubeydullah fevt yeri Şaban'a naibi Hüseyin'in arzıyla Şehr-i Zilhicce sene (1)114 [Nisan/Mayıs 1703]¹⁵²

Kutaşhane(?) Köyü

Ankara'da Haymana-i sağır nâhiyesinde Kutaşhane(?) nâm karyede Hüsam Efendi camiinde bir akçe ile hatîb Nasûh fevt yeri oğlu Hasan'a babası beratı mucebince buyuruldu.

Sel Ömer Köyü

Ankara nâhiyesinde Sel Ömer nâm karyede Halilpınarı dimekle ma'rûf pınarın mütevellisi olan Haydar Ahmed fevt olub yeri ...el-Hâc Ali'ye inâyet.

Odhasan(?) Köyü

Ankara muzâfâtından Haymanateyn kazâsında Odhasan(?) nâm karyede Mahmud Çavuş camiinde bir akçe ile Hayrullah(?) Mustafa fevt İsmail'e inâyet.

VGMA, H.D, 1138, S.10.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Pazarismi(?) Köyü

Ankara'da Haymanateyn kazâsına tâbi Pazarismi(?) nâm karye imamı Ali... berat ..

Yozgad Köyü

Ankara'da Kasaba(?) nahiyesine tâbi' Yozgad karyesi camiinde nîm akçe ile imam Hamid Halifeye bir akçe tecdid.

Ahi Mesud Köyü

Ankara'da Kasaba nahiyesine Ahi Mesud nâm karye camiinde nîm akçe ile hatîb Veli Halife..

¹⁵² VGMA, H.D, 1138, S.9.

Busal Köyü

Ankara'da Kasaba nâhiyesinde Busal nâm karye mescidine Hüseyin imam Hüseyin'e berat-ı atık¹⁵³

Konak Köyü

Ankara'da Haymana-i Kebîr nâhiyesinde Konak nâm karyede camiin bir akçe ile müezzini Abdi fevt oğlu Abdurrahman.

Kargalar Köyü

Ankara'da Haymana-i Kebîr nahiyesinde Kargalar nâm karye camiinde bir akçe ile müezzini Ali fevt oğlu Hüseyin.

Gökgözi Köyü

Ankara'da Haymana-i Kebîr nâhiyesinde Gökgözi nâm karyede Hacı Veli camiinde bir akçe ile Hatîb Hüseyin tecdid.

Güzelce Köyü

Ankara'da Haymana-i Kebîr nâhiyesinde Güzelce nâm karyede Mescidin imamı fevt Ömer'e inâyet.

Hüseyin Abdal Köyü

Ankara'da Haymana-i Kebîr nâhiyesinde Hüseyin Abdal nâm karyede camiin imamı Abdullah fevt yerine Mehmed mahal deyu nîm akçe ile buyuruldu.

Ali Köyü

Ankara'da Haymana-i sağır nâhiyesinde Ali nâm karyede Baba Eğlence tekyesinde bir akçe ile Tekye-nişin Eğlence baba fevt Ali Dedeye kadısı Ahmed arzıyla.

Boz Hüseyinlü Köyü

Ankara'da Boz Hüseyinlü nâm karyede İdris Dede zaviyedarı Hasan'a tecdid

Şehr-i Zilkade sene 1104[Temmuz/Ağustos 1693]

Dünkuş Köyü

Ankara'da Dünkuş nâm karye camiinde Hatîb Muhammede tecdid.

VGMA, H.D, 1138, S.11.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

¹⁵³VGMA, H.D, 1143, S.81.

Menteşe Köyü

Ankara'da Mentese(?) nâm karye mescidinde imam Bayram ferağından Muhammed'e naibi Rahmet(?) arzıyla.

Çokdivan (?) Köyü

Ankara'da Haymaneteyn kazasına tâbi Çokdivan(?) karyesinde camie bir akçe ile hatib maksud halifeye ...olmağla berat.

Memlûk Köyü

...kazasına tâbi Memlûk nâm karyede vâki' müteveffâ Hacı Baba zaviyesinde evladiyet ve meşrutiyet üzere ...maruf fevt mahaldir deyu oğlı Ali ..babası yeri mucebince inayet buyuruldu sene 1106 [1694-1695]

Hacılar Köyü

Yörükân-ı Ankara kazasına tâbi Hacılar nâm karyede vâki' Cami'-i şerifde imam ve hatib olan İbrahim bi'l-fi'l- berât-ı şerif ile musaddak olub tecdid rica itmeğın müceddeden mutasarrıf olmak üzere buyuruldu Muharrem sene 1103 [Eylül/Ekim 1691]

Tekye Köyü

Yörükân-ı Ankara'da Tekye nâm karye camiinde bir akçe ile hatib Hayreddin fevt yerine Bektaş mahaldir deyu inâyet buyuruldu 1113 Şevval [Mart 1702]

Fetşelu(?) Köyü

Yörükân-ı Ankara'da Fetşelu(?) nâm karye camiinde bir akçe ile hatib Osman fevt karındaşı Ömer'e inayet Şehr-i Şaban sene 1118 (Kasım/Aralık 1706)

Sarıgöl Köyü

Yörükân-ı Ankara'da Sarıgöl karyesi mescidinde imam lazım olmağın Mehmed bin Abdi'ye inâyet

Hacılı Köyü

Ayaş'da Hacılı karyesinde Ağabey camiinde ..hatib Ali fevt yerine Yusuf inayet sene 1111 Şaban [Ocak/Şubat 1700]

Yürekli(?) Köyü

Ayaş'da Yürekli(?) nâm karyede ...Yakub çiftliği iki kıt'a bağ evladiyet ve meşrutiyet üzere ...olan Şeyh Mahmud fevt yerine oğlu Hasan ...mucebince sene 1111 Şaban [Ocak/Şubat 1700]

VGMA, H.D, 1138, S.18.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Pireköy Köyü

Ayaş'da Pireköy nâm karyede Ahî Selman zâviyesinde meşrutiyet üzere şeyhi ve mütevellisi Seyyid Ahmed tecdid buyuruldu sene 1111 Şevval [Mart/Nisan 1700]

Cemri(?) Köyü

Ayaş'da Cemri(?) nâm karyede ..Sultan evladından Sarı(?) ve Salim zaviyesine meşrutiyet üzere ber-vech-i iştirâk mutasarrıfları Efendi Şeyh Said beratları mucebince tacdîd buyuruldu sene 1117 [1705-1706]

Kömi Kasabası

Ayaş'da Kömi kasabasında cami'-i cedîdde nîm akçe ile müezzin Hasan ...Ali mahaldî deyu naib Salih arzıyla buyuruldu sene 1113 Şaban [Ocak 1702]

Bayram Köyü

Ayaş'da Bayram nâm karyede cami-i atıkde nîm akçe ile imam hatîb olan Mustafa fevt yerine Abdül. inâyet sene 1113 Ramazan [Ocak/Şubat 1702]

Yerköy Köyü

Ayaş'da Yerköy nâm karyede Kazgancı mescidine ber-vech-i hasbî ferrâş Ömer fevt yerine Şaban inâyet buyuruldu Ramazan sene 1113 [Ocak/Şubat 1702]

Bereket Köyü

Ayaş kazâsına .. Bereket nâm karyede câmi imam hatîb olan Halil fevt naib Mehmed arzı Ahmed yerine.. ile hatîb Ramazan fevt yeri Halil'e inâyet sene (1)1115 [1703-1704]

Ulureş Köyü

Ayaş'da Ulureş nâm karye camiinde bir akçe ile imam Mustafa'ya tecdid Şehr-i Ramazan sene 1115 [Ocak/Şubat 1704]

Sahi(?) Köyü

Ayaş'da Sahi(?) karyesinde camide bir akçe ile imam ve hatîb Mustafa'ya tecdîd

Şehr-i Şevval sene 1115 [Şubat/Mart 1704]

Kalta Köyü

Ayaş'da Kalta nâm karyede Mihriyan camiinde altı akçe ile hatîb Mehmed'e tecdîd.

Kazirkaya Köyü

Ayaş'da Kazirkaya nâm karyede Hacı Veli camiinde bir akçe ile imam hatîb Şaban'a tecdid Şehr-i Muharrem sene 1113 [Haziran/ Temmuz 1701]

Ortabereket Köyü

Ayaş'da Ortabereket nâm karyede Hacı Muhammed camiinde ...ile imâm ve hatîb Halil karındaşı oğlu ...iken Ahmed Ağa oğlu Mehmed'e ibkâ

VGMA, H.D, 1138, S.19.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Sahteviran(?) Köyü

Ayaş'da Sahteviran(?) nâm karyede nîm akçe imam Mustafa ve Abdi Süleyman bin Mahmuda bâ-arz bidâyet(?) inâyet Şehr-i Cemâziyelûlâ sene 1118 [1706-1707]

Cemlu Köyü

Ayaş'da Cemlu karyesi mescidinde nîm akçe ile imâm Osman fevt Ahmed inâyet.

Yeniceler Köyü

Ayaş'da Yeniceler karyesinde Şeyh Maruf zaviyesine iki akçe ile zaviyedar Ahme fevt karındaşı Abdullah'a inâyet.

Yerközü Köyü

Ayaş'da Yerközü karyesinde cedîd camiinde nîm akçe ile hatîb ...üzerinde kalender olmağla beratı mucebince inâyet Şehr-i Şevval sene 1118 [Ocak/Şubat 1707]

Hakyerindi(?) Kazası

Ayaş Hakyerindi(?) kazasında Hacı camiiinde imam Halil fevt bir akçe ile

VGMA, H.D, 1138, S.20 .No.lu defterde kayıtlı olan köy aşağıda sıralanmıştır.

Başayaş Köyü

Ayaş'da Başayaş nâm karyede Sıyami camiinde iki akçe ile imam ve hatîb İbrahim on sene kadar hizmetde muattal itmekle İsmail'e kadısı Seyyid Mehmed arzıyla.

VGMA, H.D, 1138, S.22.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Kayaviranı Köyü

Şorba Kazâsına tâbi' Kayaviranı nâm karyede Emir Şerefeddin camiine hatîb Ahmed mutasarrıf olub tecdid ..buyururuldı Safer 1103 [Ekim/Kasım 1691]

Kümmetli (?) Köyü

Şorba'da Kümmetli(?) nâm karyede camie ...Mustafa tecdid nisabına(?) berat mucebince buyururuldı Şaban sene 1103 [Nisan/Mayıs 1692]

Naalı (?) Köyü

Şorbada Naalı(?) nâm karyede camide müezzin Abdullah tecdid buyuruldı sene 1103 [1691/1692]

Kabalı (?) Köyü

Şorba'da Kabalı(?) nâm karyede camide imam hatîb tecdid buyuruldı Şaban sene 1103 [Nisan/Mayıs 1692]

Sek Köyü

Şorba kazasında Sek nâm karyede Hüsam Beğ camiinde bir akçe ile hatîb Abdullah âhar câmi'de hatîb olub yerine Mehmed Halife mahaldir deyu kadısı Mehmed arzıyla... Cemâziyelahire sene 1104 [1692-1693]

Kilise Köyü

Şorba'da Kilise nâm karyede harab hamam üzerinde İskender çavuş camiinde bir akçe ile Abdullah hatîb fevt yerine Ali vasîsi Yusuf arzı ile Ramazan (1)104 [1692-1693]

Salın Köyü

Şorba'da Salın nâm karyede Hacı Osman camiinde bir akçe ile hatîb Abdullah fevt yerine Mehmed Muhyiddin inâyet Ramazan sene (1)104 [Mayıs/Haziran 1693]

Kuzviran Köyü

Şorba'da Kuzviran karyesinde Şeyh Şemseddin zaviyesinde ...nam yaylaklıda cami'de Çubukabad nahiyesinde Çardak nâm karyede beş ...meşrutiyet üzere mutasarrıf ve cami'i mezbûrların imamı ve hatibi olan Mustafa beratını zayi' idub kasışı Abdülmecid arzıyla sene 1111 Şaban [Ocak/Şubat 1700]

Şorba'da Kuzviran nâm karyede Şeyh Şemseddin ...olub rızasıyla Receb mahaldir deyu kadısı Abdülmecid arzıyla sene 1111 Şaban [Ocak/Şubat 1700]

Saray Köyü

Şorba kazâsında Saray nâm karyede Baba Kanal zaviyesinde bir akçe ile zaviyedarı ...fevt olub yerine oğlu Memi mahaldir deyu inâyet sene 1111 Şaban [Ocak/Şubat 1700]

Başviran Köyü

Şorba'da Başviran nâm karyede cami'i şerifde imam ve hatîb Mustafa fevt olub yerine Abdülkadir mahaldir deyu kadısı Seyyid Hasan sene 1111 [Şevval Mart/Nisan 1700]

Akdoğan Köyü

Şorba'da Akdoğan nâm karyede Hacı Abdurrahim Halife mescidinde imam olmayub mezkûr Hacı Abdurrahim bir akçe ile inâyet sene 1111 Zilkade [Nisan/Mayıs 1700]

Gürci Köyü

...tâbii' Gürci nâm karyede Alipaşa cami'i şerifinde nîm akçe ile imam olan Hüseyin fevt olub yerine Seyyid Mehmed mahaldir deyu kasışı Seyyid Hasan arzıyla sene 1112.. [1700-1701]

Alviran Köyü

Şorba'da Alviran nâm karyede el-Hac Nasûh camiine nîm akçe ile hatîb dede ..rızâsıyla Ali'ye fâriğ olub kası Ahmed arzıyla buyuruldu sene 1113 Şevval [Mart 1702]

Sulire Köyü

Şorba'da Sek nahiyesine Sulire nâm karye camiine muayyene ile hatîb Mehmed Rasim(?) kendi halinde olmayub şerir olmağla ref' yerine Abdulvehhab mahaldir deyu kadı Ahmed arzıyla buyuruldu sene 1113 Zilkade [Mart/Nisan 1702]

Uçarı Köyü

Şorba'da Uçarı nâm karyede Hasanpaşa binâ eyledüğü cami'i şerifde müezzin olmayub Süleyman mahaldir deyu dört akçe ile kadısı Seyyid Fazlullah sene 1113 Ramazan [Ocak/Şubat 1702]

Orman Köyü

Şorba'da Orman nâm karyede Hasanpaşa camiinde hatîb olmayub altı akçe ile Mehmed Halife mahaldir deyukadısı Seyyid Fazlullah sene 1113 Ramazan [Ocak/Şubat 1702]

Durdu (?) Köyü

Şorba'da Durdu(?) nâm karyede Mustafa Beğ camiinde bir akçe ile imam hatîb olan Habib fevt yerine Hasan mahaldir deyu inayet buyuruldu Şevval 1113 [Mart 1702]

Hızırlar Köyü

Şorba kazasına tâbi Hızırlar karyesine ...el-Hâc Ahmed ..itmek üzere kadı Seyyid İsmail arzıyla buyuruldu Zilkade (1)1113 [Mart/Nisan 1702]

Elviran Köyü

Şorba'da Elviran karyesinde Hacı Nasuh camiinde nîm akçe ile hatîb Ali'ye tecdid

Şehr-i Receb sene 1115 [Kasım/Aralık 1703]

Hâkli Köyü

Şorba'da Hâkli karyesinde mescidde bir akçe ile imam Mustafa'ya tecdid

Şehr-i Şaban sene 1115 [Aralık/ Ocak 1703-1704]

Kayaviran Köyü

Şorba'da Kayaviran karyesinde Ahi Şerefeddin camiinde bir akçe ile hatîb Ahmed'e tecdid.

Dodurga Köyü

Şorba'da Dodurga nâm karyede Mustafa Beğ camiinde imam ve hatîb Hasan'a tecdid .

Şorba'da Dodurga nâmkaryede camide nîm akçe ile müezzin Ömer'e tecdid.

Halıpınar Köyü

Şorba'da Halıpınar karyede Şaban Halife mescidde bir akçe ile imam Halil'e tecdid.

Şehr-i Muharrem sene 1115 [Mayıs/Haziran 1703]

Omaç Köyü

Şorba'da Omaç nâm karyede Şeyh Abdurrahman ...vech-i meşruta olub mütevellisi Seyyid Ali'ye tecdid

Şehr-i Safer sene 1116 [Haziran/Temmuz 1704]

Ucaş Köyü

Şorbada Ucaş nâm karyede Şeyh Mehmed camiinde bir akçe ile hatîb Ahmed'e tecdid

Şehr-i Zilhicce sene 1117 [Mart/Nisan 1706]

VGMA, H.D, 1138, S.23.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Çukurvıran Köyü

Şorba'da Çukurvıran karyesinde Hacı(?) nâm mevzi'de Yusuf Çavuş camiinde ferraş lazım olma nîm akçe ile Mehmed'e inâyet.

Şehr-i Şevvâl sene 1118 [Ocak/Şubat 1707]

Göküm Köyü

Şorba'da Göküm nâm karyede Seke.. dimekle ma'rûf vakfmütevellisi Şeyha Mehmed karındaşı Osman bâ-arz nâib inâyet Şorba'da Göküm nâm karyede Hacı Ali mescidinde imâm olmayub nîm akçe ile Osman'a inâyet Şehr-i Ramazân sene 1124 [Ekim 1712]

Şeyhler Köyü

Şorba'da Şeyhler nâm karyede Oruç Gazi tekyesinde tekye-nişini Şeyh Ruşen fevt oğulları Ramazan ve Seydi'ye inâyet Şehr-i Cemâziyelahire sene (1)105 [Ocak/Şubat 1694]

VGMA, H.D, 1138, S.25.No.lu defterde kayıtlı olan köy aşağıda sıralanmıştır.

Kürde Köyü

Yabanâbad kazasına tâbi Kürde nâm karyede ...bir akçe ile hatîb Mahmûd âhar diyare ..idub yeri Veli(?)... Ebûbekir babası Maksud arzıyla sene 1102 Zilkade [Temmuz/Ağustos 1691]

VGMA, H.D, 1138, S.24.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Biğkoz Köyü

Yabanâbad'da Biğkoz nâm karyede ..yerine mutasarrıf Hüseyin tecdid buyuruldu sene 1113 [1701-1702]

Kızılköy Köyü

Yabanâbad'da Kızılköy nâm karyede Danişmend mezrasına mutasarrıf Pir Mehmed tecdid buyuruldu Sene 1103 [1691-1692]

Akçakavak Köyü

Yabanâbad'da Akçakavak nâm karyede Durşah camiinde bir akçe ile hatîb Mehmed tecdid sene 1104 [1692-1693]

Gölsektedar(?) Köyü

Yabanâbad Gölsektedar(?) nâm karyede bir çiftlik ve bir değirmen ve bir bağçe vakfindan yevmi bir akçeye mutasarrıf Halil tecdid sene (1)104 [1692-1693]

Evkaf Köyü

Yabanâbad Evkaf karyesi camiinde nîm akçe ile mütevellisi Musa fevt yerine İbrahim'e inâye sene 1111 [1699-1700]

Yücük Köyü

Yabanâbad'da Yücük nâm karyede ..Mehmed Ağa camiinde kayyım lazım olmağla Süleyman mahaldir deyu kadısı Seyyid Mehmed arzıyla sene 1111 Şevval [Mart/Nisan 1700]

Beykoz Köyü

Yabanâbad'da Beykoz nâm karyede Köse..ve Timirci.. nâm karyede Şeyh Mahmud mezrasına bir akçe ile mutasarrıf Mustafa ve Ebûbekir fevt yerine Süleyman inâyet sene 1111 Şevval [Mart/Nisan 1700]

Orta Köyü

Yabanâbad'da Orta nâm karyede ...vakfı demekle ma'rûf nîm çiftlik mezraaya bir akçe ile mutasarrıf ...inâyet sene 1111 Şevval [Mart/Nisan 1700]

Badaklı Köyü

Yabanâbad kazâsına tâbi' Badaklı nâm karyede mescid-i şerifde ...harab olub mescid-i mezbûrun yanında(?) nâm vakf mezraası ...kazâ-i mezbûrede vâki ...nâm karyenin mescdi-i şerifinde cami-i şerif olub imam hatîb lâzım olmağla Bayezid Halife mahaldir deyu kadısı Seyyid Mehmed arzıyla sene 1111 Zilkade [Nisan/Mayıs 1700]

Otacı (?) Köyü

Yabanâbad'da Otacı(?) nâm karyede Fadıncık nâm hatun cami'i şerifinde imam olmayub inâyet sene 1111 Zilhicce [Mayıs/Haziran 1700]

Çıkrıkçı Öyüğü Köyü

Yabanâbad'da Çıkrıkçı Öyüğü karyesi camiinde nîm akçe ile hatîb Durmuş ..tecdid.

VGMA, H.D, 1138, S.22.No.lu defterde kayıtlı olan köy aşağıda sıralanmıştır.

Elmalu Köyü

Yabanâbad kazâsına tâbi' Elmalu karyesiyle Danişmend nâm karye bir çiftlik mezraaya mutasarrıf el-Hâc Murâd halîfe üzerinde Mehmed alub ...ibkâ ricasına kadı Mehmed Emin arzıyla buyuruldu sene 1112 [1700-1701]¹⁵⁴

VGMA, H.D, 1138, S.24.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Kürtköy Köyü

Yabanâbad kazâsına tâbi' Kürtköy nâm karyede Gök Yakub camiinde kayyım lâzım olmağla bir akçe ile Mahmûd mahaldir deyu inâyet buyuruldu sene 1112 Cemâziyelahire [Kasım/Aralık 1700]

İçöz Köyü

Yabanâbad'da İçöz nâm karyede el-Hâc Şaban camiine müezzin lâzım olmağla bir akçe ile Halil mahaldir deyu inâyet buyuruldu sene 1113 Recebü'l-mürecceb [Aralık 1701]

Eskiköy Köyü

Yabanâbad'a tâbi' Eskiköy nâm karyede vâkii' camie nîm akçe ile müezzin Abdullah fevt yeri Hüseyin mahal deyu buyuruldu Muharrem sene (1)113 [Haziran/ Temmuz 1701]

Kızılca Köyü

Yabanabad kazâsına tâbi' Kızılca nâm karyede vâki' cami'-i şerifde imam hatîb olmayub ...mahaldir deyu kadısı monlası Mahmud inayet.. sene (1)113 [1701-1702]

Yabanabad kazâsına tâbi' Kızılca nâm karyede vâki' cami' olmayub mesâfe-i baîdede olan cami' murâkabe olub mertebeye de ...

¹⁵⁴ VGMA, H.D, 1138, S.22.

Kızılcaviran Köyü

Yabanâbad'da vâki' Kızılcaviran nâm karyede câmi' yevmî nîm akçe ile müezzin olan Ömer nâm kimesne fevt yerine Hasan berat inâyet.

Timurciviran Köyü

Yabanâbad'da Timurciviran nâm karyede tamir olunan cami'nin hatibi olmamağla İse Halife kadı Receb arzıyla sene (1)115 [1703-1704]

Başviran Köyü

Yabanâbad'a tâbi' Başviran nâm karyede Hamzapaşa camiinde bir akçe ile hatîb Hamdi tecdîd berat-ı atîk mucebince Zilhicce sene 1115 [Nisan/Mayıs 1704] Şehr-i Zilhicce sene 1115 [Nisan/Mayıs 1704]

Çatak Köyü

Yabanabad'da Çatak nâm karye mescidinde imâm ve müezzin olmayub nîm akçe ile İbrahim'e inâyet Yabanâbad'da Çatak nâm karyede Sığırcıksuyı viran Ali dede camiinde nîm akçe ile hatîb İbrahim ferağından oğlu Abdurrahman'a inâyet Şehr-i Receb-i Şerif sene 1115 [Kasım/Aralık 1703]

Akçakilise Köyü

Yabanâbad'da Akçakilise nâm karyede Kılıçarslan camiinde senevi yüz elli akçe ile ...Derviş'e tecdid Yabanâbad'da Akçakavak nâm karyede ...beğ camiinde senevî üç müdd hinta ile hatîb Mehmed'e tecdid

Yükler Köyü

Yabanabad'da Yükler nâm karyede Hacı Mustafa câmiinde nîm akçe ile hatîb Derviş'e tecdîd

VGMA, H.D, 1138, S.25.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

İnceöz Köyü

Yabanabad'da İnceöz nâm karyede Hacı Şaban camiinde nîm akçe ile hatîb Mehmed'e tecdid¹⁵⁵

¹⁵⁵ VGMA. H.D. 1138. S.25.

Kulca (?) Köyü

Yabanabad'da Kulca(?) nâm karye camiinde ...imâm ve hatîb Osman'a tecdîd
Yabanabad'da Kulca(?)viran nâm karye camiinde nîm akçe ile imam ..Hasan'a tecdîd
Şehr-i Şaban sene 1115[Aralık/Ocak 1703-1704]

Kesik Köyü

Yabanabad'da Kesik nâm karyede Hacı Ömer camiinde nîm akçe ile hatîb ...ye tecdid.

Danişmend Köyü

Yabanabad'da Danişmend karyesinde bir çiftliğe mutasarrıf Hacı Murad'a tecdîd
Şehr-i Muharrem sene 1116 [1704-1705]

Şeyhler Köyü

M. Yabanabad'da Kuzviran Şeyhler nâm karyede Şeyh Ebûbekir mutasarrıf olduğu çiftlik
ve zaviyetde hissesini rızasıyla Hamdi ve İbrahim'e ve Yusuf'a ...inâyet.

Virancık Köyü

Yabanabad'da Virancık nâm karye camiinde Başviran mezraası ...hatîb olan Bazezid'e...
Şehr-i Safer sene 1116 [Haziran/Temmuz 1704]

Müslim Köyü

Yabanabad'da Müslim nâm karye mescidinde imam ...nîm akçe ile Nesim Halife'ye
inâyet.

Dereineci Köyü

Yabanabad'da Dereineci nâm karye mescidinde nîm akçe ile imam ...Halife'ye ...cami'de
inâyet Şehr-i Zilka'de sene 1116 [Şubat/Mart 1705]

Temir Şeyh (?) Köyü

Yabanabad'da Temir Şeyh(?) viran nâm karyede mescidde imam olmayub nîm akçe ile
Yusuf'a inâyet Şehr-i Saferü'l-Hayr sene 1118 [Mayıs/Haziran 1706]

Ağcain Köyü

Müteveffâ(?) Yabanâbad'da Ağcain nâm karye mescidinde imam lazım olmağla nîm akçe
ile Mehmed'e Şehr-i Cemaziyelula sene 1118 [1706-1707]

Akpınar Köyü

Yabanabad'da Akpınar karyesinde ...dimekle ma'rûf vakf bir çiftlik evlâd ve meşrut olub mutasarrıf Hüseyin fevt oğlu Ali'ye inâyet. Şehr-i Rabiülahir sene 1123 [Mayıs/Haziran 1711]

Eyvaşeler (?) Köyü

Yabanabad'da Eyvaşeler(?) nâm karyede müceddeden binâ olunan cami'e imam lazım olmağla bir akçe ile Hasan'a inâyet.

Oruçlar Köyü

Yabanâbad'da Kızılcaviran nâm karyede Oruçlar nâm mahallede müceddeden ..binâ eylediği mescide imâm olmayub lazım olmağla Mahmud'a vasîsi Ahmed arzıyla. Şehr-i Cemaziyelûlâ sene 1124 [1712-1713]

Becinler (?) Köyü

Yabanabad'da Becinler(?) nâm karye mescidi cami' olub hitâbeti nîm akçe ile Abdünnebi'ye kadısı Ahmed arzıyla. Şehr-i C. Sene 1124 [1712-1713]

Kerpişci Köyü

Yabanabad'da Kerpişci nâm karye mescidinde nîm akçe ile imâm Ahmed fevtinde oğlu Ahmed'e inâyet. Şehr-i Receb sene 1124 [Ağustos/Eylül 1712]

Kuzı Köyü

Yabanabad'da Kuzı nâm karyede zaviyede ...iki çiftlik tarlaya mutasarrıf Yunus ve Musa Edhem Baba ve Mahmud tecdid.

VGMA, H.D, 1138, S.30.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Kızılkenîse Köyü

Çubukâbad Kızılkenîse nâm karyede müteveffiye Fatma nâm hatun mezraası evlâd ve ahfadınaşart ve vakf idub ber-muceb-i meşrut vakıf-ı evladdan mutasarrıfe olan Süheyla nâm hatuna tecdid...

Şaban sene 1099 [Haziran 1688]¹⁵⁶

¹⁵⁶ VGMA. H.D. 1138. S.30.

Ağılıcık (?) Köyü

Çubukâbad'da Ağılıcık(?) nâm karyede mescidde imâm Bayram bî-berât olmağla inayet sene 1102 Şaban [Nisan/Mayıs 1691]

Mahmudođlu Köyü

Çubukâbad'da Mahmudođlu nam karyede camide hatıb Abdürrahim teccid buyuruldu Sene 1103 [1691-1692]

Sirkeli Köyü

Çubukâbad'da Sirkeli nâm karyede Halil Fakih nâm mescidde imam Hasan fevt yerine İbrahim kadısı Ömer arzıyla buyuruldu Za. Sene 1103 [1691-1692]

Can (?) Köyü

Çubukâbad'da Can(?) nâm karye camiinde ..hatib Ahmed fevt yerine Receb kadısı Ömer arzıyla buyuruldu Za. Sene 1103 [1691-1692]

Boğazköy Köyü

Çubukâbad'da Boğazköy nâm karyede...

Meke (?) Köyü

Çubukâbad'da Meke(?) nâm karye camiinde bir akçe ile hatıb m tevellı Mustafa fevt yerine oğlı İbrahim inâyet sene 1111 [1699-1700]

Samanyeri Köyü

Çubukâbad'da Samanyeri nâm karyede merhum Hacı Hüseyin camiinde n m akçe ile müezzin olan İsmail teccid buyuruldu sene 1112 [1700-1701]

Pusatlar Köyü

Çubukâbad'da Pusatlar nâm karye mescidine bir akçe ile imâm Ahmed fevt yerine Abdurrahman mahaldır deyu inâyet buyuruldu sene 1113 Cemâziyelahir [Kasım/Aralık 1701]

Tatlu Köyü

Çubukâbad'da Tatlu nâm karye mescidine imam olan Halil Bayram fevt yerine oğlı Halil mahl deyu kadısı Arif arzıyla buyuruldu Şevval sene (1)1113 [Mart 1702]

Karacaviran Köyü

Çubukâbad'da Karacaviran mescidinde bir müd ...ile imam ...Hızır bî-berat olmağla inâyet buyuruldu Şevval sene (1)113 [Mart 1702]

Herk (?) Köyü

Çubukâbad kazâsına tâbi' Herk(?) nâm karyede vâki' ...hatun camiine hatibi olmayub lazım olmağla Es-Seyyid Hüseyin'e bir akçe ile buyuruldu ..sene (1)113 [1701-1702]

Karaköy Köyü

Çubukâbad kazâsına tâbi' Karaköy nâm karyede vâki' Ali Ağa camiinde imam olmayub bir akçe ile Mehmed'e buyuruldu Zilhicce sene 1113 [Nisan/Mayıs 1702]

Çubukâbad kazâsına tâbi Karaköy nam karyede cami'e hatîb lâzım olmağla bir akçe ile Şaban'a buyuruldu Zilhicce sene 1113 [Nisan/Mayıs 1702]

Karaöyük Köyü

Çubukâbad'a tâbi Karaöyük nâm karyede vâki' cami' olmayub mühim olmağla minber ve cami' ihdası ...buyuruldu Zilhicce sene (1)113 [Nisan/Mayıs 1702]

Kızılhisar Köyü

Çubukâbad'da Kızılhisar nâm karyede Es-Seyyid Hasan camiinde bir akçe ile hatîb Mehmed diyâr-ı âhara nakl ve Mustafa'ya fâriğ inâyet sene (1)115 [1703-1704]

Öyük Köyü

Çubukâbad'da Öyük nâm karye camiinde müezzin olmamağla bir akçe ile Ramazan ve oğlı Mahmud'a inâyet sene (1)115 [1703-1704]

Pazar Köyü

Çubukâbad'da Pazar nâm karyede mescidde nîm akçe ile imam Mustafa yedine berat inâyet sene (1)115 [1703-1704] Şehr-i Receb sene 1115 [Kasım/Aralık 1703]

Hasanlı Köyü

Çubukâbad'da Hasanlı nâm karye mescidinde imam Halil'e tecdid

Gökçedere Köyü

Çubukâbad'da Gökçedere karyesinde Hızırâlişah(?) camiine ..akçe ile hatîb Receb'e tecdid buyuruldu. Şehr-i Şaban sene 1115 [Aralık/Ocak 1703-1704]

Nefs-i Çubukâbad Köyü

Çubukâbad'da Nefs-i Çubukâbad karyesinde İskender Çavuş camiinde hatîb Ali'ye tecdîd. Şehr-i Muharrem sene 1116 [Mayıs/Haziran 1704]

Düle Köyü

Çubukâbad'da Düle nâm karyede zaviyenin evlâdiyet ve meşrûtiyet üzere muayyene ile zaviyedarı Veli'ye tecdid. Şehr-i Receb sene 1116 [Ekim/Kasım 1704]

Dumlupınar Köyü

Çubukâbad'da Dumlupınar nâm karyede camiin hatibi olmayub lazım olmağla nîm akçe ile Hamza'ya inâyet. Şehr-i Zilhicce sene (1)1116 [Mart/Nisan 1705]

Hayre (?) Köyü

Çubukâbad Hayre(?) nâm karye camiinde nîm akçe ile hatîb Salih fevt Aydın(?) Fakîh bâ-arz-ı kadı inâyet. Şehr-i Rabûlûlâ sene 1117 [1705-1706]

Merdi (?) Köyü

Çubukâbad'da Merdi(?) nâm karye câmiine hatîb Aydın(?) Mehmed fevt oğlı Muhammed'e inâyet

Kökli Köyü

Murtazââbad kazâsına tâbi' Kökli nâm karyede Nasûh Efendi camiine bir akçe ile imam ve hatîb Osman fevt yerine Merlu(?) Halife mahal deyu naib Receb arzıyla buyuruldu Rabûlâhir sene (1)103 [Aralık/Ocak 1691-1692]

Sarular Köyü

Murtazââbad'da Sarular nâm karye mescidinde hatîb İbrâhim fevt yerine Cafer nâibi Receb arzıyla Receb sene 1104 [Mart/Nisan 1693]

Kalburciviran Köyü

Murtazââbad'da Kalburciviran karyesinde ...camiinde bir akçe ile imam hatîb Abdürrezzak'a tecdid sene 1111 Şaban [Ocak-Şubat 1700]

Gökler Köyü

Murtazââbad'da Gökler nâm karyede müteveffâ Maksûd Efendi câmiinde bir akçe ile müezzin olan Abdurrahman fevt olub yerine oğlu ...mahaldir deyu babası Receb(?) sene 1112 Safer [Temmuz/Ağustos 1700]

Seğerce Köyü

Murtazââbad'da Seğerce nâm karyede Emine Hatun mescidine imâm lazım olmağla nîm akçe ile Receb bin Hüseyin mahldir deyu nâib Ahmed arzıyla buyuruldu Sene 1113 Cemâziyelûlâ [1701-1702]

Epuncik(?) Köyü

Murtazââbad'da Epuncik(?) nâm karye câmiine bir akçe ile hatîb İbrahim diyar-ı âhara nakl itmekle yerine Enver mahaldir deyu naibi Maksud arzıyla buyuruldu Sene 1113 Receb [Aralık 1701]

İstandis Köyü

Murtazââbad'da İstandis nâm karye camiine mütevellî lazım olmağla Hasbî Bayram mahaldir deyu inâyet buyuruldu Sene 1113 Zilhicce [Nisan/Mayıs 1702]

Ekinciler Köyü

Murtazââbad'da Ekinciler(?) nâm karye mescidine imâm lazım olmağla bir akçe ile Piri mahaldir deyu nâib Abdullah arzıyla buyuruldu sene 1113 [Şevval Mart 1702]

Erkek Köyü

Murtazââbad'da Erkek nâm karyede Koca Hızır camiine hatîb lâzım olmağla nîm akçe ile Mustafa mahaldir deyu nâib Şeyh Ahmed arzıyla buyuruldu sene 1113 Cemâziyelâhir [Kasım/Aralık 1701]

Seyran Köyü

Murtazââbad'a tâbi' Seyran karyede vâki' mescidde nîm akçe ile imâm Ahmed fevt yerine İbrahim'e naib Ahmed arzıyla buyuruldu Muharrem sene (1)114 [Mayıs/Haziran 1702]

Aydıncık Köyü

Murtazââbad'da Aydıncık nâm karyede vâki' mescidde bir akçe ile ...Mehmed berati mucebince tecdid buyuruldu Muharrem sene (1)114 [Mayıs/Haziran 1702]

Alpadar Köyü

Murtazââbad'a tâbi' Alpadar nâm karyede vaki' câmi hatîb Hüseyin fevt yerine bir akçe ile Salih mahal deyu buyuruldu Muharrem sene (1)114 [Mayıs/Haziran 1702]

Kökler Köyü

Murtazââbad'da Kökler nâm karyede Nasûh cami'i şerifinde nîm akçe ile hatîb Murada rızasıyla ...bin Veli ...nâib Abdürrahîm arzıyla sene (1)115 [1703-1704]

Alpagud Köyü

Murtazââbad'da Alpagud nâm karyede ...zaviyesinde bir akçe ile mutasarrıflar Şaban ve Mehmed teccid Şaban sene 1116 [Kasım/Aralık 1704]

Murtazââbad'da Alpagud karyesinde Receb Ağa camiinde bir akçe ile hatîb olan Ali teccid Şaban sene 1116 [Kasım/Aralık 1704]

Derviş Köyü

Murtazââbad'da Derviş nâm karyede Mahmud ve Şeyh camiinde muayyene ile imam Bayram beratı mucebince teccid buyuruldu Muharrem sene 1116 [Mayıs/Haziran 1704]

İstanoz Köyü

Murtazââbad'da İstanoz karyesine Ali Çelebi camiinde ...olan Hüseyin'e teccid sene Safer (1)117 [Mayıs/ Haziran 1705] Şehr-i Muharrem sene 1115 [Mayıs/Haziran 1703]

Soyıcık Köyü

Murtazââbad'da Soyıcık nam karyede Alaeddin camiine hatîb lazım olmağla nîm akçe ile Halil'e inâyet. Muharremü'l-Haram sene 1139 [1726-1727]

VGMA, H.D, 1143, S.81.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşağıda sıralanmıştır.

Busal Köyü

Ankara'da Kasaba nahiyesine tâbi Busal nâm karyede mescid-i şerifde kayyım lâzım olmağla bir akçe ile Abdi Sufiye inâyet. Müteveffâ Ankara'da Yakub ...mescidinde müezzin olmayub lazım olmağla bir akçe ile Hüseyin'e inâyet¹⁵⁷ Şehr-i Cemâziyelülâ sene (1)139 [1726/1727]

¹⁵⁷ VGMA. H.D. 1143. S.83.

Zirve Köyü

Ankarara muzâfâtından Haymana-i saġır kazasına tâbi' Zirve nâm karyede Seydi Yusuf tekyesinin evkafı zaviyedarı olan Yusuf fevtinden sulbi oġlı Abdül... bir akçe ile naibi İsmail arzıyla inâyet.

Ankara muzâfâtından Haymana-i saġır kazâsına tâbi' Zirve nâm karyede Seydi Yusuf tekyesinde zaviyedar Ali fevtinden oġlı Mahmud'a bir akçe ile naib İsmail arzıyla inâyet.

Bahşılı Köyü

Ankara muzâfâtından Çukurcak nahiyesine tâbi Bahşılı nâm karyede mescid-i şerifin minber olmamaġla izin ...

Ankara muzâfâtından Çukurcak nahiyesine tâbi Bahşılı nâm karye cami'i şerifinin hatîb olmayub lazım olmaġla yevmî bir akçe ile Mustafa bin Veli nâibi Abdülfettah el-Hüseyni arzıyla inâyet

Ankara muzâfâtından Çukurcak nahiyesine tâbi Bahşılı karye cami'i şerifinin müezzini olmayub lazım olmaġla yevmî nîm akçe ile Hüseyin İbrahim nâibi Abdülfettah el-Hüseynî arzıyla inâyet

Solfasol Köyü

Ankara'da Solfasol karyesinde mescidde ...imam Ali bî-berât olmaġla nâibi Muhammed arzıyla berat inâyet.

Boz Ömerli Köyü

Ankara'da haymana-i saġır nahiyesine tâbi Boz Ömerli nâm karyede cami'de bir akçe ile hatîb İbrahim fevt oldukda oġlı Mahmûd Halife'ye tevcih olunub beratı zâyi' olmaġla berat inâyet.

VGMA, H.D, 0530 S.169.No.lu defterde kayıtlı olan köyler aşıġıda sıralanmıştır.

Ulnaç (?) Köyü

Ayaş kazâsında Ulnaç(?) nâm karyede Osmandede zaviyesinde ...mahsûliyle zâviyedârı olan Seyyid Mehmed fevt mahlûldür ...Seyyid Es'ad ve Seyyid Mes'ûd'a bâ-berât tevcih Yevm 26 Berat-ı culûs-ı hümâyun .. 11 Z.(?) sene 1203 [1788-1789]¹⁵⁸

¹⁵⁸ VGMA. H.D. 0530. S.169.

Yahyakömi Köyü

Ayaş'da Yahyakömi karyesinde cami'i kebirde nîm akçe ile imâm olan Hafız Mustafa ...Seyyid Hacı Hafız Abdullah naibi Hacı Ali arzıyla..

Şehr-i Ramazan sene 1203 [Mayıs/Haziran 1789]

Çaka Köyü

Ayaş kazâsında Çaka nam karyede camiinde Hüseyin imam ve hatîb olan İbrahim bin Mehmed fevt mahlûlünden oğlu Osman'a bâ-berat tevcih.

Yevm 16

Hamdikayası(?) Köyü

Ayaş kazâsında Hamdikayası(?) nâm karyede Hacı Hüseyin ...mescidinde hasbî imam olan Seyyid Mustafa fevt mahlûlünden karındaşı Seyyid Hasan'a bâ-berât tevcih.

Yevm 17

Salih Köyü

Ayaş kazâsında Salih karyesinde camiinde imam ve hatîb olan Mahmud fevt mahlûlünden oğlu Hüseyin bin Mahmûd'a nâibi Hacı Ali arzıyla tevcih Yevm 17.

Şehr-i Zilkade sene 1203 [Temmuz/Ağustos 1789]

Haydar Köyü

Ayaş'da Haydar nâm karyede ...bacı(?) zaviyesinin evladiyet ve meşrutiyet üzere(?) zaviyedarı olan Şeyh Hasan ve Şeyh Ali ve Şeyh Süleyman dört hissedenden bir hisseye mutasarrıflar iken ferağlarından oğulları Şeyh ...Şeyh Süleyman ve Şeyh Said bin Şeyh Ali ve Şeyh İbrahim ve eş-Şeyh Ahmed ibn Şeh Hasan'a bâ-berât tevcih buyuruldu

Berat culûs-ı hümayunda sene (12)23 [1808-1809]

Karaviran Köyü

Ayaş kazâsında Karaviran nâm karyede Hacı Abdülcelîl paşa camiinde nîm akçe ile hatîb olan Seyyid İsmail bilâ-veled fevt mahlûlünden ...Mustafa arzıyla tevcih yevm 2

Berat cülusu hümayunda Ra. Sene (1)222 [1807-1808]¹⁵⁹

¹⁵⁹ VGMA. H.D. 0530. S.169.

Hayatlı Köyü

Ayaş'da Hayatlı nâm karyede mescidde ber-vech-i hasbî imâm olan Mehmed mutasarrıf olub ...beratı olmamağla ...müceddeden merkum Muhammed'e naibi Mustafa arzıyla inâyet buyuruldu Yevm 16. Şehr-i Zilhicce sene 1204 [Ağustos/Eylül 1790]

Tahtacıviran Köyü

Ayaş'da Tahtacıviran nâm karyede Hacı Mustafa binası camiinde nîm akçe ile hatîb olan Seyyid Hasan bin Seyyid Hacı Ali fevt mahlulünden oğulları Seyyid Ali ve Seyyid Mustafa ve Seyyid Osman'a bâ-berat tevcih buyuruldu Yevm 16

Berat cülusu hümayun.. fi 21 Ra. Sene (1)222 [1807-1808]

Şehr-i Cemaziyeahir sene 1206 [Ocak/Şubat 1792]

Kalta Köyü

Ayaş'da Kalta nâm karyede Ali paşa binası camiinde nîm akçe ile hatîb olan Hüseyin fevt mahlulünden oğlu Monla(?) Ömere nâibi Seyyid Mehmed Emin Şeyhzade arzıyla tevcih buyuruldu Yevm 4

VGMA, H.D, 0530, S.171.No.lu defterde kayıtlı olan köy aşağıda sıralanmıştır.

Hayatlı Köyü

Ayaş'da Hayatlı nâm karyede mescidde ber-vech-i hasbî imâm olan Mehmed mutasarrıf olub ...beratı olmamağla ...müceddeden merkum Muhammed'e naibi Mustafa arzıyla inâyet buyuruldu Yevm 16. Şehr-i Zilhicce sene 1204 [Ağustos/Eylül 1790]¹⁶⁰

Ayaşda Karacaviran nâm karyede Hacı halil paşa camiinde ...imam olan Ahmed bin Mustafa ferağından oğlu Osman'a ...Sadeddin arzıyla tevcih buyuruldu yevm 2

Berat cülusu hümayun .. fi 21 Ra. Sene 1222 [1807-1808]

Üreğir Köyü

Ayaş'da Üreğir nâm karyede cami'de nîm akçe akçe ile imam ve nîm akçe ile hatîb olan Hüseyin bin Mehmed..mahlulünden oğlu Ebûbekire bâ-berât tevcih buyuruldu Yevm 2

Berat Culusu hümayun 21Ra. sene (1)222 [1807-1808]

¹⁶⁰ VGMA. H.D. 0530. S.170.

Afşar Köyü

Ayaş'da Ayaş'da Afşar nâm karyede Mustafa bin Hacı Hüseyin binası camiinde nîm akçe ile imam ve hatib olan Abdullah fevt mahlûlünden oğlu Hasan'a naibi Mehmed Adil arzıyla tevcih Yevm 6. Şehr-i Zilkade sene 1207[Haziran/ Temmuz 1793]

Destarcı Köyü

Ayaş'da Destarcı nâm karyede cami'de Hüseyin imam ...camiinden inayet Yevm 2

Yerencik Köyü

Ayaş kazasında Yerencik nâm karyede dokuz Şeyh vakfı dimekle ma'rûf bir çiftlik vakf bir ile ve iki bağa ve ..dimekle ma'ruf bir mikdar ...evladiyet ve meşrutiyet ...Seyyid Mustafa bin Seyyid Ahmed ve Seyyid Yusuf ve Seyyid Mahmud ibn Seyyid İsmail vakf(?) mahlûlünden Seyyid Mahmudun oğlu Seyyid Osman'a bâ-berât tevcih Yevm 19

Berat cülûsundan 21 Ra. Sene (1)222 [1807-1808]¹⁶¹

3.4.2. Mahalle

Hacı Musa Mahallesi

Ankara'da Hacı Musa mahallesinde Na'lbend oğlu muallim hanesi vakfına bir akçe ...mütevellisi olan Ahmed fevt oğlu Abdullah Halife'ye nâibi Osman arzı berat buyuruldu Sene 1103...¹⁶² [1691-1692]¹⁶³

Portacı (?) Mahallesi

Ankara'da Portacı(?) mahallesi camiinde hatib Seyyid Yahya nîm akçe akçe ile tecdid ricasına inâyet buyuruldu sene 1103 Zilhicce [Ağustos/Eylül 1691-1692]¹⁶⁴

Mestani Mahallesi

Ankara'da Mestani mahallesinde mescid-i şerifde evkat-ı selâsede bir akçe ile imam Hasan tecdid Safer 1103 [Ekim/Kasım 1691]¹⁶⁵

Halil Mahallesi

Ankara'da Halil mahallesinde mescidi şerifde muayyene ile evkat-ı sülâsede imam Ahmed fevt yerine oğlu Abdullah mahal deyu naibi Osman arzıyla buyuruldu¹⁶⁶

¹⁶¹ VGMA. H.D. 0530. S.171.

¹⁶² Çekim hatası nedeniyle okunması mümkün görünmüyor.

¹⁶³ VGMA, HD. 1138. S.4.

¹⁶⁴ VGMA. H.D. 1138. S.4.

¹⁶⁵ VGMA. H.D. 1138. S.4.

Ahmed Mahallesi

Ankara'da ...Ahmed mahallesinde Taceddinzade camiinde Mehmed ...inâyet buyuruldu sene 1103 [1691-1692]¹⁶⁷

Akçe Mahallesi

Ankara'da Akçe mahallesi mescidine bir akçe ile evkat-ı selâsede müezzin el-Hâc Mehmed rızasıyla oğlu Osman'a fâriğ olub nâib Abdullah arzıyla buyuruldu sene 1111 [1699]¹⁶⁸

Şemseddin Mahallesi

Ankara'da vâkı' ...Şemseddin mahallesinde kâin mescidine bir akçe ile imam Mustafa rızasıyla Habib'e fâriğ olub naib İsmail arzıyla buyuruldu sene 1111 [1699]¹⁶⁹

Leblebici Mahallesi

Ankara'da Leblebici mahallesinde vâkı' câmide nîm akçe ile yevm'ül Cum'ada¹⁷⁰

Çalı Mahallesi

Ankara'da Çalı mahallesine Bedesthan nâm mevkiine müceddeden bina olunan Mescide müezzin Mehmed fevt yerine Hacı Ali nîm akçe ile inâyet buyuruldu sene (1)113 [1702-1703]¹⁷¹

Hocapaşa Mahallesi

Ankara'da Hocapaşa mahallesinde kâin Kara oğlan mescidine bir akçe ile imam Veliyyüddin oğlu İsmâile fâriğ tevliyet-i sâni Hacı Yusuf arzıyla¹⁷²

Boyacı Ali Mahallesi

Ankara'da Boyacı Ali mahallesine nîm akçe ile imam ve hatîb olan Halil üzerinden Resul alub mezbûra ibkâ buyuruldu Zilhicce sene (1)113 [Nisan/Mayıs 1702-1703]¹⁷³

Ekinci Mahallesi

¹⁶⁶ VGMA. H.D. 1138. S.4.

¹⁶⁷ VGMA. H.D. 1138. S.4.

¹⁶⁸ VGMA. H.D. 1138. S.7.

¹⁶⁹ VGMA. H.D. 1138. S.9.

¹⁷⁰ VGMA. H.D. 1138. S.7.

¹⁷¹ VGMA. H.D. 1138. S.7.

¹⁷² VGMA. H.D. 1143. S.83.

¹⁷³ VGMA. H.D. 1138. S.7.

Ankara'da İkinci mahallesinin mescid(?) ve avarızına bir akçe ile mütevellî velîsi fevt yerine Mehmed'e buyuruldu Rabîülevvel sene (1)114 [Temmuz/Ağustos 1702]¹⁷⁴

Hacı Seydi Mahallesi

Ankara'da Hacı Seydi mahallesi mescidde nîm akçe ile imam Mehmed ...vatan itmekle Ali buyuruldu Rabîülevvel sene (1)114 [Temmuz/Ağustos 1702]¹⁷⁵

Rüstem Mahallesi

Ankara'da Rüstem mahallesi mescidinde bir akçe ile evkât-ı selâsede imâm Halil es-seyyid ...el-Kâsım Halîfeye fâriğ olub ...kendüye itdirub gadr itmekle mezbûr Halil ref olunub ..Ebu'l-Kasım mahaldir deyu buyuruldu nâib Mehmed arzıyla buyuruldu Cemâziyelahir sene (1)114 [Ekim/Kasım 1702]¹⁷⁶

Emreköyi Mahallesi

Ankara'da Emreköyi mahallesinde Ankaravî Mehmed Efendi camiinde ...müezzini Mehmed Emin fevt yerine...¹⁷⁷

Hocapaşa Mahallesi

Ankara'da Hocapaşa mahallesi mescidinde Hüseyin ferrâş Mehmedi.. olmağla(?) inâyet¹⁷⁸

Esmâ (?) Mahallesi

Ankara'da Esmâ(?) mahallesinde mescidde kayyım Mustafa bin İsa yedine zâyî'den berât sene (1)115 [1703-1704]¹⁷⁹

Kenalis (?) Mahallesi

Ankara'da Kenalis(?) mahallesinde mescidde bir akçe ile zuhr ve asr'da imam Ali fevt yeri Ebûbekre nâib Yahyâ arzıyla sene (11)15 [1703-1704]¹⁸⁰

Hacı Arab Mahallesi

Ankara'da Hacı Arab mahallesinde Celal Kadı mescidinde nîm akçe ile imâm Ahmed Mustafa fâriğ bâ-arz-ı...¹⁸¹

¹⁷⁴ VGMA. H.D. 1138. S.7.

¹⁷⁵ VGMA. H.D. 1138. S.7.

¹⁷⁶ VGMA. H.D. 1138. S.7.

¹⁷⁷ VGMA. H.D. 1138. S.7.

¹⁷⁸ VGMA. H.D. 1138. S.7.

¹⁷⁹ VGMA. H.D. 1138. S.8.

¹⁸⁰ VGMA. H.D. 1138. S.8.

¹⁸¹ VGMA. H.D. 1138. S.7.

Çakır Mahallesi

Ankara'da Çakır mahallesine kal'a dibinde ..Saray yerleri dimekle ma'rûf mevziin tevliyeti evlada meşrut olmağla ahardan esmerzade.. yerine evlâd ve ref'inde Mehmed ..inâyet buyuruldu Şehr-i Zilhicce sene 1115 [Nisan/Mayıs1704]¹⁸²

Tahtel-kal'a(?) Mahallesi

Ankara'da Tahtel-kal'a(?) mahallesinde ..Hasan... buyuruldu¹⁸³

Yenice Mahallesi

Ankara'da vâki' Yenice mahallesinde Pirizade câmiinde müezzin lâzım ve mühim olmağla nîm akçe ile İbrahim'e naibi Yusuf'un arzıyla buyuruldu¹⁸⁴

Eşhud(?) Mahallesi

Ankara'da vâki' Eşhud(?) mahallesinde Yeğen Beğ camiinde bir akçe ile ferrâş Mustafa fevt yeri Seyyid Muhammede (Mehmede) inayet buyuruldu.

Şehr-i Muharremu'l-Harâm Sene (1)115 [1703-1704]¹⁸⁵

Ahî Duda Mahallesi

Ankara'da Ahî Duda(?) mahallesinde vâki' mescidde bir akçe ile müezzin Mustafa fevt yeri Ali'ye Naib Yusuf'un arzı ile buyuruldu¹⁸⁶

El-Hâc Doğan Mahallesi

Ankara'da el-Hâc Doğan mahallesinde orta mescidinde evkât-ı selâsede babası Bayram ...imameti olan Abdullah karındaşı İsmail'eeylemiştir¹⁸⁷

Kumarca Mahallesi

Ankara mahallâtından Kumarca(?) mahallesinde mescide imam ve müezzine... ber vech-i hasbî mütevellisi Hüseyin fevt yeri İsa'ya berat inâyet¹⁸⁸

¹⁸² VGMA. H.D. 1138. S.8.

¹⁸³ VGMA. H.D. 1138. S.8.

¹⁸⁴ VGMA. H.D. 1138. S. 4.

¹⁸⁵ VGMA. H.D. 1138. S. 9.

¹⁸⁶ VGMA. H.D. 1138. S. 9.

¹⁸⁷ VGMA. H.D. 1138. S. 9.

¹⁸⁸ VGMA. H.D. 1138. S. 9.

Şeyh İzzeddin Mahallesi

Ankara'da Şeyh İzzeddin mahallesinde mescidi şerife bir akçe ile müezzin yine ahardan müsafir(?) olunmağla ibka¹⁸⁹

Hacı Doğan Mahallesi

Ankara'da Hacı Doğan mahallesi mescidinde bir akçe ile imam olan Ebubekre tecdidi(?) inayet¹⁹⁰

Hatuniye Mahallesi

Ankara'da Hatuniye mahallesi camiinde bâ-muayyene imam Mehmed ...berat tecdid¹⁹¹

İmaret Mahallesi

Ankara'da İmaret Mahallesi camiinde bir akçe ile Çırağdar Ahmed Dede fevt Ali'ye inâyet¹⁹²

Hatun Mahallesi

Ankara'da Hatun mahallesinde vakf hamamın katibi Hidayetullah'a tecdid¹⁹³

İpekçi Mahallesi

Ankara'da İpekçi mahallesinde mektebin muallimi ve ...mütevellisi Mustafa fevt diğer Mustafa'ya naibi Yusuf arzıyla¹⁹⁴

Monla Yusuf Mahallesi

Ankara'da Monla Yusuf Mahallesi mescidinde ...Bekir fevt Ahmed'e inâyet¹⁹⁵

Yeşil Ahî Hacı Murad Mahallesi

Ankara'da Yeşil Ahî Hacı Murad mahallesinde Kederzade(?) muallimhanesinde muallim ... terk-i hizmet olmağın ...inâyet¹⁹⁶

Doğan Mahallesi

Ankara'da Doğan mahallesi mescidinde müezzin Abdullah ferağından Hasan'a naibi Hacı Yusuf arzıyla¹⁹⁷

¹⁸⁹ VGMA. H.D. 1143. S. 8.

¹⁹⁰ VGMA. H.D. 1138. S. 9.

¹⁹¹ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

¹⁹² VGMA. H.D. 1138. S. 10.

¹⁹³ VGMA. H.D. 1138. S. 10.

¹⁹⁴ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

¹⁹⁵ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

¹⁹⁶ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

Kuş Mahallesi

Ankara'da Kuş mahallesinde mescidin evkat-ı selase müezzini İbrahim fevt Mustafa'ya inayet Ankara'da İkinci... vakit eylediği... mütevellisi Mustafa fevt ...inayet Şehr-i Receb sene 1105 [Şubat/Mart 1694]¹⁹⁸

Sabulı Mahallesi

Ankara'da Sabulı(?) mahallesinde evkat-ı selasete imam Ali fevt Ahmed'e inayet¹⁹⁹

Derviş Mahallesi

Ankara'da Derviş mahallesi mescidinde imam Ahmed'e tecdid.

Şehr-i Şevval sene (1)105 [Mayıs/Haziran 1694]²⁰⁰

İmam Yusuf Mahallesi

Ankara'da İmam Yusuf mahallesi mescidinde müezzin Sultan Alaeddin camiinde Musa ferağından oğlu Muhammede²⁰¹

Bedesten (?) Mahallesi

Ankarada Bedesten(?) mahallesinde camii şerifde ...Mehmed bin Cemaleddin bî-berât olmağın berât²⁰²

Boyacı Mahallesi

Ankara'da Boyacı mahallesinde Koca beğzade ...mescidin ...sene (1)106²⁰³

Mirat (?) Mahallesi

Ayaş'da Yerköye(?) tâbi' karyede Mirat(?) mahallesinde Veli Dede mescidinde nîm akçe ile mutasarrıf(?) Musa ...inâyet. Şehr-i Şaban sene 1115 [Aralık/Ocak 1703-1704]²⁰⁴

Kocakaya Mahallesi

Ayaş'da Kocakaya mahallesinde ...mescidinde bir akçe imam ...tecdid

Şehr-i Safer sene 1116 [Haziran-Temmuz 1704]²⁰⁵

¹⁹⁷ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

¹⁹⁸ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

¹⁹⁹ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

²⁰⁰ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

²⁰¹ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

²⁰² VGMA. H.D. 1138. S. 11.

²⁰³ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

²⁰⁴ VGMA. H.D. 1138. S. 18.

²⁰⁵ VGMA. H.D. 1138. S. 18.

Karacakaya Mahallesi

Ayaş'da Karacakaya mahallesinde İğdeli mescidinde kayyım lazım olmağla ..ya inayet²⁰⁶

Beni Ömer Mahallesi

Ayaşda Beni Ömer mahallesi mescidinde nîm akçe ile imam Musa fevtinden Seyyid İlyas tecdid

Şehr-i Şevval sene 1116 [Ocak/Şubat 1705]²⁰⁷

Hacı Memi Mahallesi

Ayaş kasabasında Hacı Memi mahallesinde cedid cami'de bir akçe ile imam ve hatîb Ali fevtinde Seyyid Ali'ye ve ...Seyyid ali arzıyla

Şehr-i Cemâziyelahir sene 1117 [Eylül/Ekim 1705]²⁰⁸

Ömer Oğlu Mahallesi

Ayaş'da Ömer oğlu mahallesinde Ulu mescidde bir akçe ile imam İnayetullah fevt Mustafa'ya inâyet²⁰⁹

Hacı Memed Mahallesi

Ayaş'da Hacı Memed mahallesinde cami-i cedidde bir akçe ile imam ve hatîb ...üzerinden Muhammed almağla ref'inden bâ-berât atîk merkuma ibkâ inâyet²¹⁰

Bünyani Mahallesi

Ayaş'da Bünyani mahallesinde cami-i cedidde bir buçuk akçe ile imam ve hatib Ali fevt oğlu Seyyid Mirza Mehmed'e inâyet

Şehr-i Rabiülûlâ sene 1118 [1706/1707]²¹¹

Dune (?) Mahallesi

Ayaş'da Yerekömide Dune(?) mahallesi mescidinde nîm akçe ile imam Ahmed üzerinde Hüseyin..beratı mucebince ibkâ²¹²

²⁰⁶ VGMA. H.D. 1138. S. 18.

²⁰⁷ VGMA. H.D. 1138. S. 18.

²⁰⁸ VGMA. H.D. 0530. S. 171.

²⁰⁹ VGMA. H.D. 1138. S. 19.

²¹⁰ VGMA. H.D. 1138. S. 19.

²¹¹ VGMA. H.D. 1138. S. 19.

²¹² VGMA. H.D. 1138. S. 19.

Çengeler (?) Mahallesi

Yabanabad'da Kızılcaviran'da Çengeler(?) mahallesinde mescidde imam olmayub nîm akçe ile Abdurrahman'a kadısı Şeyh Muhammed arzıyla inâyet.

Şehr-i Şaban sene 1118 [Kasım/Aralık 1706]²¹³

El-Hâc İvaz Mahallesi

Ankara'da El-Hâc İvaz mahallesinde vâki' mescid-i şerifin nîm akçe ile evkat-ı selâsede müezzin Ali fevtinden sulbi oğlu Hüseyin Halife'ye naibi İbrahim arzıyla inâyet buyuruldu²¹⁴

Tulıca (?) Mahallesi

Ankara'da Tulıca(?) mahallesinde kitayete(?) nâm hatun tamir eylediği muallimhâneyi bir akçe ile muallim-i sıbyân.

Mahmud bin el-Hac Resûle nâibi İbrahim arzıyla müceddeden berat inâyet buyuruldu

Şehr-i Rabiülûlâ sene (1)139 [1726-1727]²¹⁵

Debbâğın Mahallesi

Ankara'da Debbâğın mahallesinde vâki' cami'i şerîfde kayyım olmayub lazım olmağla nîm akçe ile Halil bin Hüseyin'e nâibi Abdülfettah el-Hüseynî arzıyla inayet buyuruldu

Şehr-i Rabiülâhir sene 1139 [Kasım/Aralık 1726]²¹⁶

Cellâh (?) Mahmud Mahallesi

Ankara'da Cellâh(?) Mahmud mahallesi mescidinde bir akçe ile imam Seyyid Seyfullah ferağından bâ-berat-ı atık Şaban bin Ali'ye inâyet buyuruldu²¹⁷

Hulvani Mahallesi

Ankara'da Hulvani mahallesinde vâki' mescid-i şerifde müezzin olmayub ber-vech-i hasbî müceddeden Mustafa'ya inâyet buyuruldu²¹⁸

²¹³ VGMA. H.D. 1138. S. 25.

²¹⁴ VGMA. H.D. 1143. S. 81.

²¹⁵ VGMA. H.D. 1143. S. 81.

²¹⁶ VGMA. H.D. 1143. S. 81.

²¹⁷ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

²¹⁸ VGMA. H.D. 1143. S. 81.

Sirac Sinan Mahallesi

Ankara'da Sirac Sinan mahallesi mescidinde kayyım olmayub lazım olmağla ber-vech-i hasbî Abdullah Halife'ye inâyet buyuruldu²¹⁹

Çeşme Mahallesi

Ankara'da Çeşme mahallesi mescid-i şerifinin kayyımı olmayub lazım olmağla ber-vech-i hasbî Halil Halife'ye inâyet buyuruldu²²⁰

Kethüdâ Ali Mahallesi

Ankara mahallâtından Kethüdâ Ali mahallesi camiinde evkat-ı hamsede bir akçe ile imam olan Hafız Mehmed ferağından Mehmed Halife İbn Ömer'e naibi İbrahim arzıyla inâyet buyuruldu²²¹

Hacet Depesi Mahallesi

Ankara'da Hacet depesi mahallesinde kapucüzade Ali Efendi mescid-i şerifinde muayyene ile evkat-ı selasete imam olan Hüseyin Halife ibn Ahmed ferağından es-Seyyid Süleyman ibn es-Seyyid Veli Halfie'ye naibi Abdülfettah el-Hüseyini arzıyla inâyet buyuruldu²²²

Kavgürçe (?) Mahallesi

Ankara'da Kavgürçe(?) mahallesinde medfûn Aynşah nâm hatun türbesinde ...vâkıfa mezbûre evkafından bir akçe ile cüz-han es-Seyyid Seyfullah fevtinden Osman Halife ibn Mustafa'ya nâibi Abdülfettah el-Hüseyini arzıyla inâyet buyuruldu²²³

Hacı Musa Mahallesi

Ankara'da Hacı Musa mahallesi camiinde bir akçe ile vâiz Ali fevtinden eyyâm-ı Ramazan-ı şerifde ba'de'l-asr va'z itmekde olan es-Seyyid ...Ahmed'e nâibi Abdülfettah el-Hüseyini arzıyla inâyet²²⁴

Karış Mahallesi

Ankara'da Karış mahallesi kurbunda Yukarımahalle mescidinde kayyım olmayub ber-vech-i hasbî Mustafa'ya Hasan'a inâyet²²⁵

²¹⁹ VGMA. H.D. 1143. S. 81.

²²⁰ VGMA. H.D. 1143. S. 81.

²²¹ VGMA. H.D. 1143. S. 81.

²²² VGMA. H.D. 1143. S. 81.

²²³ VGMA. H.D. 1143. S. 81.

²²⁴ VGMA. H.D. 1143. S. 81.

²²⁵ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

İğneci Mahallesi

Ankara'da İğneci mahallesinde Hacı Cuma mescidinde nîm akçe ile evkat-ı selâsede imam olan Murad Halife hüsni rızasıyla erbâb-ı istihkâkdan Mehmed Halife'ye Ali'ye fâriğ ve ..eylediğini nâib Abdülfettah arz itmeğin mucebince berat sadaka ve inâyet buyuruldu²²⁶

Kızılbeğ Mahallesi

Ankara'da Kızılbeğ mahallesi camiinde evkat-ı selâsete ve yevm-i Cum'ada bir akçe ile müezzin İsmail ferağından oğlu Ömer Halife'ye beratı mucebince inâyet²²⁷

Kulderviş Mahallesi

Ankara'da Kulderviş mahallesi mescid-i şerifinde kayyım olmayub lazım olmağla yevmî nîm akçe ile tecdid²²⁸

Kayaş Mahallesi

Ankara mahallâtından Kayaş mahallesinde vâki' mescidin müezzini olan Mehmed bî-berât olmağla hasbî müceddeden berat²²⁹

Kebalin (?) Mahallesi

Ankara'da Kebalin(?) mahallesinde vâki' cami'i şerinin yevmî bir akçe ile vakt-i zuhr ve vakt-i asrda imam olan Ebûbekr fevt olub oğlu var iken ahardan Mehmed alub ...olmağın ref'inden müteveffa-yı mezbûrun sağır oğlu Adem Halife'ye kadısı Abdülfettah el-Hüseynî arzıyla inâyet²³⁰

Balkısı Mahallesi

Ankara'da Balkısı mahallesinde mescidde evkât-ı selâsede nîm akçe ile müezzin Hacı Ali fevtinden Abdullah naibi Abdülfettah el-Hüseynî arzıyla inâyet²³¹

Kayabaşı Mahallesi

Ankara'da Kayabaşı mahallesi mescidinde bir akçe ile evkât-ı selâsede imam Mustafa ibn Receb berat şartıyla(?) Kulak oğlu Velimutasarrıfiken ref' olunan merkum Veli yine bir tarikile almağla ref'inden bâ-berât inâyet²³²

²²⁶ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

²²⁷ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

²²⁸ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

²²⁹ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

²³⁰ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

²³¹ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

²³² VGMA. H.D. 1143. S. 82.

Bürükciler (?) Mahallesi

Ankara'da Bürükciler(?) mahallesi mescidinde evkât-ı selâsede muayyene ile imam olan Mustafa ibn Hacı Ahmed fevtinden Ahmed Halife müteveffanın beratı mucebince inâyet buyuruldu²³³

Öksüzce Mahallesi

Ankara'da Öksüzce mahallesinde cami'de bir akçe ile hatîb Hacı Halil fevt sulbi oğlu Osman'a nâibi Ahmed arzıyla inâyet²³⁴

Hocapaşa Mahallesi

Ankara'da Hocapaşa mahallesinde Karaoğlan mescidi dimekle arîf mescidde bir akçe ile evkat-ı hamsede imam Ali fevt Eyyubzade Muhammed'e kadısı nâibi Muhammed arzıyla inâyet.

Ankara'da Hocapaşa mahallesinde Karaoğlan mescidi dimekle arîf mescidde nîm akçe ile isneyn günlerinde ba'de'l-asr vâiz Ali fevt ulemadan Eyyûbzâde Muhammed'e naibi Muhammed arzıyla inâyet²³⁵

Erzarum Mahallesi

Ankara'da Erzarum mahallesindeMuhammed Çelebi bina eylediği mescidde bir akçe ile evkat-ı selâsede imam Abdullah fevt Seyyid Bünyamin bin Ahmed'e naibi Muhammed arzıyla inâyet²³⁶

Bestami mahallesi

Ankara'da Bestami mahallesinde Kassab oğlu mescidi dimekle arîf mescidde bir akçe ile imam Mustafa fevt sulbi kebîr oğlu Balımdede Halife'ye naibi Muhammed arzıyla inâyet²³⁷

Hacı Receb Mahallesi

Ayaş'da Hacı Receb mahallesinde mescidde bir akçe ile imam olan Ömer fevt ...oğlu Ahmed'e bâ-berat Yevm 16²³⁸

²³³ VGMA. H.D. 1143. S. 83.

²³⁴ VGMA. H.D. 1143. S. 83.

²³⁵ VGMA. H.D. 1143. S. 83.

²³⁶ VGMA. H.D. 1143. S. 83.

²³⁷ VGMA. H.D. 1143. S. 83.

²³⁸ VGMA. H.D. 0530. S. 169.

Karaca (?) Fakih Mahallesi

Ayaş'da Karaca(?) fakih mahallesi.. Mehmed Çelebi demekle ma'ruf el-Hac Mehmed mahalle-i mezbûrede Sülüklüpınar nâm mahalde Paşa mescidinde kasaba-i mezkûre sükûnda etraf-ı erbaaya malumu'l-hudûd mülk kebîr han ve dekâkîn vakf ve şart idub ve tevliyetin ekber ve erşed evladına şart demekle tevliyet-i mezkûre sekiz akçe ile evladiyet ve meşrutiyet mutasarrıf olan Şeyh Ahmed fevt ...diğer erşed olan vâkıfdan karındaşı Mehmed'e naibi Şeyhzade Mehmed Emin arzıyla tevcih buyuruldu Yevm 15²³⁹

Kâfir Köyi Mahallesi

Ankara'da Kâfir Köyi mahallesinde mescidde nîm akçe ile müezzin Seydi Han fevt yeri Mustafa'ya naibi Yusuf arzı ile²⁴⁰

3.4.3. Kasaba

Yereköy (?) Kasabası

Ayaş'da Yereköy(?) kasabasında camide nîm akçe ile ...Ali'ye tecdîd

Şehr-i Zilkade sene 1115 [Mart/Nisan 1704]²⁴¹

Pireköy Kasabası

Ayaş'da Pireköy nâm kasabada Kavak mahallesinde mescidin Musa fevtinden Ahmed Halife'ye²⁴²

Keştüz Kasabası

Ayaş kazâsında Keştüz kasabasında Aşağı mahallede mescidde nîm akçe ile ...olan Halil fevt oldukda oğlu Mehmed mevcut iki ...İsmail nâm kimesne bir tarikle üzerine berat itdirub öZR-i külli itmekle İsmail'in ref'inden ve babası mahlûlünden Mehmed'e tevcih olunub berat ile mutasarrıfı mezbur Mehmed dahi fevt oldukda kebîr oğlu Mustafa mevcut iki ...Ahmed nâm kimenes bir ...itdirüb merkum Mustafa'ya öZR-i külli ve babası ...mahrum itmekle ...babası mahlûlünden ve merkum ...Ahmed'in ref'inden merkum Mustafa'ya tevcih olunub yedine berat-ı alışanım virilmek babında kadısı Seyyid İshak arz itmeğin...aşiretine(?) nefer oldundukda ...mutasarrıf olan Halil bundan akdem fevt oldukda ...İsmail bir...itdirub imdi diyar-ı âharda olub ...olmağla ref'inden Halil'in oğlu Mehmed'e kadısı Abdurrahman arzıyla seksen senesi... tevcih olunub badehu seksen yedi

²³⁹ VGMA. H.D. 0530. S. 169.

²⁴⁰ VGMA. H.D. 1138. S. 9.

²⁴¹ VGMA. H.D. 1138. S. 18.

²⁴² VGMA. H.D. 1138. S. 18.

senesinde vâki' olan culûs-ı hümayun ...dahi teccid-i berat eylediğiber-muceb-i arz.. tevcih ve ibkâ buyuruldu.

Berat cülusu hümayun.. C. Sene (1)223 [1808-1809]²⁴³

Güdül Kasabası

Ayaş'da Güdül kasabası mahallâtından Aşağı mahallede Kadı Efendi binası mescidde ...camiinin hitabet ..mescid-i mezkûrda imam Seyyid Mehmed'i ... Hacı Mehmed Adil arzıyla tevcih buyuruldu Yevm 12

Berat cülusu hümayun fi 21 Ra. Sene (1)222 [1807-1808]²⁴⁴

3.4.4. Nahiye

Alakoç Nahiyesi

Yabanabad kasabasına tâbii Alakoç nahiyesinde ..çiftliğinde bir(?) hisseye mutasarrıf Seyyidzade(?) İsmail'e ..teccid sene 1112 [1700-1701]²⁴⁵

Kasaba Nahiyesi

Ankara'da Kasaba nahiyesine Ahi Mesud nâm karye camiinde nîm akçe ile hatîb Veli Halife..²⁴⁶

Haymana-i Kebîr Nahiyesi

Ankara'da Haymana-i Kebîr nahiyesinde Kargalar nâm karye camiinde bir akçe ile müezzîn Ali fevt oğlu Hüseyin²⁴⁷

Çubukabad Nahiyesi

Çubukabad nahiyesinde Çardak nâm karyede beş ...meşrutiyet üzere mutasarrıf ve cami'i mezbûrların imamı ve hatibi olan Mustafa beratını zayı' idub kasışı Abdülmecid arzıyla sene 1111 Şaban [Ocak/Şubat 1700]²⁴⁸

²⁴³ VGMA. H.D. 0530. S. 170.

²⁴⁴ VGMA. H.D. 0530. S. 171.

²⁴⁵ VGMA. H.D. 1138. S. 23.

²⁴⁶ VGMA. H.D. 1138. S. 4.

²⁴⁷ VGMA. H.D. 1138. S. 4.

²⁴⁸ VGMA. H.D. 1138. S. 22.

Sek Nahiyesi

Şorba'da Sek nahiyesine Sulire nâm karye camiine muayyene ile hatîb Mehmed Rasim(?) kendi halinde olmayub şerir olmağla ref' yerine Abdulvehhab mahaldir deyu kadı Ahmed arzıyla buyururuldı sene 1113 Zilkade [Mart/Nisan 1702]²⁴⁹

Çukurcak Nahiyesi

Ankara muzâfâtından Çukurcak nahiyesine tâbii Vukuf çiftliği nâm karye cami'i şerife yevmî nîm akçe ile hatîb ..Mahmûd fevt olub Veli Halife bin Ali naibi Abdülfettâh el-Hüseyni arzıyla inâyet²⁵⁰

Haymana-i Sağır Nahiyesi

Ankara'da Haymana-İ Sağır Nahiyesine Tâbi Bozömerli Nâm Karyede Cami'de Bir Akçe İle Hatîb İbrahim Fevt Oldukda Oğlı Mahmûd Halife'ye Tevcih Olunub Beratı Zâyi' Olmağla Berat İnâyet²⁵¹

²⁴⁹ VGMA. H.D. 1138. S. 22.

²⁵⁰ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

²⁵¹ VGMA. H.D. 1138. S. 4.

4. VAKIFLAR

Vakıf, sözlükte “*durmak, durdurmak, alıkoymak, tasarruftan alıkoymak*” anlamına gelen Arapça “*v-k-f*” fiilinden türemiş olan “*vakf*” şeklinde kullanılan bu kelimenin çoğulu “*evkaf*” ve “*vukuf*” gelir.²⁵² Vakıf kelimesinin, “*mevkuf*” yani vakfedilen şey anlamında kullanıldığı da görülmektedir.²⁵³

Vakfın menşeyini en eski devirlere kadar tarihlendiren kaynaklar vardır.²⁵⁴ Toplumların hayatında birbirinden önemli sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi tesirler icra eden vakıfların, tarihteki ilk olarak ne zaman ve kimler tarafından kurulduğuna dair kesin bir bilgi yoktur.

4.1. Vakfın Gelişimi

Bu tarihî gelişimi Yunan kültürüyle başlatmak köken itibariyle ilk bilgilere ulaşmamızı sağlamaktadır. Eski Yunan’da ilk devirlerde vakıf, malın tahsis olduğu gayeye göre kullanılması anlamına geliyordu. Hristiyanlığın yayılıp Roma’nın resmî dini haline geldiği dönemlerde, kiliselere ve manastırlara yapılan tahsisler ile fakirlerin korunması için tesis edilen kurumlara yapılan bağışlar, ilk vakıf örnekleri olarak ortaya çıktı.²⁵⁵

Bugünkü Batı hukukuna Roma hukuku ile birlikte kaynaklık eden Germen hukukunda da vakfa benzer uygulamalar vardı. Bir malın sahibi, belirli bir aileye, belirli bir süreliğine veya ailenin ölümüne kadar malının gelirlerini bağışlayabiliyor; tahsis yapılabiliyordu.²⁵⁶

Eski Mısırlılarda da ilahlara, mabetlere ve kabirlere bazı tahsisatlar söz konusuydu.²⁵⁷ Orta Asya Türk topluluklarında, göçebelik dönemlerine ait vakıf örnekleri görülmüyordu.²⁵⁸ Fakat bu durum, eski Türk topluluklarında sosyal yardımlaşmanın olmadığı anlamına gelmemektedir. Şamanist devrin anlatılarıyla süslü olan Dede Korkut hikâyelerinde “dervişlere nezir vermek”, “aç görünce doyurmak”, “çıplak görünce giydirmek” gibi insanlar arasında yardımlaşmayı teşvik ve ifade eden pek çok deyim vardır. Yine Türk toplumlarında görülen toplu şölenler, yedirip içirme adetleri; zayıfı, yoksulu koruma

²⁵² Pakalın, M. Z. (1993). Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III. İstanbul: M.E.B Yay, 377; Öztürk, N. (1983). Menşeyi ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay, 27.

²⁵³ Yediyıldız, B. (1988). “Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: XX, 404.

²⁵⁴ Ruben, W. (1942). “Buddhist Vakıflar Hakkında”, *Vakıflar Dergisi*. (Çev. Meliha Torkak), Vakıflar Dergisi, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yay II, 173-181.

²⁵⁵ Köprülü, B. (1951). “Tarihte Vakıflar”, *AÜHFD*, VIII/3, Ankara, 480-481.

²⁵⁶ Koyunoğlu, H. H. (2002) *Sosyal Politika Açısından Vakıflar, XVII. İstanbul Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 81-82.

²⁵⁷ Koyunoğlu, 2002: 81.

²⁵⁸ Kayaoğlu, İ. (1978). “Vakfın Menşeyi Hakkında Görüşler”, *Vakıflar Dergisi*, XI, 49.

uygulamaları da toplumun ortak bilinçaltında “vakıf anlayışının” varlığına delil eden önemli işaretlerdir.²⁵⁹

Yerleşik Türk toplulukları üzerinde Mecusî inancının, Hristiyanlığın, Buda dinlerinin etkileri olmuştur. Bunlar içerisinde vakıf müessesesi ile benzerlik kurulabilecek uygulamanın Budizm’i kabul eden bazı Uygur Türklerinde yerleşik hayata geçmeleriyle somut hale geldiği görülmektedir.²⁶⁰

Eski kavimlerde vakıflar mevcuttu. İskenderiye Kütüphanesi, Kudüs havuzları, zezem kuyuları, yollar, köprüler, mâbetler birer vakıftır. Bütün bunlar halkın istifade etmesi için vücuda getirilmiştir.²⁶¹

4.2. İslam Tarihinde Vakıf

Vakıf kurmak, Müslüman toplumun büyük değer verdiği hayırlı bir iştir. Kurucusuna, insanların minnettarlığını kazandırmakla beraber, sahip olduğu hâmi sıfatıyla itibar ve güç de kazandırır. Böylece hem dünyevi hem de inanç gereksinimlerine katkı sağlamış olur.²⁶²

İslam öncesi Arap toplumunda ise dinî kurumların hizmetlerine, süresiz olmak üzere birtakım mallar tahsis ediliyor ve bu mallara “emvâl-i mahcara” deniliyordu. Ebu Şeybe ailesi de Hz. Peygamber zamanında Kâbe’nin koruyucuları olup, bu imtiyazlarını işletip son zamanlara kadar muhafaza etmişlerdir.²⁶³

İslam nokta-i nazarına göre ilk vakıf İbrahim (a.s) tarafından (Kâbe-i Muazzama)’nın vakfedilmesiyle başlar.²⁶⁴ Fey olarak Hz. Peygambere tahsis olunan Kureyza, Nadir, Fedek ve Hayber arazisi ile Ureyna köylerindeki hurmalıkların gelirleri gibi sözü geçen mallar Hz. Peygambere bağışlanan ve onun da sadaka olarak ayırdığı şeyler olduğundan hukuken vakıf mâhiyetinde kabul edilmemektedir. Onun için İlk vakıf olarak Hz. Ömer’in tasaddukta bulunduğu Semg arazisi kabul edilmektedir.²⁶⁵

İslam dünyasında bütün dinî-sosyal kurumlar, bilindiği gibi yaklaşık olarak Abbasiler döneminden itibaren vakıf kurumuna dayanır. Vakıflar söz konusu kurumların idari-mali mekanizmasını oluşturur. Merkezi yönetimlerin doğrudan finanse edemediği birtakım dinî-sosyal hizmetlerin yürütücüsü olan vakıflar bu konularıyla önemli ölçüde maddi

²⁵⁹ Koyunoğlu, 2002: 77.

²⁶⁰ Ruben, 1942: 180.

²⁶¹ Kayaoğlu, 1978: 50.

²⁶² Makdisi, G. (2012). Ortaçağ’da Yüksek Öğretim. İstanbul: Klasik Yay, 87.

²⁶³ Kayaoğlu, 1978: 50.

²⁶⁴ Köprülü, F. (1942). “Vakıf Müessesesi”, *Vakıflar Dergisi*, Sayı: II, Ankara, 9.

²⁶⁵ Şafak, A. (1977). İslam Arazi Hukuku ve Tatbikatı. İstanbul: TÜRDAV Yay, 257.

organizasyonunu sağlamak bakımından, İslam şehirlerini Ortaçağ Avrupa şehirlerinden ayıran önemli bir esastır. Bizans İmparatorluğu'nun temsil ettiği Doğu Hristiyan kültürünün hâkim olduğu Anadolu şehirleri, fetih sonrasında XI. Yüzyılın sonlarına doğru Selçuklu şehirleri olmaya başladığı zaman, her iki dinin kurumlarını ve her ne kadar mahalleler ayrı olsa da bunların etrafında oluşan dinî-sosyal hayatı yan yana getiren merkezler haline dönüştüler. Böylece İslam ve Hristiyan kültürü bütün bölgesel ve kültürel nüanslarıyla bir araya gelmiş oldu.²⁶⁶ Bu müesseseler toplumların oluşmasına da vesile teşkil etmişledir denilebilir.²⁶⁷

4.3. Anadolu'da Vakıf Sistemi

Hayrat duygusu ve eylemi özellikle Müslüman Türk medeniyetinin mayasını oluşturur. Bu felsefeyi Türk filozofu Fârâbî, X. yüzyılın ilkyarısında “*el Medînetü'l*” adlı meşhur eserinde tasarlayıp kurgulamıştır. Bu kapsamda hayat bulmaya çalışan hayrat külliyeleri zaman içinde birbirine eklenerek Mekke, Medine, Bağdat, Kahire, Tebriz, Buhara, Konya, Ankara ve İstanbul gibi büyük şehirlere dönüşmüştür.²⁶⁸

Tarihi seyri içinde Türk vakıflarının, Müslim ve gayr-ı Müslim halk içinde yaygın oldukları, iyi işlediği ve bozulmadığı zamanlarda, toplum içinde bir sosyal denge unsuru olduğu söylenebilir. Okullar, hastaneler, camiler, belediye ve sosyal hizmetleri yapabilmek için gerekli olan bütün kamu binalarını inşa ettirmek, yabancıların ağırlanması, yolcu ve seyyahların yararlanacakları ribat gibi eserlerle yol güvenliğinin sağlanması ve yolcular için sağlık, konaklama tedbirlerinin alınması Türk- İslam devletlerinin görevleri arasındadır. Vakıf kurumu, Anadolu şehirlerinde Türkiye Selçuklularından itibaren belediye hizmetleri başta olmak üzere yerel yönetimlerin bütün idaresini üstlenmiştir. Bu sebeple şehirleşmede, şehirlerin imarında ve şehir yerleşimlerin örgütlü bir şekilde gelişmesinde büyük bir rol oynuyordu. Ayrıca şehirlerde kamu hizmeti gören vakıf mütevellî heyetlerinin güçlenmesi ile sivil toplum cemiyetlerine benzer örgütlenmeler gerçekleşiyordu.²⁶⁹

Bizans dini vakıflarının tesiri fikrini geliştiren Marcel Morand, Bizans Kilisesi'nin bu vakıf geleneğinin etkisi ile İslam vakıf kurumunun geliştiğini savunmuş, Fuad Köprülü de bu görüşün tesiri ile İslam vakıflarının Roma-Bizans hukukundan esinlenerek

²⁶⁶ Ocak, A. Y. (2016). Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Selçuklu Dönemi. İstanbul: Kitap Yayınevi, 24.

²⁶⁷ Ülken, H. Z. (1971). “Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği”, *Vakıflar Dergisi*, Cilt.IX, 21.

²⁶⁸ Yediyıldız, B. (2012). Vakıf mad. , *DİA*, Cilt.42, 482.

²⁶⁹ Yediyıldız, B. (1982). “XVIII. Asır Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi”, *Vakıflar Dergisi*, XV, 134.

kurumsallaştığını varsaymıştır.²⁷⁰ Türkiye Selçukluları ise vakıf kurumunu Bizans vakıflarının ötesinde şehirleşmenin kaynağı olarak kullanmışlardır.²⁷¹

1243 Köseadağ Savaşı'ndan sonra Türkiye Selçuklularında irad ve zürri-aile vakıflarında artışlar olurken kervansaray, han, medrese gibi sosyo-kültürel amaçlara yönelik vakıflarda azalmalar görülmektedir.²⁷² Bu devirde Türkiye Selçuklu şehirlerinden Moğolların topladığı vergilerin ağırlığı, otorite değişikliği, uygulamalardaki aksaklıklar, Anadolu'daki ticari güvenliğin azalması gibi faktörler şehirleşmeye ve iktisadî hayata yönelik vakıfların sayısında azalmalara yol açmıştır.²⁷³

XIII. asırda Moğol istilası, Selçuklu memleketlerinde, eski içtimai ve iktisadî düzeni bozdu. Bu yapı içinde Pervane Muineddin Süleyman Devri'nden itibaren Moğollar, Anadolu Selçuklu vakıflarını mütevellilerinden alıp başka maksatlar için kullanmaya başladılar. Bu yapıların yoğun olduğu şehirlerden biri de Ankara'dır. Selçuklu vakıfları Ankara, Sivas olmak üzere büyük ölçüde harap hale geldi.²⁷⁴

XIII. asır başında tahribe uğramış bulunan Türkiye Selçuklu imaret ve Müslüman Moğol hükümdarları tarafından İlhanlı yönetimi tarafından kısmen korunmaya başlandı. Bu tarihten itibaren İlhanlı devlet ricalide Anadolu'da vakıf kurma yoluna gitti.²⁷⁵

XIII. yüzyıl başlarından itibaren Selçuklu vakıf müesseselerinin gelişerek hızla artması, bu döneme ait vakfiyelerden bir kısmının suret olarak da günümüze ulaşmasını sağladı. Selçuklu vakfiyeleri, o dönemlere ait elimizde yeterince resmî belge, kaynak bulunmaması hasebiyle, Anadolu siyasî, sosyal tarihini ve Selçuklu vakıf teşkilâtını²⁷⁶ aydınlatmak

²⁷⁰ Köprülü, F. (1983). *Türk-İslam Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. İstanbul: Ötüken Yay, 363-365.

²⁷¹ Turan, Osman. İktâ mad., *İ.A.* V/2. İstanbul, 950-951.

²⁷² Köymen, M. A. (1976). "Selçuklu Devri Kaynakları Olarak Vakfiyeler", *Studi Preottomani e Ottomani Atti Del Convegno di Napoli*, Napoli, 158-159.

²⁷³ Barthold, V.V. (1931). "İlhanlılar Devrinde Mali Vaziyet, *Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası*, Cilt.1, İstanbul, 153-154.

²⁷⁴ Eflaki, A. (1986) *Ariflerin Menkıbeleri*. (Trc. Tahsin Yazıcı). C.2. İstanbul: MEB Yay, 16; Bayram, M. (1991). *Ahi Evren ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*. Konya: Damla Matbaacılık, 114-115.

²⁷⁵ Köprülü, 1983: 383-384. Gazan Han, Müslümanlığı seçtikten sonra, vakıfların ihyası ve tanzimi hususunda büyük bir faaliyet gösterdi. Moğol istilası sebebi ile arazi ve emlak kıymetlilerinin adli emniyetsizlikten dolayı değerleri düştüğünden, vakıflar harap hale gelmişlerdi. Gazan Hân, başa geçtikten sonra kadıların denetim görevlerini tekrar onlara iade etti (Köprülü, aynı yer). Ayrıca, Anadolu'daki vakıfların ihyası amacıyla Kerimüddin Aksarayı'yi de evkaf tevliyetine getirdi. Kerimüddin Mahmud Aksarayı. (2000). *Müsameretü'l-Ahbar*, (Trc. Mürsel Öztürk). Ankara: TTK Yay, 246.

²⁷⁶ Canday, G. (1994). "Türklerde Vakıf ve Taş Vakfiyeler", *XI. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 149.

açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak buna rağmen, bu devreye ait Anadolu vakfiyelerinin tam bir listesi henüz oluşturulamadı.²⁷⁷

XIV. yüzyıl başlarında Selçuklu hâkimiyetinin sona erdiği bir dönemde Batı Anadolu'da kurulan beylikler, aynı tarihî şartlar altında ortaya çıkan Selçuklu ve İlhanlı geleneklerinin tesirinde Anadolu'da pek çok vakıf tesis ederek, bunlara ait binlerce vakıf örneği oluşturdular. Bu vakıf örnekleri günümüz şehirlerinin çehresini oluşturup, şehir tarihinin başlıca kılavuzları olmuştur.²⁷⁸

Günümüze ulaşan vakfiyeler, Anadolu Selçukluları ile Beyliklere ait eserlerin vakfiyeleri orijinal nüshalarından ziyade bunların tam veya kısmî kopyaları şeklinde vakıf, Hurûfât, Tahrir defterlerine veya Şer'îye sicillerine kaydedilmiş olanlarıdır.²⁷⁹

4.4. Vakıf Türleri ve Vakıfların Yapısı

Vakıflar gerek kurulmalarında gözetilen gaye, gerek vakfa tahsis edilen mallar ve bu mallardaki tasarruf şekilleri ve gerekse vakfın yönetimi açısından farklı uygulamalara tâbi tutulmaktadır. Buna göre, Selçuklular ve Osmanlılar döneminde kurulmuş olanlar da dâhil olmak üzere, bütün tarihî vakıfları şu şekilde ele alabiliriz:

Amaçlarına göre:

Kuruluş amaçlarına göre vakıflar, hayrî ve aile vakıfları olarak ikiye ayrılıyordu.

Hayrî Vakıflar

Vakıflar denince ilk akla gelen hayrî vakıflardır. Bu tür vakıflarda temel fikir fakir ve muhtaçların, hatta hayvanların bile yararlanmasıdır. Türk hukuk tarihindeki vakıfların önemli bir kısmı hayrî amaçlı vakıflar kapsamında idi. Özellikle padişah, eşlerinin ve hanedan üyelerinin tesis ettikleri vakıflar tamamıyla hasbî hayır işlerine, kamu hizmetlerine yönelikti. Siyasî, askerî, sosyal amaçlarla veya seyahat ve ticaretin kolaylaştırılması gayesiyle stratejik yollar boyunca büyük kervan ağları kurulmuştur. Bunun devamı olarak din ve dil birliğinin ve siyasî bütünlüğün sağlanması için tekke, zâviye gibi inanç ve kültür tebliğ merkezlerinin tesis edilmelerinin arkasında hayrî niyet ve düşünceler yatıyordu.²⁸⁰

²⁷⁷ Köprülü, M. F. (1943). "Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları", *Belleten*, VII/27, 411.

²⁷⁸ Küçüköy, İ. (1984). "Şer'îye Sicillerinde Vakıf Kayıtları", *Vakıflar*, İstanbul, 14-15.

²⁷⁹ Uzunçarşılı, İ. H. (1941). *Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal*. İstanbul: TTK Yay, 259.

²⁸⁰ Bir Medeniyetin İzdüşümü Vakıflar, 2014: 7.

Aile vakıfları

Vâkıfın, kendi çocukları veya soyundan gelen diğer aile üyelerinin yararına tesis edildiği vakıflardır. Zürrî, ehli veya evlâdlık vakıflar olarak da isimlendirilir.²⁸¹ Mesela, XVI. Yüzyılda Hacı İlyas'ın kurduğu vakıf tam aile vakfiydi. Vakıf, vakfettiği taşınmazdan yararlanmayı ölene kadar önce kendisine sonra eşine, onun vefatını müteakip çocuklarına ve onların çocuklarına bırakıyor, nihayetinde ailesinden kimse kalmayınca da, ilim sahibi dindar birisine şart ediliyordu. Böylece ailenin ismi vakıf ve eserlerle yaşatılıyordu.²⁸²

Mülkiyet durumlarına göre

Sahih vakıflar

Sahih vakıf, özel mülkün vakfedilmesi neticesinde oluşmaktadır. İslam hukuna göre, taşınır veya taşınmaz bir malın vakfedilebilmesi için, bu malın kendi mutlak mülkiyeti altında olması gerekmektedir. Tapusu kendine ait mülkü olan bu malını, mülkiyetini, tasarruf hakkıyla birlikte vakfetmesiyle ortaya çıkan vakfa “sahih vakıf” denir. Sahih vakfın belirleyici özelliği, özel bir mülk iken kamu yararına ebedîyen tahsis edilmiş olmasıdır.²⁸³

Gayri sahih vakıflar

Mülkiyeti devlete ait toprakların padişahlar tarafından şahıslara temlik edilmesi sonucunda ortaya çıkan vakıf türüdür.²⁸⁴ Devlet, han, hamam, cami gibi imaretleri varlıklı durumdaki emirler ve devlet ricali kendi mülkleri üzerinde yaptıtır ve vakfederlerdi.²⁸⁵

Ortaçağların sonlarından itibaren Türk İslam devletlerinde yaygınlık gösteren gayri sahih vakıflarda, mülkiyeti devlete ait olan mirî arazinin tasarruf hakkının veya vergi gelirlerinin devletin yerine getirmesi gerekli bir kamu hizmetini görmek üzere bir vakfa tahsisi söz konusuydu. Mülk olarak temlik edilmesi şeklindeki uygulama, yalnız Osmanlılara özgü olmayıp, Osmanlılar öncesi Türk devletlerinde de sıkça uygulanan gelir işlemiydi. Bu çeşit vakıflarda arazinin mülkiyeti devlette kalmakla birlikte, tasarruf işlemleri, vergi gelirleri ise vakfa geçiyordu. Padişah ve devlet adamları vakıflarının çoğu gayri sahih vakıflar

²⁸¹ Bilmen, Ö. N. (2018). Hukuk-ı İslâmiye ve Istılahat-ı Fıkhiyye Kamusu, IV. İstanbul: Ravza Yay, 284.

²⁸² Barkan Ö. L-Ayverdi, E.H. (1970). 953 (1546) Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri, İstanbul, 434-435.

²⁸³ Akgündüz, A. (1996). İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi. İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yay, 266-267.

²⁸⁴ Demir, M. (2002). “Türkiye Selçuklu Vakıfları”, *Türkler*, C.7, 274.

²⁸⁵ Ergin, O. (1936). Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay, 38-40.

kapsamına girmektedir.²⁸⁶ Sadrazam ve vezir gibi yüksek konumda bulunan devlet adamlarının kurdukları vakıf külliyelerinde geçerli oluyor; vakfın hizmet ve giderlerini sürekli finanse edebilmek için, temliknâme usûlü ile devletten aldığı gelir kaynaklarını da vakfına bağlıyordu.²⁸⁷

Hükümdarın, bir mirî toprak ünitesini dirlik olarak elinde tutan kişiye, mülkü olsun diye bağışlaması olayına “temlik”; bu devir işlemini hukukî bir senet olarak düzenlendiği vesikaya “temliknâme” ya da “mülknâme” denir. Bir devlet arazisinin, sultanlar tarafından, merkez veya taşra bürokratlarına²⁸⁸ Devlet toprakları aleyhine aşamalı olarak vakıfların artmasına sebep olan temliknâme yoluyla vakıf kurma usulü, görece azalmakla birlikte, müteakip yüzyılda da devam etti.²⁸⁹

Kira gelirlerine göre

Vakıflara ait gelir kaynaklarının İslam hukuku çerçevesinde, vakfiyelerinde yazılı esaslara uygun olarak işletilmesi zorunlu bir kuraldır. Vakıf kurucuları genellikle vakfettikleri emlakın, şer’î hukuka en uygun olan şekiliyle yani “sahih kira” yöntemiyle kiralanmasını şart koşuyorlardı. Vakıf kaynaklarını bu yöntemle göre işleten vakıflara “İcâre-i Vâhideli” yani “Tek Kiralı Vakıflar” deniyordu XVI. yüzyıldan itibaren Osmanlıların, bazı vakıf kaynaklarını bu yeni usullerle işletmeye başlamalarıyla, tek kiralı vakıfların yanında, “İcareteynli Vakıf” yani “İki Kiralı Vakıf” ve “Mukataalı Vakıf” modelleri ortaya çıktı.²⁹⁰

4.5. Hurûfât Defterlerinde Kayıtlı Ankara Vakıfları

Vakıf, Osmanlılara önceki İslam toplumlarından intikal etmiş bir kurum olmasına rağmen, Osmanlı döneminde altın dönemini yaşamıştır. Bu kurum lonca teşkilatı ve mütevelliler sayesinde ülke zenginliklerinin âdil paylaşımı, kamusal hizmetlerin en kısa yoldan halka ulaştırılması, eğitim ve bilimin desteklenmesi, yardımlaşmanın kurumsallaşması, toplum katmanları arasında sosyal dengenin oturtulması, siyasî ve ekonomik istikrarın korunmasında yüzyıllarca işlev görüp bu konuda siyasî yönetimlerin en büyük yardımcısı oldu. Osmanlı öncesinde de vakıflar birçok hizmet ve faaliyetlerde bulunmaktaydı. Fakat

²⁸⁶ Berki, A.H. (1941). Vakıflar. İstanbul: Aydınlık Basımevi, 16-22.

²⁸⁷ Barkan-Ayverdi, 1970: 369.

²⁸⁸ Akdağ, 1979: 314-317.

²⁸⁹ Akgündüz, 1996: 553.

²⁹⁰ Bir Medeniyetin İzdüşümü Vakıflar, 2014: 31.

hiçbir zaman Osmanlı Devleti kadar geniş coğrafyaya yayılıp kapsamlı, teşkilatlı ve verimli çalıştırılmadılar.²⁹¹

Osmanlılarda vakıf kurucularının çoğu yönetici kesime mensup kişilerdi. Bu arada kadınlar da vakıf tesisine yakın ilgi gösterip kendi adlarına hayratlar yaptırıyorlardı.²⁹² Orhan Bey ile başlayan Osmanlı selâtin vakıfları geleneği, diğer Osmanlı padişahları tarafından da daha ileri götürülerek devam ettirilmiştir. Bunlar arasında muhtaç kimselere nakdî yardımlar yapılması için tesis edilen para vakıfları da bulunmaktaydı.²⁹³

Osmanlı İmparatorluğu teşekkül edeceği devirlerde Anadolu'ya doğru yapılan derviş akını ve bu dervişlerin köylerde yerleşerek din propagandası ve toprak işleriyle meşgul olmaları hareketi vakıf sistemini doğrudan etkileyen hareketlilik olmuştur. Osmanlı beyleri bu gibi kolonizatör dervişlere birtakım muafiyetler vererek, haklar ve topraklar bahşetmek sureti ile onların kendi memleketlerine yerleşmelerine temine çalışmaları, Anadolu iskânının sağlanmasında uygulanan yerleşmiş bir devlet politikasıydı.²⁹⁴ Bütün topluma tahsis edilmiş hastanelerde (bîmarhane, dârüşşifa) ise, bedenî ve ruhî hastalıklarının tedavisi yapıp müşkül durumda olan hastaların yol paralarının karşılanması gibi çok yönlü bir organize halindeydi. Bu kurumlarda tıp eğitimi de verilip öğrencilere öğrendiklerini uygulama fırsatı da sağlanmaktaydı.²⁹⁵

Osmanlı fikir, kültür ve düşünce hayatında da önemli derecede rol oynayan eğitim kurumları, vakıflar tarafından tesis ediliyordu. Devletin kuruluşunda İznik Medresesi ile başlayıp yıkılışına kadar çeşitlenerek gelişen bu kurumların bütün giderleri vakıflar tarafından karşılanıyordu Böyle bir uygulamadan dolayı da devlet, eğitim için kendi bütçesinden ayrıca bir kaynak ayırma ihtiyacı hissetmiyordu. Medreseyi kuranlar sadece bina yapmakla kalmıyor, medresede görev yapacak eğitim kadrosunun, maaşlarının, talebelerinin iâşesi ve konaklama ihtiyaçlarının karşılanması için gerekli gelir getiren vakıflarıda kuruyorlardı. Böylece ekonomik bir sıkıntıyla karşılaşmadan öğrencilerin eğitim ve öğretim faaliyetlerinin devamı sağlanıp bilimsel gelişmelerin konforlu ortamda yapılmasını sağlıyordu.²⁹⁶

²⁹¹ Öztürk, N. (2002). "Osmanlı Döneminde Vakıflar", *Türkler*, X, 798.

²⁹² Yediyıldız, 2012: 160.

²⁹³ Şimşek, M. (1985). "Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerine Münakaşalar", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXVII, 208.

²⁹⁴ Barkan, 2015: 505.

²⁹⁵ Barkan, 1942: 354.

²⁹⁶ Bir Medeniyetin İzdüşümü Vakıflar, 2014: 22.

Osmanlı Devleti'nin XVIII. yüzyıldan itibaren siyasî, askerî ve iktisadî istikrarını kaybetmeye başlaması ve buna bağlı olarak sistemin önemli kurumlarında baş gösteren olumsuzluklar, rüşvetin yaygınlaşması vakıfları da derinden etkiledi. Özellikle vakıfların yönetim ve denetimlerinde görülen sorunların giderilmesi amacıyla merkezî bir anlayışla 1826'da Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti kuruldu. Nezâretin kurulması ile başlayan yeni dönemde vakıf gelirleri önemli ölçüde azaldı ve bu durum zamanla vakıf eserlerinin harap ve bakımsız hale gelmesine yol açtı.²⁹⁷

Neticede, Türkiye Büyük Millet Meclisi hükümetleri döneminde çıkarılan, 2 Mayıs 1920 tarihli “Büyük Millet Meclisi İcrâ Vekillerinin Sûret-i İntihâbına Dâir Kanûn” ile vakıflar “Şer’iyye ve Evkâf Vekâleti” bünyesine dâhi edilerek, vakıf işleri bu Vekâlet tarafından yürütüldü.²⁹⁸

Ahî Şerefeddin	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Ahmed Hilmi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
Akçakavak ve Garib	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/24
Alidede	Sene 1124 [1712-1713]	VGM. Defter No: 1138/24
Ankaravî Mehmed Efendi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/83
Derviş Ağa	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Durhasan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/24
Eynebeğ	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
EyNEGÖKÇE	Receb sene (1)139 [Şubat/Mart 1727]	VGM. Defter No: 1143/81
Gölsektedar(?)	Sene (1)104 [1692-1693]	VGM. Defter No: 1138/24
Kara oğlan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/7
Mahmud Paşa	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Mehmed Efendi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Muarrifzade(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/83
Na'lbend oğlu Muallim	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/3
Paşa kızı Döndi Hatun	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/3
Seydi Yusuf	Sene (1)115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/8
Şeyh Alidede Sultan	Sene 1111 Zilkade [Nisan/Mayıs 1700]	VGM. Defter No: 1138/24
Tekyebeyt Mehmed Ağa	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/24
Zeyneb Hatun	Sene 1102 Zilkade [Temmuz/Ağustos 1690-1691]	VGM. Defter No: 1138/4
Zübade Hatun	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8

Çizelge 4.1. Hürûfat Defterlerinde Kayıtlı Ankara Vakıfları;

²⁹⁷ İpşirli, M. (1989). II. Mahmud Dönemi'nde Vakıfların İdaresi”, *Sultan II.Mahmud ve Reformları Semineri*, 57.

²⁹⁸ Öztürk, N. (1995). “Evkâf-ı Hümâyun Nezâreti”, *DİA*, İstanbul, XI, s.522.

4.6. Vakıf Görevlileri

4.6.1. Müteveli

Sözlükte bir vakfı ya da benzeri bir şeyin yönetimi kendisine verilmiş kimseye müteveli bu görev ve yetkiye velâyet görevlendirmeye tevliyet denilmektedir. Osmanlı da ise mütevellinin yaptığı iş için tevliyet kelimesi kullanılmaktadır.²⁹⁹

Ahî Selman Zâviyesi	Müteveli Seyyid Ahmed	Mart/Nisan 1700
Ahî Süleyman Zaviyesi	Müteveli Seyyid Ahmed	1705-1706
Ahî Şerefeddin Evkafı	Müteveli Seyyid Mehmed Abdülhâdî	-
Ahî Ya'kûb Zaviyesi	Müteveli İbrahim	Kasım/Aralık 1704
Ahmed Hilmi Vakfı	Müteveli Seyyid	-
Ankaravî Mehmed Efendi Camii	Müteveli İsmail	1702-1703
Beyza(?) Medresesi	Müteveli Mehmed	-
Döndü Hatun Vakfı	Müteveli Hacı Ahmed	1691-1692
Ekinci Mahallesi Mescidi	Müteveli Mehmed	1702
Hatîb Ahmed ve Derviş Ali Zaviyesi	Müteveli Seyyid Mehmed	-
Karacapaşa Cami	Müteveli Lütü	1703-1704
Karacapaşa Türbesi	Müteveli Seyyid Mehmed	-
Karaoğlan Mescidi	Müteveli Şeyh Muhammede (Mehmede)	-
Kumarca(?) Mahallesi	Müteveli İsa	-
Kuzhasanlı Vakfı	Müteveli Ömer	1703-1704
Na'ibend Oğlu Muallim Hanesi	Müteveli Osman	1691-1692
Paşacık Evkafı	Müteveli Ahmed	1703-1704
Pazarcık Cami	Müteveli Abdürrahim	-
Sultan Alaaddin Cami	Müteveli Abdülkadir	1691-1692
Sübhân Cami	Müteveli İbrâhim	1702
Şemseddin Mahallesi Vakfı	Müteveli Mustafa	-
Şemseddin Mescidi	Müteveli Hasan	1702-1703
Şeyh Derselam(?) Mehmed Efendi Camii	Mütevellisi Hacı(?) Ali	-
Şeyh Hasan Zaviyesi	Müteveli Ahmed	-
Şeyh Şemseddin Zaviyesi	Müteveli Hacı İsa	Haziran/Temmuz 1704
Tekyebeyt Mehmed Ağa Vakfı	Müteveli Mustafa Rıf'at	-
Veli Alibeğ Cami	Müteveli Mahmûd	-
Yabanâbad Evkaf Karyesi Cami	Müteveli İbrahim	1699-1700
Zağferancı Mescidi	Müteveli Muhammed	-

Çizelge 4.2. Hurûfât defterlerinde geçen kayıtlı müteveli adları;

²⁹⁹ Öztürk, N. (2006). Müteveli mad. , *İ.A.*, Cilt:31, 377-379.

4.6.2. Nâzır

Sözlükte ‘nazar eden, bakan, hüküm veren, inceleyen’ anlamlarındaki nazar kökünden türeyen nazır ise bir idarenin veya dairenin umur ve işlerine bakan en büyük memur için kullanılmaktadır.³⁰⁰

Ankara’da ..Haram nâm tekyenin nazırı ve katibi müşeyyed Muhammed fevt Seyyid Mahmuda inâyet

Şehr-i Şevval sene (1)105 [Mayıs/Haziran 1694]³⁰¹

Ankara’da Haymana sağırde vâki’..nâm karyede Seydi Yusuf evkafının hasbî nazırı Mehmed fevt yeri Ahmed bin Halil’e inâyet sene (1)115 [1703-1704]³⁰²

4.6.3. Mutasarrıf

Osmanlı İdari teşkilatında herhangi bir makam, görev veya memuriyeti elide bulunduran, tasarruf eden kişi manasına gelir.³⁰³

Hurûfât defterlerinde kayıtlı mutasarrıflar;

Yabanâbad’da Danişmend karyesinde bir çiftliğe mutasarrıf Hacı Murad’a tecdîd³⁰⁴

Yabanâbad’da Saray nâm karyede bir çiftlik ve bir göz ...ve bir bağçe vakfından bir akçeye mutasarrıf Halil’e tecdid³⁰⁵

4.6.4. Ferrâş

Arapça ferş masdarından türetilmiş bir kelimedir. İslam devletlerinde bu görevi yapanlar için ferrâşûn şeklinde anılmakta, Osmanlılar’da ise ferrâş kelimesi saray görevlisi dışında çeşitli vakıf eserlerinin temizliğiyle ilgilenen görevliler için kullanılmıştır.³⁰⁶

Hurûfât defterlerinde ferrâş kayıtları;

Ankara’da Şeyhülislam Mehmed Efendi camiinde ferrâş Süleyman bî-berât olmağla müceddeden inâyet³⁰⁷

Ankara’da Bayram Veli türbesinde ferrâş Ömer’e tecdid³⁰⁸

³⁰⁰ TOMAR, C. (2006). *İ.A.*, Nazır mad., Cilt 32, 449-450.

³⁰¹ VGMA. H.D. 1138. S. 11

³⁰² VGMA. H.D. 1138. S. 8.

³⁰³ Örenç, A.F. (2006). Mutasarrıf mad. *İ.A.*, Cilt: 31, 377-379.

³⁰⁴ VGMA. H.D. 1138. S. 25.

³⁰⁵ VGMA. H.D. 1138. S. 25.

³⁰⁶ Yazıcı, T., İpşirli, M., (1995), *İA*, Cilt:12, 408-409.

³⁰⁷ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

Şorba'da Çukurviran karyesinde Hacı(?) nâm mevzi'de Yusuf Çavuş camiinde ferraş lazım olma nîm akçe ile Mehmed'e inâyet³⁰⁹

Yabanabad'da ..nâm karyede Fethullah camiinde ferraş olmayub bir akçe ile İbrahim'e inâyet

Şehr-i Şevval sene 1124 [Kasım 1712]³¹⁰

Ankara'da vâki' Ahî Elvan camiinde ferraş olmayub ber-vech-i hasbî Ömer bin İshak'a naib Abdülfetah El-Hüseyni arzıyla inâyet

Şehr-i Ramazanu'l-Mübârek sene (1)139 [Nisan/Mayıs 1727]³¹¹

³⁰⁸ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

³⁰⁹ VGMA. H.D. 1138. S. 23

³¹⁰ VGMA. H.D. 1138. S. 25

³¹¹ VGMA. H.D. 1143. S. 82

5. CAMİLER VE TÜRBELER

Cami kelimesi “ibadet edilen, derleyen, toparlayan, toplanılan yer” anlamına gelmektedir.

³¹² Ankara’da hemen hemen her mahallede cami veya mescid vardır. Mescid daha küçük alana sahip, secde edilecek yer anlamına gelmektedir.³¹³

Ankara’da halkı birleştiren, ibadetlerle yakınlaştıran önemli tarihî camiler vardır. Günümüze ulaşan veya çeşitli nedenlerle ulaşamayan, ancak Selçuklu ve Osmanlı dönemine ait bulunduğu bilinen eserler aşağıda verilmiştir:

Abdullah Efendi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/30
Adliye	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01143/82
Ağabey	Sene 1111 Şaban [Ocak/Şubat 1700]	VGM. Defter No: 1138/18
Ahî Elvan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01143/83
Ahi Şerefeddin	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/22
Ahmed	1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Ahmed Çelebi	Rabülevvel sene (1)105 [Ekim/Kasım 1693]	VGM. Defter No: 1138/10
Alaaddin	Zilhicce sene (1)104 [Ağustos/Eylül 1693]	VGM. Defter No: 1138/10
Ali Ağa	Zilhicce sene 1113 [Nisan/Mayıs 1702]	VGM. Defter No: 01138/19
Ali Çelebi	Sene Safer (1)117 [Mayıs/ Haziran 1705]	VGM. Defter No: 01138/19
Ali Dede	Cemaziyelahir(?) sene 1118(?) [Eylül/Ekim 1706]	VGM. Defter No: 01138/16
Ali Paşa	Sene 1112.[1700-1701]	VGM. Defter No: 01138/16
Ankaravî Mehmed Efendi	Şevvâl sene (1)113 [Mart/ 1702-1703]	VGM. Defter No: 1138/9
Arslanhâne	Sene 1102 Zilkade [Temmuz/Ağustos 1690-1691]	VGM. Defter No: 1138/8
Bayram	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/25
Cedidbeğ(?)	Zilhicce sene (1)113 [Nisan/Mayıs 1702-1703]	VGM. Defter No: 1138/7
Cenabî Ahmed Paşa	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01143/81
Çaye(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/30
Çıkrıkçı Öyüğü	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/24
Durmuş Beğ	Receb sene 1124 [Ağustos/Eylül 1712]	VGM. Defter No: 01138/25
Durşah	Sene 1104 [1692-1693]	VGM. Defter No: 01138/24
El-Hâc Enver(?)	Sene 1112 [1700-1701]	VGM. Defter No: 01138/24
El-Hâc İlyas	Sene (1)116 [1704-1705]	VGM. Defter No: 1138/8
El-Hac Nasûh	Sene 1113 Şevval [Mart 1702]	VGM. Defter No: 01138/22
El-Hâc Şaban	Sene 1113 Recebü'l-Müreceb [Aralık 1701]	VGM. Defter No: 01138/24
El-Ömeriye	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Emir Şerefeddin	Safer 1103 [Ekim/Kasım 1691]	VGM. Defter No: 01138/22
Eski Delviye(?)	Sene 1112 Ramazanu'l-mübârek [Şubat/Mart1701]	VGM. Defter No: 01138/24
EyNEGÖKÇE	Tarihsiz	VGM. Defter No: 0114/81
Eyne Yakub(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 0530/169
Fadıncık	Sene 1111 Zilhicce [Mayıs/Haziran 1700]	VGM. Defter No: 01138/17
Fatih(?) Ahmed	1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 01138/8
Fethullah	Şevval sene 1124 [Kasım 1712]	VGM. Defter No: 01138/18

Çizelge 5. 1. Camilere dair kayıtlar.

³¹² Develioğlu, (2009). 124.

³¹³ Pakalın, 1993: 488.

Gök Yakub	Sene 1112 Cemâziyelahire [Kasım/Aralık 1700]	VGM. Defter No: 01138/17
Hacı Abdülcelil	Sene (1)222 [1807-1808]	VGM. Defter No: 01138/90
Hacı Ahmed	Şevval sene 1116 [Ocak/Şubat 1705]	VGM. Defter No: 01138/18
Hacı Bayramı Veli	Sene 1102 Şaban [Nisan/Mayıs 1691]	VGM. Defter No: 1138/8
Hacı Halil Paşa	Sene 1222 [1807-1808]	VGM. Defter No: 01138/91
Hacı Hüseyin	Şehr-i Zilkade sene 1207 [Haziran/ Temmuz 1793]	VGM. Defter No: 0530/171
Hacı Mahmud	Receb sene 1206 [Şubat/Mart 1792]	VGM. Defter No: 0530/170
Hacı Mehmed	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/18
Hacı Muhammed	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/18
Hacı Murad	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/19
Hacı Musa	Rabiülahir sene (1)105 [Kasım/Aralık 1693]	VGM. Defter No: 1138/10
Hacı Mustafa	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/24
Hacı Nasuh	Receb sene 1115 [Kasım/Aralık 1703]	VGM. Defter No: 01138/22
Hacı Osman	Ramazan sene (1)104 [Mayıs/Haziran 1693]	VGM. Defter No: 01138/22
Hacı Ömer	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/25
Hacı Piri	Receb sene 1117 [Ekim/Kasım 1705]	VGM. Defter No: 01138/22
Hacı Sekban Beğ	Cemâziyelülâ sene 1104 [1692-1693]	VGM. Defter No: 01138/25
Hacı Şaban	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/24
Hacı Veli	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Hacıhasan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/22
Hacılı	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/19
Hamamcı Ahmed Çelebi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01143/81
Hamamcı ... Hilmi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Hamzapaşa	Zilhicce sene 1115 [Nisan/Mayıs 1704]	VGM. Defter No: 01138/24
Hasan Ağa	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Hasanpaşa	Sene 1113 Ramazan [Ocak/Şubat 1702]	VGM. Defter No: 01138/22
Haseki	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01143/82
Haseki Sultan	Sene (1)115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/8
Hatuniye	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01143/82
Hızır Şeyh	Rabiülahir sene 1103 [Aralık/Ocak 1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/
Hızırışah(?)	Şaban sene 1115 [Aralık/Ocak 1703-1704]	VGM. Defter No: 01138/30
Hoca İyazullah(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Hüsâm Efendi	Sene 1102 [1690-1691]	VGM. Defter No: 1138/4
İbrahim Efendi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/4
İskender çavuş	Ramazan (1)104 [1692-1693]	VGM. Defter No: 01138/22
Kanludeğün(?)	Sene 1101 [1689-1690]	VGM. Defter No: 1138/
Koca Hızır	sene 1113 Cemâziyelâhir [Kasım/Aralık 1701]	VGM. Defter No: 01138/30
Kuzviran	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/3
Mahmud Çavuş	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/25
Maksûd Efendi	Receb(?) sene 1112 Safer [Temmuz/Ağustos 1700]	VGM. Defter No: 01138/30
Mehmed Ağa	1111 Şevval [Mart/Nisan 1700]	VGM. Defter No: 01138/24
Mihriyan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/18
Mustafa Beğ	Şevval 1113 [Mart 1702]	VGM. Defter No: 01138/22
Nasûh Efendi	Sene (1)103 [Aralık/Ocak 1691-1692]	VGM. Defter No: 01138/30
Oruçdede	Cemâziyelâhir sene 1124 [Temmuz/Ağustos 1712]	VGM. Defter No: 01138/23
Paşacık	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/25
Pirizade	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Ramazan ..paşa	Sene (12)23 [1808-1809]	VGM. Defter No: 0530/171
Receb Ağa	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/30

Çizelge 5. 1. (devam) Camilere dair kayıtlar.

Resul Efendi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Seyyid Abdülhâdî Efendi	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01143/83
Sırkayası(?)	Ramazân sene (1)105 [Nisan/Mayıs 1694]	VGM. Defter No: 1138/10
Sıyami	Ş. (1)104 [1692-1693]	VGM. Defter No: 01138/20
Sofılar	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/7
Sultan Alaaddin	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01143/82
Sürde	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Şeyh Bünyani	Şevval(?) sene 1117 [Ocak/Şubat 1706]	VGM. Defter No: 01138/19
Şeyh Muhyiddin(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 01138/20
Taceddinzade	Sene 1103 [1691-1692]	VGM. Defter No: 1138/4
Yeğenbeğ	Sene 1057 [1647-1648]	VGM. Defter No: 1138/3
Yusuf Çavuş	Şevvâl sene 1118 [Ocak/Şubat 1707]	VGM. Defter No: 01138/23

Çizelge 5. 1. (devam) Camilere dair kayıtlar.

5.1. Alâaddin (Sultan, Kale) Cami

Cami, minber kitabesine göre Selçuklu Sultanı Mesud tarafından 594/1198 yılında yaptırılmıştır. Minberin ustası, Marangoz Ebubekir oğlu İbrahim Rûmî'dir.³¹⁴ Daha sonra harap olan cami, 763/1361 yılında Osmanlı Sultanı Orhan'ın valisi Lülü Paşa tarafından onarılmıştır. II. Murad zamanında 837/1433 yılında Şerife Sünbül Hatun tarafından onarıldığını diğer kitabeden öğreniyoruz.³¹⁵

5.2. Kızılbey Cami

Ulus'ta Ziraat Bankası Genel Müdürlük Binası'nın yerinde iken yıkılmış, Selçuklu devrine ait küçük bir külliye idi. Caminin bir bölümü medrese olup, yanında türbesi vardı.³¹⁶ Yıkılmadan önce harap olan caminin, ahşap kapısı ve cevizden yapılmış minber parçaları, önce İstanbul Müzesi'ne götürülmüş, Ankara'da Etnografya Müzesi kurulunca Ankara'ya getirilmiştir.³¹⁷ Minberdeki kitabeden, Kızılbey'in yaptırdığı caminin harap olduğunu, Germiyanoglu beyliği kurucusu Alişir oğlu Yakub'un 699/1300 yılında tamir ettirdiğini ve yeni bir minber yaptırdığını öğreniyoruz.³¹⁸

5.3. Ahi Şerafeddin (Aslanhane) Cami

Ankara Kalesi'nin güneyinde, Atpazarı semtinde yer alan, boyuna dikdörtgen planlı yapı, "Aslanhane Camisi" olarak da bilinmektedir. Camiyi 689/1289-90 yılında yaptıran iki kardeşin, Ahi Şerafeddin'in babası Ahi Hüsameddin ve amcası Ahi Hasaneddin oldukları

³¹⁴ Oral, Z. (1962). "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *Vakıflar Dergisi*, Sayı:V, Ankara, 34.

³¹⁵ Ayverdi, E. H. (1972). Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Murad Devri, C.II, İstanbul, 231.

³¹⁶ Tarih İçinde Ankara. (2008). Cilt:1, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, 143.

³¹⁷ Ögel, B. (1957). "Selçuklu Devri Anadolu Ağaç İşçiliği Notları", *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, Cilt:I, Ankara, 208-211.

³¹⁸ Oral, Z. (1962). "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler, Kitabeleri ve Tarihçeleri", *Vakıflar Dergisi*, Sayı: V, Ankara, 63.

kabul edilir.³¹⁹ Vakfiyesi ele geçmeyen camiye ait çeşitli belgeler vardır.³²⁰ Osmanlı devrinde yazılan tahrir defterlerinde, burasının gelirleri kayıt edilmiştir. Caminin Çubuk kazasında Başsemer, Bayındır, Kargasemer ve Dodurga köylerinden Fatih devrinde 1463 yılında yazılan defterde toplam 12705 akçe yıllık geliri vardı.³²¹

5.4. Ahi Yakup Cami

Bugüne kadar yapılan tamir ve tadilatlarla asıl şeklini kaybetmiş olan mescit, daha çok kitabesi ile önem kazanmaktadır. 794/1392 tarihli Arapça kitabenin onarıma ait olduğunu ileri sürenlere katılmak gerekir. Kitabenin sonunda vakfiye özeti de vardır. Ahi Yakup tarafından yenilenen mescidi, daha önce Ahi Şüca, Ahi Halil, Ahi Şerafeddin ve Ahi Yakub'un imar ettiği yazılıdır.³²²

5.5. Hacı Bayram Cami

Cami, Ankara'nın ilk yerleşim yeri olarak kullanılan bir yerdeki antik Augustus Mabedine bitişik olarak yapılmıştır. Caminin Hacı Bayram-ı Veli tarafından yaptırıldığını gösteren bir kitabe, bir vakfiye veya tarihi bir kayıt yoktur. Hacı Bayram Camii, onun adına ve hayattayken yaptırılmıştır. Türbenin camiye bitişik olması bunu göstermektedir. Kesin bir bilgi olmaması sebebi ile XV. yüzyılın ilk çeyreğinde (1415-1425) yapıldığını söylemek doğru olur.³²³

Cami, yan kattaki kemer üstünde yer alan onarım kitabesine göre, 1126/1714 yılında Şeyh Mehmet Baba tarafından onarılmıştır. 1941 yılında Vakıflar Genel Müdürlüğüne yapılan onarımda, cami dışında bazı değişiklikler olmuştur.³²⁴

5.6. Hacı Musa Cami

Vakfiyesi bilinmeyen cami, kitabesine göre Hacı Musa oğlu Seyfeddin tarafından 835/1432 yılında yaptırılmıştır.³²⁵ Cami 1530 tarihli tahrir defterine "Hacı Musa Mescidi" diye kayıt edilmiştir. Yapının, XVII-XVIII. yüzyıllarda onarım gördüğünü ahşap tavanı,

³¹⁹ Öney, 1971: 23.

³²⁰ Cevdet, M. (1932). Zeyl-i alâ Fasl'ıl "el- ahiyyet il Feteyân it Türkiye" Fî Rihlet-i İbni Batuta, İstanbul, 232.

³²¹ Çınar, H, Gümüş, O. (2002). Osmanlıdan Cumhuriyete Çubuk Kazası, Ankara, 233.

³²² Tarih İçinde Ankara, 2008: 209.

³²³ Cebecioğlu, E. Hacı Bayram Veli. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay, 1991, 51.

³²⁴ Ayverdi, 1972: 65.

³²⁵ Konyalı, İ.H.(1978). Ankara Camileri, Ankara, 47.

pencere kantları ve mihrabından anlamak mümkündür. 1923 yılında Evkaf idaresince onarıldığına dair bir kitabe daha vardır.³²⁶

5.7. Karacabey (İmaret) Cami

Celâleddin Karacabey tarafından yaptırılıp imaret olarak isimlendirilen külliye vakfiyesi, 844/1440 yılında hazırlanmıştır.³²⁷ Külliye hakkında 1205/1790 tarihli bir kayıta “cami, türbe, imaret, çeşme, su yolları ve çifte hamamlar harap olduğundan onarılmaları için keşif yapıldığı” yazılıdır.³²⁸

5.8. Hacettepe Cami

Kitabedeki ebce hesabından, caminin 1004/1595-96 yılında, Lütfi isimli bir hayırsever tarafından onarımının yaptırıldığı anlaşılmaktadır. Vakfiyesi bilinmeyen camii, mihrabına göre XV-XVI. yüzyıllara tarihlenmek uygun olacaktır. Vakıflar Genel Müdürlüğüne 1985 yılında onarılan cami ibadete açıktır.³²⁹

5.9 Cenabî (Hayalî) Ahmed Paşa (Yeni) Cami

Cenabî Ahmed Paşa Camisinde Ankara Mevlevihanesi bulunuyordu. 1660’lü yıllarda Ankara’ya gelen Evliya Çelebi, mevlevihanenin, Cenabî Ahmed Paşa tarafından yaptırıldığını, etrafının gül bahçesi olduğunu yazmıştır.³³⁰ Cami kitabeye göre, Kanunî Sultan Süleyman’ın veziri, Ankara beylerbeyliği yapmış olan Cenabî Ahmed Paşa adına, 973/1565-6 yılında yapıldığı anlaşılıyor. Çünkü Ahmed Paşa 1561 yılında vefat etmiştir. Ahmed Paşa’nın vakfiyesi ele geçmemiştir.³³¹

5.10. Cami Görevlileri

5.10.1. Hatib

Hurûfât defterlerinde kayıtlı hatib kayıtları;

Yabanabad’da Kuzviran nâm karyede Bayram camiinin hatibi Muhammed üzerinde tecdid³³²

³²⁶ Konyalı, 1978: 47.

³²⁷ VGMA, Müceddet Anadolu Salis 558 nolu defter 74.sıra, 61/68.sayfa.

³²⁸ Özdemir, R. (1991). “Ankara, İktisadî ve Ticarî Hayat”, *TDV İ.A.*, Cilt:3, İstanbul, 222.

³²⁹ VGMA, 060101/53 nolu dosya.

³³⁰ Atsız, H. N. (1972). Evliya Çelebi’den Seçmeler, İstanbul: MEB Yay, 81.

³³¹ Özcan, A. (1988). “Mimar Sinan’a Siparişte Bulunanlar”, *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ ve Eserleri I*, İstanbul, 138.

³³² VGMA. H.D. 1138. S.25.

Çubukâbad'da Can(?) nâm karye camiinde ..hatib Ahmed fevt yerine Receb kadısı Ömer arzıyla buyuruldu Za. Sene 1103 [1691-1692]³³³

Ankara'da Cenabı Ahmed Paşa camiinde iki akçe ile hatib es-Seyyid Mehmed fevtinden oğlu Hafız es-Seyyid Abdurrahîm'e inâyet buyuruldu³³⁴

Ayaş'da Ayaş'da Afşar nâm karyede Mustafa bin Hacı Hüseyin binası camiinde nîm akçe ile imam ve hatib olan Abdullah fevt mahlûlünden oğlu Hasan'a naibi Mehmed Adil arzıyla tevcih Yevm 6³³⁵

5.10.2. İmam

Arapça emm “öne geçmek, sevk ve idare etmek” kökünden gelen imam³³⁶ kavram olarak devlet başkanı ve cemaate önderlik eden kimse anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim'in yedi yerinde ise “müfred”, beş yerinde de “cemi” olarak geçmektedir.³³⁷

Ahmed Cami	İmam Ahmed	-
Ayaş Hacı Memi Cami	İmam Seyyid Hüseyin	Nîm Akçe
Cami Atik	İmam Seyyid Abdullah	Nîm Akçe
Destarcı Cami	İmam Hüseyin	Nîm Akçe
Gökçe Mahallesi Mescidi	İmam Resul	-
Güdül Kasabası Cami	İmam Seyyid Mehmet Efendi	Nîm Akçe
Hacı Bayram Veli Cami	İmam Ali	İki akçe
Halil Mahallesi Mescidi	İmam Abdullah	-
Haymana Kebîr Cami	İmam Ömer	-
İbrahim Efendi Cami	İmam Ahmed	-
Kâin Mescidi	İmam İsmail	Bir akçe
Kıbrıs Karye Mescidi	İmam Mustafa	Bir akçe
Maraş Karye Cami	İmam Musluhiddin	-
Mestani Cami	İmam Hasan	Bir akçe
Mustafa bin Hacı Hüseyin Cami	İmam Abdullah	Nîm Akçe
Ramazan Paşa Cami	İmam Seyyid Hasan	İki Akçe

Çizelge 5.2. Hurâfât Defterleri'nde kayıtlı imam adları, görev yaptıkları cami ve aldıkları akçe;

5.10.3. Kayyım

Kayyım veya kayyum sözlükte doğrulup ayakta durmak, bir işin idaresin iüzerine almak, gözetip korumak anlamındaki kıyâm kökünden türemiş olup kâinatı idare eden manasındadır.³³⁸

³³³ VGMA. H.D. 1138. S.30.

³³⁴ VGMA. H.D. 1143. S.80.

³³⁵ VGMA. H.D. 0530. S.171.

³³⁶ Küçükaşcı, M. S. (2000). “İmam” mad. *İA*, Cilt:22, 188-190.

³³⁷ İnam. A. (2017). “Türk Ordusunda İmamlık Müessesesi ve Çanakkale Muharebelerindeki Manevi Rolü”. *Uluslar arası Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, Cilt:2, 1-14.

Ahmed Cami	Kayyım Hüseyin	-
El-Hac İlyas Cami	-	Nîm akçe
Esmâ Mahallesi Mescidi	Mustafa bin İsa	-
Hamamcı Ahmed Cami	Kayyım Muhammed	Nîm akçe
Haymana Kebîr Mescidi	Kayyım Ahmed	Bir akçe
Karabaş Cami	Kayyım Hasan	-
Sırkayası Cami	Kayyım Hasan	-

Çizelge 5. 3 Kayyım'a dair kayıtlar.

5.10.4. Müezzin

“Çağrıda bulunan, ezan okuyan, kâmet getiren kişi” anlamlarındaki müezzin için sâih (çağırın, davet eden) ve mükebbir (tekbir alan) gibi unvanlarda kullanılmaktadır.³³⁹

Ahî Duda (?)	Müezzin Mustafa	Nîm Akçe
Ahî Elvan Cami	Müezzin Musa	Bir Akçe
Akçe Mahallesi	Müezzin Osman	Bir Akçe
Akhaz(?) Mescidi	Müezzin Derviş	Nîm Akçe
Cami’i Atik	Cafer Seyid Ali	Nîm Akçe
Doğan Mescidi	Müezzin Hasan	-
Haymana-î Kebir Cami	Müezzin Ahmed	Bir Akçe
Ilıca Cami	Müezzin İdris	-
Kafir Köyü Mahallesi Mescidi	Müezzin Mustafa	Nîm Akçe
Karaoğlan Mescidi	Müezzin İdris	Nîm Akçe
Kirazzade Cami	Müezzin Seyyid İbrahim	-
Konay Karye Cami	Müezzin Abdurrahman	Bir Akçe
Kömi Kasabası Cami	Müezzin Hasan	Nîm Akçe
Kumarca(?) Mahallesi	Müezzin İsa	-
Kuş Mahallesi Mescidi	Müezzin İbrahim	-
Naalı(?) Karye Cami	Müezzin Abdullah	-
Pirizade Cami	Müezzin İbrahim	Nîm Akçe
Sarı Ömerli Cami	Müezzin Şaban	Nîm Akçe
Sipahi Mescidi	Müezzin Mustafa	Nîm Akçe
Şeyh İzzettin Mahallesi Mescidi	-	Bir Akçe
Tekye Karye Cami	Müezzin Bektaş	Bir Akçe
Yusuf Mahallesi Mescidi	Müezzin Muhammed	-
Zaferancı Mescidi	Müezzin Muhammed	-

Çizelge 5.4. Hurûfât defterlerinde kayıtlı müezzin adları, görev yerleri ve maaşları;

³³⁸ Topaloğlu. B. (2002). Kayyım mad. *İA*, Cilt:25, 108-109.

³³⁹ Küçükbaşcı, M. S. (2006). “Müezzin” mad. *İA*, Cilt:31, 491-496.

5.10.5. Hafız

Arapça'da "korumak, ezberlemek" manasındaki hıfz kökünden türemiş bir sıfat olan hafız sözlükle Kur'an-ı tümüyle ezberlemiş olan ve ezberden okuyabilen kimse için kullanılmaktadır.³⁴⁰

Hurûfât defterlerinde kayıtlı hafız kayıtları;

Ankara'da ...mahallesi sakinlerinden iken bundan akdem vefat iden Hacı Halil Efendi nâm sâhibü'l-hayrın medine-i ...Seyyid Abdülhâdi binâ eylediği badehu ...de iki gün talim-i Kur'an-ı azîmü'ş-şan ve hadis-i şerif nakl itmek üzere vakf u şart eylediği üç bâb dükkanın tevliyeti evlad-ı evladına şart ve tayin itmekle vâkıf-ı mezbûrun sulbi kebî oğlu Hafız İbrahim Halife tevliyete mahal olmağla bir akçe ile naibi Muhammed arzıyla inâyet³⁴¹

Cum'a vâizi Ebu'l-Kasım fevt oğlu Hafız Mehmed babası beratı mucebince sadaka buyuruldu³⁴²

Ankara'da Seyyid Abdülhadî camiine muayyene ile hatîb Ebu'l-Kasım fevt oğlu Hafız Mehmed babası beratı mucebince inâyet³⁴³

Ayaş'da Yahyakömi karyesinde cami'i kebirde nîm akçe ile imâm olan Hafız Mustafa ...Seyyid Hacı Hafız Abdullah naibi Hacı Ali arzıyla.³⁴⁴

Ayaş kasabasında kâin Karadebik(?) mescidi dimekle ma'rûf mescidde yevmî nîm akçe ile imâm olan Seyyid Hafız Hasan ...mahlûlünden Seyyid Hafız Osman nâibi Hacı Ali arzıyla Yevm 20³⁴⁵

Ayaş'da Başayaş nâm karyede Ramazan ..paşa camiinde iki akçe ile imam ve hatîb olan Seyyid Hasan fevt oldukda oğlu Seyyid Hasan bin Seyyid Hasan ...iken karye-i mezbûr sakinlerinden Hafız Seyyid Ali nâm kimesne hilâf-ı ..müteveffâ-yı mezbûr Seyyid Hüseyin ...kendi üzerine tevcih ve berat idub ...merkum Seyyid Hasan'a inayet ve babası ...parasından mahrum eylediğin mahallinde meclis-i şer'a ...sahîha... virmeleriyle... çeşme mezkure... mutasarrıf babası mahlûlünden ve mezbûr Seyyid Hafız Ali'nin ref'inden merkum Seyyid Hasan'a nâib Mehmed Adir arzıyla tevcih buyuruldu Yevm 29

Berat cülus hümayun C. Sene (12)23 [1808-1809]³⁴⁶

³⁴⁰ Bozkurt, N. (1997). *D.İ.A.*, "Hafız" mad., 15, 74-78.

³⁴¹ VGMA. H.D. 1143. S. 83.

³⁴² VGMA. H.D. 1143. S. 83.

³⁴³ VGMA. H.D. 1143. S. 83.

³⁴⁴ VGMA. H.D. 0530. S. 169.

³⁴⁵ VGMA. H.D. 0530. S. 169.

5.10.6. Türbe

Anadolu’da türbe ve türbe mimarisi Orta Asya’daki mezar anıtlarının yapım tarihine kadar dayanmaktadır. Türklerde ise, İslamiyet’in kabulünden sonra Karahanlılar döneminde görülmüştür. Bu yönüyle farklı milletlere de örnek teşkil etmiş, farklı mezar anıtları ortaya çıkmıştır. Bunlar farklı isimlerle nitelendirilmiştir. Arap coğrafyasında “kubbe”, Farsça konuşulan bölgelerde “kümbet”, Türk topluluklarında ise “türbe” veya “türbet” denilmiştir.³⁴⁷ İslam coğrafyasında ayrıca mezar anıtlarına türbeden başka “kümbet, makam, meşhed, buk’a, darîh, kubbe, ravza” gibi isimlerle verilmiştir.³⁴⁸

Hurûfât defterlerinde görülen türbe kayıtları şunlardır;

Ankara’da Hacı Bayram-ı Veli türbe-i şerifinde tilâvet olunmak üzere Muarrifzade(?) evkafından iki akçe ile bir cüz’i şerif tilâvet iden Muhammed fevt karındaşı Ebûbekir Halife’ye naibi Muhammed arzıyla inâyet³⁴⁹

Ankara’da merhum Hacı Bayram-ı Velî türbedarlığı ve zâviyedârlığı ...cılık üzerine ...Mehmed’den Ahmed alub ibkâ buyuruldu beratı mucebince³⁵⁰

Ankara’da Hacı Bayram-ı Velî kuddise sirruhu’l-azîz hazretlerinin türbesinde tilâvet olunmak üzere ma’rûfzâde vakf itdüğü eczâdan yevmî iki akçe ile cüzhân olan Mustafa fevt yerine(?) Hasan bin Hüseyin Halifeye nâibi İsmâil arzıyla tevcih sene 1115 [1703-1704]³⁵¹

Ankara’da Karacapaşa türbesinde Ahmed ...bir akçe ile cüz-hânı ve imâmete(?) müteveli olan Seyyid Musa karındaşı Seyyid Mehmed fâriğ berat mucebince³⁵²

Ankara’da kasaba çeşmesinde sancak türbesi ...Ali’ye... inâyet³⁵³

³⁴⁶ VGMA. H.D. 0530. S. 171.

³⁴⁷ Önkal, H. (2009). Türkiye’de Türbe Mimarisi Araştırmaları.*Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, Cilt:7. Sayı:14, 125-139.

³⁴⁸ Orman, İ. (2012). Türbe mad., *TDV İ.A.*, Cilt:41, 464-466.

³⁴⁹ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

³⁵⁰ VGMA. H.D. 1143. S. 7.

³⁵¹ VGMA. H.D. 1143. S. 7.

³⁵² VGMA. H.D. 1143. S. 8.

³⁵³ VGMA. H.D. 1143. S. 8.

6. EĞİTİM KURUMLARI

Ankara'nın derviş ve Ahîlerin yoğun olarak yaşadığı şehirlerden biri olması eğitiminde gelişmesine zemin hazırlamıştır.

6.1. Medrese

Arapça “derase” kökünden gelmektedir. Sıbyan mektebinin üstünde orta ve yüksek dereceli eğitim öğretim kurumlarıdır. Medreselerde eğitim veren hocalara müderris denir.³⁵⁴

Kayıtlarda yer alan medreseler;

Ankara'da Sarı Hatîb Medresesi evkâfında. meşrut olub ...mutasarrıfları Mehmed ve...tecdid ricasına berat tevcih sene 1102 Zilkade [Temmuz/Ağustos 1690-1691]³⁵⁵

Ankara'da Abdullah Çavuş. bina eylediği medrese ...Mustafa eda-i hidmet...mahal deyu buyuruldu sene (1)111 [1699]³⁵⁶

Ankara'da vâki' Beyza(?) medresesi demekle ma'rûf medresenin yevmî iki akçe vazife ile mütevellisi(?) olan Ali fevt kadısı Mehmed arz itmeğin Ali ref' yerine Abdullah nasb Ankara'da vâki' medresesi demekle ma'rûf vakfin yevmî iki akçe vazife mütevellisi olan Ali fevt olub kadısı Mehmed arz itmeğin Ali ref' yerine diğer Ali yerine nasb olundu³⁵⁷

Ankara'da Veli Alibeğ câmiinde ve medresesine evkâfin meşrûtiyet üzere bir akçe ile müteveli Mahmûd pir olmağla...³⁵⁸

Ankara'da ma'rûfzâde Mehmed Efendi vakfindan Hacı Bayram-ı Veli medresesinde el-Ömeriye câmiinde muayyenede(?) iki gün Şeyhü'l-kurrâa..yeri Hafız Mehmed'e inâyet buyuruldu³⁵⁹

Ankarada Medrese-i Beyza mütevellisi olmayub Ali'ye inâyet³⁶⁰

Yabanâbad'da Bulak medresesinde(?) Musa mescidinde imam olmayub lâzım olmağla nîm akçe ile Cemâl Halife'ye tevcih sene (1)115 [1703-1704]³⁶¹

³⁵⁴ Baltacı, C. (1976). XV-XVI. asırlarda Osmanlı medreseleri. İstanbul: İrfan Matbası, 25.

³⁵⁵ VGMA. H.D. 1138. S.4.

³⁵⁶ VGMA. H.D. 1138. S.4.

³⁵⁷ VGMA. H.D. 1138. S. 7

³⁵⁸ VGMA. H.D. 1138. S. 8.

³⁵⁹ VGMA. H.D. 1138. S. 8.

³⁶⁰ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

³⁶¹ VGMA. H.D. 1138. S. 24.

Yabanâbad'da Timurcî Medrese camiinde hatîb Hasan ...bir akçe ile Mustafa'ya bâ-arz-î kadî³⁶²

Müteveffâ Ankara'da vâki' Sarî medresesi evkafî mütevellisi el-Hâc Mustafa fevt olub ber-vech-i hasbî Pîr Mehmed bin Muslihiddin nâibi Abdülfettah arzıyla inâyet buyuruldu³⁶³”

Beyza(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/7
Bulak	Sene (1)115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/23
Çakal(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/9
Hacı Bayram-1 Veli	-	VGM. Defter No: 1138. S. 8
Kederzade(?)	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
Sarı	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Sarı Hatîb	Sene 1102 Zilkade [Temmuz/Ağustos 1690-1691]	VGM. Defter No: 1138/4
Timurcî	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138. S. 25
Veli Alibeğ	-	VGM. Defter No: 1138. S. 8

Çizelge 6.1. Hurûfât Defterlerine Göre Medreseler;

³⁶² VGMA. H.D. 1138. S. 25.

³⁶³ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

7. TEKKE VE ZÂVİYELER

Zâviye Arapça bir kelime olup, sözlük anlamıyla “toplamak, men etmek, köşe açı” anlamındadır.³⁶⁴ Zâviyeler kuruldukları itibariyle yeni fethedilen bölgelerde, geçitlerde, sınırlarda konumlandıkları görülmektedir. Sosyal hayata yardımcı olması nedeniyle sayılarına çokça rastlanılmış, özellikle Ankara tekelinde yoğun bir teşkilat oluşturduğu gözlenmektedir. Zamanla bu zâviyeler etrafında beldelerin toplandığı bilinmektedir. Hoşgörü esaslı olup müşkül durumda her kim ise yardım yapılması kuruluş felsefesi içindedir.³⁶⁵

Ahî Süleyman	Rabiülahir sene 1117 [Temmuz/Ağustos 1705]	VGM. Defter No: 1138/18
Abdidede(?)	Rabiülahir sene (1)112 [Eylül/Ekim 1700]	VGM. Defter No: 1138/9
Ahî Elvan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Ahî Mes'ûd	Zilhicce sene (1)113 [Nisan/Mayıs 1702-1703]	VGM. Defter No: 1138/7
Ahî Selman	Sene 1111 Şevval [Mart/Nisan 1700]	VGM. Defter No: 1138/18
Ahî Süleyman	M. Sene 1117 [1705-1706]	VGM. Defter No: 1138/19
Ahî Ya'kûb	Şaban sene 1116 [Kasım/Aralık 1704]	VGM. Defter No: 1138/8
Ali dede	Şaban sene 1117 [Kasım/Aralık 1705]	VGM. Defter No: 1138/25
Aynşah	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/81
Baba Kanal	Sene 1111 Şaban [Ocak/Şubat 1700]	VGM. Defter No: 1138/22
Emir ve Sultan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/19
Emirşah	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/10
Fatma Hatun	Sene 1111 Zilhicce [Mayıs/Haziran 1700]	VGM. Defter No: 1138/30
Gülbaba	Muharrem sene (1)117 [Nisan/Mayıs 1705]	VGM. Defter No: 1138/25
Hacı Baba	Sene 1106 [1694-1695]	VGM. Defter No: 1138/11
Hacı Bayram-ı Velî	Zilka'de sene (1)113 [Mart/Nisan 1702- 1703]	VGM. Defter No: 1138/7
Hasanşeyh	Sene 1111 [1699-1700]	VGM. Defter No: 1138/18
Hatîb Ahmed ve Derviş Ali	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/4
Hıdırlık	Safer sene (1)115 [Haziran/Temmuz 1703]	VGM. Defter No: 1138/9

Çizelge 7. 1. Tekke ve Zâviyeler dair kayıtlar.

³⁶⁴ Develioğlu, F. (2009). Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat. Ankara: Aydın Kitabevi Yay, 1172.

³⁶⁵ Savaş, S. (1999). “Zâviyelerin Türk Kültürünün Gelişmesindeki Rolü”. Osmanlı, Kültür ve Sanat, Yeni Türkiye Yay, 72.

İdris Dede	Zilkade sene 1104[Temmuz/Ağustos 1693]	VGM. Defter No: 1138/10
Karacapaşa	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11
Lala	Sene 1102 Zilhicce [Ağustos/Eylül 1691]	VGM. Defter No: 1138/4
Osmandede	Sene 1203 [1788-1789]	VGM. Defter No: 0530/169
Paşacık	Sene 1115 [1703-1704]	VGM. Defter No: 1138/25
Seydi Yusuf	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1143/82
Seyyid Ali	Muharrem sene (1)114 [Mayıs/Haziran 1702]	VGM. Defter No: 1138/30
Seyyid Sıbgatullah	Receb sene 1203	VGM. Defter No: 0530/169
Seyyid Yusuf	Sene (1)116 [1704-1705]	VGM. Defter No: 1138/8
Şeyh Ali	Sene 1104[Ekim/Kasım 1692]	VGM. Defter No: 1138/25
Şeyh Hasan	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/8
Şeyh Hüsam	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/30
Şeyh Maruf	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/19
Şeyh Oruç	Sene 1113 [1701-1702]	VGM. Defter No: 1138/18
Şeyh Salih	Sene (1)188 [1774-1775]	VGM. Defter No: 0530/171
Şeyh Şemseddin	Sene 1111 Şaban [Ocak/Şubat 1700]	VGM. Defter No: 1138/22
Yakub Dede	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/7
Yalıncağ	Tarihsiz	VGM. Defter No: 1138/11

Çizelge 7. 1. (devam) Tekke ve Zâviyeler dair kayıtlar.

Zâviyelerin bir tarikata bağlı şekillendiği görülmektedir. Defterlerde birçok yerde buna benzer örnekleri görmek mümkündür; “Şeyh Ali, Şeyh Hasan, Şeyh Hüsam, Şeyh Maruf, Şeyh Salih” isminin içinde geçmektedir.

Zâviye yalnızca yardımlaşma veya dinî özellikte değil halkın kültürlü birey olması yolunda sağlamış olduğu fayda bilinmektedir. Özellikle kütüphanelerinin okuma yazma oranlarının artmasına olumlu dönütler sağlamıştır.³⁶⁶

Kayıtlarda zâviye çalışanlarının almış oldukları ücretlerde görülmektedir. “Ankara’da Ahî Yakûb zaviyesinin bir akçe ile mütevellisi *Musa fevt yerine İbrahim mahaldir deyu Şaban sene 1116 [Kasım/Aralık 1704]*³⁶⁷”, “Ankara civarında Hıdırlık zaviyesine iki akçe ile mutasarrıf Muhammed (Mehmed) fevt yeri İbrahim’e naibi Yusuf arzıyla buyuruldu³⁶⁸”.

³⁶⁶ Kara, M. (1999). Din, Hayat, Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler. İstanbul: Dergah Yay, 39.

³⁶⁷ VGMA. H.D. 1138. S. 9.

³⁶⁸ VGMA. H.D. 1138. S. 10.

8. DİĞER YAPILAR

Selçuklu Devleti'nin çöküşüyle Anadoludaki şehir birliğinin paramparça olup tarihten silinmemeleri, bütün beylik ve hanedanlardan ziyade başka bir oluşumun neticesidir. Bu oluşumun varlığının korunmasında rol oynayan aynı zamanda sosyal devlet anlayışının bir tezahürü olan Ahiler önemli bir yere sahiptir. XIII. ve XIV. yüzyıl başında Ankara'da bânîlik faaliyetlerine Ahi ve dervişler damga vurmuştur; bu topluluklar kullanacakları yapılara yatırım yapmış ve şehrin civardaki tarımsal gelir kaynaklarından beslenen bağışlarda bulunmuştur.³⁶⁹ Bu toplulukların Ankara'da faal olup İlhanlı otoritesinin zayıfladığı bu dönemde İç Anadolu kentindeki ana idarî güç oldukları düşünülmektedir.³⁷⁰ Bu önderlerin yaptırdıkları anıtların çoğu nispeten küçük olmasına rağmen, Ankara örneğinde olduğu gibi, mevcut yapıların genişletilmesine ve tamirata yönelik kayda değer yatırımlar yapmışlar ve bânîlik işlevlerini daha çok bu konuda sergileyerek imarların kalıcı olmasını sağlamışlardır.

Bir nevi meslek odaları olan bu Ahi kuruluşları, diğer yandan da dini mezhep dervişleriyle sıkı münasebettedirler. Ankara'da aşağı yukarı (1300'den 1360'a kadar) yarım asırdan fazla bir zaman boyunca Ahi kardeşlik grubu bu şehir ve çevresindeki yörelerin kaderini belirlemiştir.³⁷¹

Fuat Köprülü Ahilerin ve fütüvvet ehlinin ortaçağın sonlarında Anadolu'da özellikle de Ankara kazasında, zanaatkârların dünyevi ve ruhani endişelerine cevap verme konusunda büyük önem taşıdığına özellikle dikkat çekmektedir.³⁷² Ahilik, yalnız şehirlerdeki Burjuva sınıflarına has bir teşkilat, mesleki zümrelere ait teşekküller olmadığı bunun çok daha ötesinde Ahi rühasının köylerde yerleşmiş olduğu dikkati celp etmektedir. Gerek Ahiler gerek diğer müessirlerinin şehirdeki faaliyetleriyle, bilhassa köylerde tesis ettikleri zaviyeler ile memleketin imar ve iskânı ile dinî propaganda işlerini yaptıkları bilinmektedir. Zaviyelerde verilen dinî ders ve sosyal içerikli öğütlerde bu müesseseye bir nevi okul hüviyeti de kazandırmıştır.³⁷³

Ahilerin, kırsal alanlarda kurdukları zaviyeler, kervansaraylar ile iletişim, ulaşım ve konaklama olanaklarının yetersiz olduğu dönemde, Ankara'ya göç eden Türkmenlere

³⁶⁹ Blessing, P. (2018). Moğol Fethinden Sonra Anadolu'nun Yeniden İnşası Rum Diyarında İslami Mimari, 1240-1330. (Çev. M. Özkılıç). İstanbul: Koç Üniversitesi Yay, 210.

³⁷⁰ Blessing, 2018: 243.

³⁷¹ Kienitz, F.K. (2014). Sultanların Şehirleri, İstanbul: Yeditepe Yay, 29.

³⁷² Köprülü, M.F. (1978). Les origines de l'empire Ottoman, Reprint, Philadelphia: Porcupine Press, 111.

³⁷³ Barkan, Ö. L. (2015). Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri. *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar Özel Sayısı-I*, 502.

güvenli bir ortamda konaklama ve yerleşme olanağı verdiği bilinmektedir. Diğer taraftan da tarımsal üretim faaliyetlerini örgütleyerek, girişimciliği sağlayıp göçebe Türkmenlerin yerleşik yaşama geçiş ve tarımsal üretim faaliyetlerine katılımını sağlamak yoluyla kırsal yerleşimlerin imar ve iskân edilmesi ve Ahiboz (Ankara), Ahi Mesud (Ankara), Ahi Mamak (Ankara) gibi yeni köyler kurarak şehirde yerleşim sürecini yönlendirdikleri görülmektedir. Nitekim bu yerleşim yerleri günümüz Ankarasının çehresini oluşturmuştur.³⁷⁴

Ankara'da bu otorite özellikle Ahi Şerafeddin olarak bilinen Muhammed b. Ahi Hüsameddin el-Hüseyni (ö.751/1351) ailesinde yoğunlaşmıştır.³⁷⁵ 731/1331 tarihinde Ankara'da inşa edilen, günümüzde de varlığını önemiyle koruyan Ahî Şerafeddin Türbesi, fütüvvetle ilişkili Ahi ve mutasavvıf bânilerin yükselişi bağlantılı mimarının mükemmel bir örneğidir. Türbe, Ahi topluluklarının onyıllardır faal olduğu, belirli ailelerin otoritenin yüksek seviyelerine yerleştiği bir dönemde inşa edilmiştir.

Osman ve Orhan dönemlerine ait vakıf kayıtları, Osmanlı ülkesinde erkenden birçok ahi zâviyesinin kurulmuş olduğunu göstermektedir. Selçuklu Sultanları Moğol egemenliği altında ülkede siyasî güç ve kontrolü kaybettiklerinden şehirlerde ahiler, yalnız ekonomik-sosyal yaşamda değil, kamu güvenlik sorumluluklarını da üstlendiler. İbn Battuta bazı büyük şehirlerde baş ahinin bir sultan gibi davrandığına tanık olmuştur. Mesela, sof imâlâtı ve ticaretiyle zengin bir şehir haline gelen Ankara'da Ahî Şerafeddin şehrin kamu işlerinde egemendi.³⁷⁶

Bir diğer örnek ise Arslanhane Külliyesi olup XIV. yüzyıl sonuna ve XV. yüzyıl başlarına tarihlenen çok sayıda mescidin en eski örneklerinden olmuştur.³⁷⁷ Arslanhane Külliyesi, Ankara'daki Ahi topluluklarının etkisini (İlhanlı idaresinde ve sonrasında, Ankara'nın 762/1361'de Osmanlılar tarafından fethedilmesine dek) gösteren, temsil niteliğindeki en güçlü yapıdır. Arslanhane Camii ve Ahî Şerafeddin Türbesi, Ankara Kalesi'nin bulunduğu tepenin bir kenarındaki eğilimli alanda yan yana konumlanmıştır. 1930'larda bu alanı tasvir eden Ernest Mamboury iki yapıyı bağlayan bir mezarlıktan bahsetmektedir.³⁷⁸

³⁷⁴ Blessing, 2018: 243.

³⁷⁵ Oral, M.Z. (1959). "Ahi Şerafeddin Türbesi ve Sandukası," *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi*, Ankara, 306-321.

³⁷⁶ İnalçık, H. (2009). *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yay, 42.

³⁷⁷ Öney, 1971: 111.

³⁷⁸ Mamboury, E. (2014). *Ankara Gezi Rehberi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yay, 215.

Selçuklular dönemine ait Ankara eserlerinden günümüze; Sultan Alâaddin (Kale, Muradiye) Camii³⁷⁹, Arslanhane Zâviyesi³⁸⁰, Kızıl Bey Camii³⁸¹, Saraç Sinan Mescidi Türbe ve Medresesi³⁸², Kırklar Mezarlığı³⁸³, Ak Köprü³⁸⁴, Hoca Paşa (Kuyulu) Camii³⁸⁵, Ahî Şerafeddin Camii, Zâviyesi, Türbesi³⁸⁶ kalmıştır.

XIV. asra ait mimari eserlerden Ankara'daki Debbağhane Mescidi, mimari üslubu ve tarihi itibariyle Selçuklulardan sonra buralarda bir kalkınma hareketi başladığını göstermektedir.³⁸⁷ Bu gelişim diğer önemli yapılardan Hacı Bayram Veli Külliyesi (833/1429-30) ile Karacabey Camii ve Türbesi (844-48/1440-45) gibi XV. yüzyılda Ankara'da Osmanlı hükümdarlığı altında da devam edecektir.³⁸⁸

H. 1103 (1691) tarihli Ankara vakıf hurûfât defterinde çok sayıda ahi, “*Ahi Şerafettin*”³⁸⁹ “*Ahi Mesud*”³⁹⁰ “*Ahi Bayındır*”³⁹¹ “*Ahi İsa*”³⁹² gibi unvanlı kişilere rastlanılmaktadır. Ankara'da Ahî adlı cami; “*Ahi Elvan*”³⁹³, “*Ahi Mesud*”³⁹⁴, çiftlik olarak ise “*Ahi Bayındır*”³⁹⁵, zaviye; “*Ahî Mes'ûd*”³⁹⁶, “*Ahî Ya'kûb*”³⁹⁷, “*Ahî Süleyman*”³⁹⁸, “*Şeyh Şemseddin*”³⁹⁹, mahalle; “*Ahî Duda(?)*”⁴⁰⁰, “*Yeşil Ahî Hacı Murad*”⁴⁰¹.

Ahîler meslek olarak dericikle meşgul olmuş ve Bend deresi etrafında Debbağan mahallesinin oluşmasına zemin hazırlamıştır. “*Ankara'da Debbağan mahallesinde vâki*”

³⁷⁹ Erdoğan, A. (2013). Ankara Kalesi ve Sultan Aâaddin Camii. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay, 149.

³⁸⁰ Öney, Gönül. (1990). Ankara Arslanhane Camii, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay, 6.

³⁸¹ Uğurlu, Ergül. (1968). “Ankara Kızılbey Camii Minberi”, *Türk Etnografya Dergisi*, X-1967, Ankara, 77.

³⁸² Kılıcı, Ali. (2010). “Ankara Saraç Sinan Camisi 2008 Yılı Restorasyonu”, *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu*. İstanbul, 370.

³⁸³ Erdoğan, A. –Tekcan, A. Recep. (2014). Saklı Ankara. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yay, 12-15.

³⁸⁴ Akyurt, Y. (1942). Türk İslâm Kitâbeleri 1. Kısım, *Ankara Kitâbeleri*, Cilt: XI, TTK Kütüphanesi, Y.605. N:125, 57.

³⁸⁵ VGMA, 312 No.lu defter, 259.

³⁸⁶ Oral, Z. (1962). “Ahî Şerafeddin Türbesi”, *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi*, Ankara, 308.

³⁸⁷ Uzunçarşılı, İ. H. (1984). Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri. Ankara. TTK Yay, 235.

³⁸⁸ Öney, 1971: 116; Konyalı, İ. H. (1978). Ankara Camileri. Ankara: Kültür Matbaacılık, 33-63.

³⁸⁹ VGMA. H.D. 1138. S. 7.

³⁹⁰ VGMA. H.D. 1138. S. 10.

³⁹¹ VGMA. H.D. 1138. S. 19.

³⁹² VGMA. H.D. 1138. S. 20.

³⁹³ VGMA. H.D. 1138. S. 7.

³⁹⁴ VGMA. H.D. 1138. S. 10.

³⁹⁵ VGMA. H.D. 1138. S. 19.

³⁹⁶ VGMA. H.D. 1138. S. 7.

³⁹⁷ VGMA. H.D. 1138. S. 8.

³⁹⁸ VGMA. H.D. 1138. S. 18.

³⁹⁹ VGMA. H.D. 1138. S. 22.

⁴⁰⁰ VGMA. H.D. 1138. S. 9.

⁴⁰¹ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

cami'de yevm-i Cum'a'da nîm akçe ile müezzin Seyyid Mustafa veftinden diğeri Seyyid Mustafa'ya Seyyid Ali'ye nâibi Abdülfettah el-Hüseyniarziyla inâyet⁴⁰²”.

Bayramîlik; Hacı Bayram-ı Veli tarafından kurulmuş bir tarikattır. Hacı Bayram-ı Veli Ankara'yı kendisine dini ve sosyal merkez seçerek, dini öğretileri yaymıştır.⁴⁰³ Hurûfât Defteri'nde birçok yerde Hacı Bayram-ı Veli hayrına yapılmış tilâvet ve hâyır işlerinden bahsedilmektedir;

Hacı Bayram-ı Veli türbe-i şerifinde tilâvet olunmak üzere Muarrifzade(?) evkafından iki akçe ile bir cüz'i şerif tilâvet iden Muhammed fevt karındaşı Ebûbekir Halife'ye naibi Muhammed arzıyla inâyet⁴⁰⁴”, “Ankara'da Hacı Bayramı Veli Camiinde iki akçe ile imam Ali fevt olub yerine oğlu Mustafa mahaldir deyü naibi Ali arzıyla sene 1102 Şaban bir akçe.. [Nisan/Mayıs 1691]⁴⁰⁵

Ankara'nın sosyal ve dinî hayatında aktif rol oynayan ve kendi adlarına imaret ve vakıflar kuran görevliler vardır. Bu görevliler idarî işlerle meşgul kimseler olup paşa, kadı, bey, çelebi lakapları ile anılmaktadırlar. H. 1103 (1691) tarihli Hurûfât Defteri'nde kayıtlı olan görevliler; “Zal Paşa⁴⁰⁶”, “Mahmud Paşa⁴⁰⁷”, “Karaca Paşa⁴⁰⁸”, “Ahmed Paşa⁴⁰⁹”, “Atik Paşa⁴¹⁰”, “Hasan Paşa⁴¹¹”, “Hamza Paşa⁴¹²”, “Mahmud Paşa⁴¹³”, “Hacı Abdülcelil Paşa⁴¹⁴”, “Hacı Mahmud Paşa⁴¹⁵”, “Ali Paşa⁴¹⁶”.

Çelebi; “Ahmed Çelebi⁴¹⁷”, “Ali Çelebi⁴¹⁸”, “Muhammed Çelebi⁴¹⁹”, “Mehmed Çelebi⁴²⁰”.

Kadı; “Mehmed kadıbaşı⁴²¹”, “Kadı Ahmed⁴²²”, “Kadı Celal⁴²³”, “Kadı İsmail⁴²⁴”.

⁴⁰² VGMA. H.D. 1138. S. 22.

⁴⁰³ Gölpınarlı, A. (1944). “Bayramiye”. *İA*, C. 2. İstanbul: Maarif Matbaası, 423.

⁴⁰⁴ VGMA. H.D. 1143. S. 83.

⁴⁰⁵ VGMA. H.D. 1138. S. 4.

⁴⁰⁶ VGMA. H.D. 1138. S. 7.

⁴⁰⁷ VGMA. H.D. 1138. S. 7.

⁴⁰⁸ VGMA. H.D. 1138. S. 8.

⁴⁰⁹ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

⁴¹⁰ VGMA. H.D. 1138. S. 18.

⁴¹¹ VGMA. H.D. 1138. S. 22.

⁴¹² VGMA. H.D. 1138. S. 24.

⁴¹³ VGMA. H.D. 1143. S. 82.

⁴¹⁴ VGMA. H.D. 0530. S. 169.

⁴¹⁵ VGMA. H.D. 0530. S. 170.

⁴¹⁶ VGMA. H.D. 0530. S. 170.

⁴¹⁷ VGMA. H.D. 1138. S. 4.

⁴¹⁸ VGMA. H.D. 1138. S. 30.

⁴¹⁹ VGMA. H.D. 1143. S. 83.

⁴²⁰ VGMA. H.D. 0530. S. 170.

⁴²¹ VGMA. H.D. 0530. S. 171.

⁴²² VGMA. H.D. 1138. S. 8.

⁴²³ VGMA. H.D. 1138. S. 8.

Ankara’da özellikle saray çevresindeki kadınlarında vakıf kurup, kendilerini hâyır işlerine adadıkları görülmektedir. Buna örnek kayıt bulunmuştur;

Ayaş’da yerekömi kasabasında Şeyh Salih zaviyesinin evladiye ve meşrutiyet ..öşr mahsûliyle zâviyedâri olan Ayşe Hatun müteveffiye olub mahlûlünden sadr-ı kebîr oğlu İbrahim bin Hacı Abdülkâdir’e nâibi yakub arzıyla tevcih buyuruldu S. Sene (1)188 [1774-1775]’⁴²⁵.

*Ankara’da ...mahallesinde kâin mescidince Zübade Hatun vakfında bir akçe ile devr-han Mehmed bî-berat olmağla Mehmed’e(?) inayet.*⁴²⁶

Ankara’da merhum Zeyneb Hatun evkafına meşrutiyet üzere mutasarrıflar olan Ahmed bin Ayşe .b tecdid ricasına berat tevcih sene 1102 Zilkade [Temmuz/Ağustos 1690-1691]’⁴²⁷

Ankara’da Akküp nâm karyede ...paşa kızı Döndi Hatun vakfına mütevellî Mehmed fevt yerine oğlu Hacı Ahmed mahaldir deyu inâyet sene 1103 [1691-1692]’⁴²⁸

8.1. Hamam

Türk kültüründe önemli bir yeri olan hamamlar hem dinsel hem de fiziksel temizlik ve kültürel etkinliklerin yaşandığı merkezler olmuştur. Osmanlılar devrinde zâviyeli camilerin içerisinde daha sonraki dönemde külliyeler içinde vakıf sisteminde hamamlar önemli bir yer almıştır.⁴²⁹ Hamam sözcüğü Arapça hammam: banyo, İbranice hamam: sıcak kelimelerinden türemiştir. Farsça karşılığı ise: germâbe’dir.⁴³⁰ Kısaca yıkanma, arınma, şifa bulma yeri olarak tanımlanır.⁴³¹

Hurûfât defterlerinde geçen hamam kayıtları şunlardır;

Ankara’da Eynebeğ Subaşı bina eylediği ..hamamının Seyyid Ahmed mahlulünden bâ-muayyene mütevellisi diğer Seyyid Ahmed’in üzerine İbrahim nâm kimesne hilâf-ı inhâ olub tecdid itmekle berat ..inâyet⁴³²

Ankara’da Hatun mahallesinde vakf hamamın katibi Hidayetullah’a tecdid⁴³³

⁴²⁴ VGMA. H.D. 1138. S. 18.

⁴²⁵ VGMA. H.D. 0530. S. 171.

⁴²⁶ VGMA. H.D. 1138. S. 8.

⁴²⁷ VGMA. H.D. 1138. S. 4.

⁴²⁸ VGMA. H.D. 1138. S. 4.

⁴²⁹ Büyükkol, S-Arda, Z. (2016). Türk Kültüründe Hamam Geleneği ve Resim Sanatına Yansımaları. *İdil Dergisi*, 5, 27.

⁴³⁰ Eyice, S. (1997). Hamam mad, TDV Ans, C.15, 433.

⁴³¹ Yegül, F. (2009). Anadolu Su Kültürü: Türk Hamamları ve Yıkanma Geleneğinin Kökleri ve Geleceği. Anadolu, 35.

⁴³² VGMA. H.D. 1138. S. 10.

Ankara’da Eynebeğ subaşı hamamında Melike Hatuna akçe ...ve iki akçe.. Mahmuda... fevt olmalarıyla Şeyh Musa ...tecdid⁴³⁴

Şorba’da Kilise nâm karyede harab hamam üzerinde İskender çavuş camiinde bir akçe ile Abdullah hatîb fevt yerine Ali vasîsi Yusuf arzı ile Ramazan (1)104 [1692-1693]⁴³⁵

8.2. Mahkemeler ve İdari Görevliler

8.2.1. Mahkeme

Türk devletleri kurulduğu andan itibaren belli bir hukuk anlayışı her zaman var olmuş, devlet yönetimi de bu adaleti sağlanmasında en önemli güç olmuştur. İslamiyetten önceki Türk devletlerinde örf’i hukuk kuralları etkili olurken İslamiyetten sonraki Türk devletlerinde örf’i kuralların yanında şer’i kurallarda etkili olmuştur.⁴³⁶ Osmanlı Devleti’ne hukuk sistemine bakıldığında da teorik temeller bakımından İslam hukukunun dışında değerlendirilmez. Geç dönemlerde Şer’i mahkemelerde konu ayrımı olmaksızın ortaya çıkan yargısal ihtilaflar bu mahkemede çözülür ve sonuçlandırılırdı.⁴³⁷

Hurûfat defterlerinde kayıtlı mahkemeler;

Şorba mahkemesinde mahzarbaşı Ömer fevt yerine Mehmed mahaldir deyu inâyet buyuruldu sene 1113 Şevval [Mart 1702]⁴³⁸

Şorba’da mahkemesine Hızır Paşa Mehmed’e tecdid

Şehr-i Şevval sene 1117 [Ocak/Şubat 1706]⁴³⁹

Yabanâbad kazâsına tâbi’ Akçail Mahkeme nâm karyede el-Hâc Enver(?) camiine bir akçe ile hatîb Mahmûd fevt yerine karındaşı Mehmed mahaldir deyu kadı Mehmed Emin arzıyla buyuruldu sene 1112 [1700-1701]⁴⁴⁰

Ankara mahkemesinde kâtib-i evvel olan Ali fevtinden katib-i sâni Şeyh Ahmed’e inâyet buyuruldu⁴⁴¹

Ankara mahkemesinde hasbî duâcı Şeyh Musa fevtinden Şeyh Ömer’e inâyet buyuruldu⁴⁴²

⁴³³ VGMA. H.D. 1138. S. 10.

⁴³⁴ VGMA. H.D. 1138. S. 11.

⁴³⁵ VGMA. H.D. 1138. S. 22.

⁴³⁶ Ergin, K. (2016). Osmanlı Devletinde Kanunnamalardan Nizamnamelere Geçiş, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı:39, 1-26.

⁴³⁷ Şentop, M. (2006). Tanzimat’tan Önceki Dönemde Osmanlı Mahkemelerinin Görev ve Yetkisi, *Türk Hukuk Araştırmaları Dergisi*, Sayı:1, 87-105.

⁴³⁸ VGMA. H.D. 1138. S. 22.

⁴³⁹ VGMA. H.D. 1138. S. 22.

⁴⁴⁰ VGMA. H.D. 1138. S. 24.

⁴⁴¹ VGMA. H.D. 1143. S. 81.

M. Ayaş mahkemesinde mahzar(?) olmayub lazım olmağla Hüseyin bin Mustafa naibi Hacı Ali arzıyla tevcih Yevm 9⁴⁴³

Ayaş mahkemesinde kâtib olan Seyyid Süleyman fevt mahlûlünden Mustafa'ya nâibi Mustafa ...tevcih⁴⁴⁴

Ayaş mahkemesinde yirmi seneden mütecaviz mahzar(?) olan sahib-i evvel Seyyid Mahmud bin Mustafa nâm kimesne müeddei ve müdde aleyhi ...hidmet-i lazimesinde asla ve kat'a taksirleri olmayub cümlelerin müciri'l-etvarı(?) ...Hüseyin bin Mustafa nâm kimesne mahkeme-i mezburun mahzarı yokdur deyu hilaf-ı ..bir takrîb üzerine berat itdirub el-hâletü hazihi merkum Seyyid Mahmuda özr-i külli demekle mezbur Hüseyin bin Mustafa'nın ref'inden ...merkum Mahmud bin Mustafa'ya naibi Sadeddin arzıyla ibkâ buyuruldu Yevm 6⁴⁴⁵

8.2.2. Kadı

Arapça'da kazâ kökünden ism-i fail olan kâdî, fıkıh terimi olarak davaların şer'î hükümlere göre çözülmesiyle yetkili kimseyi ifade eder.⁴⁴⁶ Osmanlı Devleti'nde bir kurum olarak karşımıza çıkan kadılık yalnızca adliye işleriyle değil aynı zamanda idari, belediye ve güvenlik konularında da tek yetkili olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁴⁷

Şorba kazasında Sek nâm karyede Hüsam Beğ camiinde bir akçe ile hatîb Abdullah âhar câmi'de hatîb olub yerine Mehmed Halife mahaldir deyu kadısı Mehmed arzıyla... Cemâziyelahire sene 1104 [1692-1693]⁴⁴⁸

Şorba'da Kuzviran nâm karyede Şeyh Şemseddin ...olub rızasıyla Receb mahaldir deyu kadısı Abdülmecid arzıyla sene 1111 Şaban [Ocak/Şubat 1700]⁴⁴⁹

Şorba'da Başviran nâm karyede cami'i şerifde imam ve hatîb Mustafa fevt olub yerine Abdülkadir mahaldir deyu kadısı Seyyid Hasan sene 1111 [Şevval Mart/Nisan 1700]⁴⁵⁰

Şorba'da Başviran nâm karyede cami'i şerifde imam ve hatîb Mustafa fevt olub yerine Abdülkadir mahaldir deyu kadısı Seyyid Hasan sene 1111 [Şevval Mart/Nisan 1700]⁴⁵¹

⁴⁴² VGMA. H.D. 1143. S. 81.

⁴⁴³ VGMA. H.D. 0530. S. 169.

⁴⁴⁴ VGMA. H.D. 0530. S. 169.

⁴⁴⁵ VGMA. H.D. 0530. S.170.

⁴⁴⁶ Atar F. (2001). Kadı mad., *İ.A.*, Cilt:24, 69-73.

⁴⁴⁷ Anbarlı, B.Ş., Demir, K.. (2014). Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:6, Sayı :10, 71-89.

⁴⁴⁸ VGMA. H.D. 1143. S. 81.

⁴⁴⁹ VGMA. H.D. 1143. S. 22.

⁴⁵⁰ VGMA. H.D. 1143. S. 22.

Şorba'da Sek nahiyesine Sulire nâm karye camiine muayyene ile hatîb Mehmed Rasim(?) kendi halinde olmayub şerir olmağla ref' yerine Abdulvehhab mahaldir deyu kadı Ahmed arzıyla buyururuldı sene 1113 Zilkade [Mart/Nisan 1702]⁴⁵²

8.2.3. Şeyhülislam

Şeyhülislam tabiri sözlükte “yaşlı kimse, reis, bilge” olarak geçmekte İslam dünyasında öne gelen ulema ve sufilere verilen bir şeref unvanı olarak X. yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış daha sonra “alimlerin en kıdemlisi, reisi” anlamını kazanarak uvan haline gelmiştir.⁴⁵³

Hurûfât defterlerinde şeyhülislam kayıtları;

“Ankara'da Şeyhülislam Mehmed Efendi'nin su yollarına Hacıolan Hasan fevt yerine el-Hâc Mehmed her vechle mahaldir deyu mütevellisi Ramazan arzıyla⁴⁵⁴

“Ankara'da Şeyhülislam Mehmed Efendi camiinde ferraş Süleyman bî-berât olmağla müceddeden inâyet⁴⁵⁵”

8.2.4. Muhtar

Sözlükte “seçilmiş” anlamına gelen muhtar terim olarak “mahalle veya köyün işlerini yönetmek için seçilmiş idareci” demektir.⁴⁵⁶

Hurûfât defterlerinde muhtar kayıtları;

Ayaş'da Yerkömi kasabasına Cum'a mahallesinde cami-i kebirde yevmî mîm akçe ile hatîb olan es-Seyyid el-Hac Abdullah Fakihden olub bazıolub daima ...tarafına ...muhtar... olmağla ref'inde Hafız Mehmed'e naibi Mustafa arzıyla vaki' ...buyuruldı Yevm 24

Şehr-i Rabûlahir sene 1205 [Aralık/Ocak 1790-1791]⁴⁵⁷

8.3. Değirmen

Türkçe bir kelime olan değirmen sözlük anlamı olarak kahve, buğday, nohut gibi taneleri araç veya alet; içinde öğütülmeye yarar yerdir.⁴⁵⁸ Tarihi seyir içerisinde ilk teknolojilerden

⁴⁵¹VGMA. H.D. 1143. S. 22.

⁴⁵²VGMA. H.D. 1143. S. 22.

⁴⁵³İpşirli, M. (2010). Şehülislamlık mad., *İ.A*, Cilt:39, 91-96.

⁴⁵⁴VGMA. H.D. 1143. S. 8.

⁴⁵⁵VGMA. H.D. 1143. S. 11.

⁴⁵⁶Akyıldız, A. (2006). Muhtar mad., *İ.A*, Cilt:31, 51-53.

⁴⁵⁷VGMA. H.D. 1143. S. 170.

⁴⁵⁸Öger, A., Kılıç, F. (2016). *Risâle-i Tegürmendçilik (Değirmencilik Risalesi)*. Ankara: Gazi Kitabevi, 1.

sayabileceğimiz değirmenlerin Türk kültüründeki yeri Büyük Hun Devleti'ne kadar uzanmakta Kırgızlar, Hazarlar ve Uygurlarda da bu unsulara rastlanmakla birlikte sonraki dönemde Anadolu Selçukluları ve Osmanlılarda da değirmenlerin kullanımı tespit edilmiştir.⁴⁵⁹ Değirmenler yalnızca tahıl öğütülen yer değil aynı zamanda insanların birbirleriyle iletişim halinde oldukları, arkadaşların, dostların buluşma yerleri, tanışma ve karşılaşmalara ve hatta evlenmelere vesile olan yönüyle de toplumsal bir işleve sahiptir.⁴⁶⁰

Yabanâbad Gölsektedar(?) nâm karyede bir çiftlik ve bir değirmen ve bir bağçe vakfından yevmi bir akçeye mutasarrıf Halil teccid sene (1)104 [1692-1693]⁴⁶¹

Yabanâbad kazâsına tâbi' Kuzvıran karyesinde Şeyh Ali zaviyesine buçuk çiftlik ve üç bâb değirmen hissesine mutasarrıflar Ahmed ve Şeyhler ...olmalarıyla naib Yusuf arzıla buyuruldu⁴⁶²

8.4. Çeşme

İnsanlık tarihi boyunca önemini koruyan su diğer kültürlerde olduğu gibi Türk kültüründe de önemli bir yere sahiptir. Türk İnançında bir yere su götürmek sevap sayıldığından birçok yerde vakıf eserleri yapılmış olup bu eserler önemli sanat eserleri arasına da girmiştir.⁴⁶³ Türkçedeki çeşme sözcüğünün Farsçadaki karşılığı 'göz'olan çeşm kelimesinden geldiği kabul görmektedir. Suyun çıktığı kaynağa, gözlere çeşm denilmesinden dolayı suyun akışını sağlayan yapıya da çeşme denilmiştir.⁴⁶⁴

“Ankara'da kasaba çeşmesinde sancak türbesi ...Ali'ye... inâyet⁴⁶⁵”

⁴⁵⁹ Ceylan, S. (2014). Kaybolmakta Olan Bir Kırsal Maddi Kültür Örneği: Su Değirmenleri (Ağlasun Örneği). *Doğu Coğrafya Dergisi*, Sayı:31, 65.

⁴⁶⁰ Mirzaoğlu, G. (2012). Türk Halk Türkülerinde Değirmen Motifi ve Değirmenci Türküleri, *Bilig*, 62, 159-182.

⁴⁶¹ VGMA. H.D. 1143. S. 24.

⁴⁶² VGMA. H.D. 1143. S. 25.

⁴⁶³ Eser, R. (2017). Türklerde Su Kültürü Ve İzmir'in Simgesi Saat Kulesinin Çeşmeleri, *Türk Bilim Dergisi*, Sayı:13, 121.

⁴⁶⁴ Büyükkol. S. (2017). Çeşme Kültürünün Türk Resmine Yansımaları, *İdil Dergisi*, Sayı:39, Cilt: 6, 3247.

⁴⁶⁵ VGMA. H.D. 1143. S. 8.

9. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

XVII-XVIII. yüzyıllarda Ankara'nın siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik durumunu araştırma ve incelemeye yönelik hazırlanmış bu çalışmada ana kaynak olarak Ankara Hurûfât Defterleri ele alınmıştır. Transkribi ve değerlendirmesi yapılan bu defterler dönemin Ankarasını aydınlatması açısından Şer'iyye Sicilleri ve Tahrir Defterlerine göre bakir sayılabilecek niteliktedir. Şehir tarihi yazımı genel olarak arşivlerde araştırmaya açılan belge türleri ve Hurûfât Defterleri gibi daha az kullanılan belgelerle gelişmiştir. Bu defterler vakıf kurumlarında görevli imam, hatib, müteveli, müderris, ferrâş, nâzır, kayyım gibi görevliler ve aynı zamanda mahkeme ve esnaf örgütlerinin yöneticilerin atama kayıtlarının tutulduğu belgelerdir. Bu yönüyle Hurûfât defterleri araştırmaya konu olan Ankara vilayetindeki vakıf eserlerini; medrese, cami, türbe vb. imaretleri ve bu vakıflara atama usulleri, görevlinin ayrılış nedeni, yeni görevlendirilmiş kimseler, almış oldukları maaş gibi meseleleri aydınlatılmıştır.

Bu yüzyıllar aralığında isimleri geçen kaza, mahalle, nahiye, köy gibi idare merkezleri tasnifi yapılarak çevrilmemiş kaynaklar doğrultusunda sıralandırılmıştır. Tablolardan sonra defterin çeviri yazısı da eklenerek konu bütünlüğü sağlanmaya çalışılmıştır.

Transkribi yapılan defterlerde, tahrir defterlerinde olduğu gibi vakıf eserinin türünün kaydedilmediği görülmüştür. Bu nedenle vakıf eserinin adı, tarihi ve bulunduğu defter numarası yazılarak açıklaması verilmiştir. Vakıf eserlerinin türüne göre çizelge yapılmış, bu dağılımı gösteren bilgiler ayrıca verilmiştir. Ankara Hurûfât Defteri'nde 96 cami, 37 zâviye, 21 vakıf, 5 türbe, 9 medrese, 4 hamam, 1 ecza, 2 değirmen, 1 çeşme vakıf kaydı tespit edilmiştir.

200 köy, 4 kasaba, 73 mahalle, 7 nahiye çizelge halinde verilmiştir. Bu bilgiler ışığında köylerin tamamında birer cami veya mescid bulunduğunu öğreniyoruz. Bu mescid ve camiler genellikle köyün veya beldenin adını almıştır. Çalışmada yer alan vakıf eserlerinden birçoğu günümüze kadar ulaşmadığı için şehrin sembolü sayılan yapıların açıklanması daha uzun anlatılmıştır. Şehirde esnaf örgütlenmesinin her aşamada kendini gösterdiği anlaşılmaktadır. Vakıf eserlerinin adlarında özellikle Ahi teşkilatının yer alması şehrin çehresini ayakta tutan gücü gözler önüne sermektedir.

Medreselerin desteklenmesi, maddi ve manevi toplum hayatında medreselere yer verilmesi Ankara tarihinin koruduğu mirası güçlendirmesine önyak olmuştur. Özellikle vakıflar halk tarafından iş kapısı olarak görülmüştür.

Belgelerde birçok vakfın aile tarafından yaptırıldığını, atama ve tayinlerde ölen veya görevi bırakan babanın yerine muhakkak oğlunun getirildiği görülmektedir. Verilen beratlar da yine not olarak düşülmüştür. Vakıf görevlilerinin yarım veya bir tam akçe aldıkları yazılmıştır. Birden fazla atama yapıldığında aldıkları maaşı ikiye böldükleri yine kayıtlar içindedir. Her padişah değiştiğinde beratlar yenilediğinden özetleri “tecdîd-i berât” yani berat yenileme olarak kaydedilmiştir. Görev alan vazife sahiplerinin beratları, merkezden yani İstanbul’dan mahalline gönderilmiştir.

Ankara Hurûfât defterlerinin en önemli sınırlılığı vakıfların gelirlerine göre ve türlerine göre bilgilerin olmayışıdır.

Araştırma içerisinde verilen çizelge ve bilgilerde görüldüğü üzere vakıflarda, yeni atamaların en önemli nedeni ölüm nedeniyle görevin boş kalmasıdır. Beratın yenilenmesi, kaybolması, yanması durumuna karşın yenilenmesi gerekmiştir. Arz yapma yetkisine sahip idareciler; kadı, nâib ve mütevellidir. Ankara Hurûfât defterlerine baktığımızda görevli atamalarının pek çoğu beratla yapılmıştır. Zaman zaman da müteveli ve nâzır dışındaki görevlilerin, mütevellinin arzı üzerine beratla atandığı görülmüştür.

Ankara Hurûfât defterleri kayıtlarında yer alan esnaf teşkilatına ilişkin kayıtlarda; atama yapılan mahal, vazifenin adı, tayin cinsi, teklif edilen kişinin adı ve tarih sırası takip edilerek atamalar yapılmıştır.

Kısaca kayıt örneklerine yer verilen defterlerde yazılı atama kayıtlarının incelemesinden: idarî bakımdan Ankara sancağı ve adli bakımdan da Ankara kazası olan ve merkezi Ankara olan coğrafyanın sosyal hayatına dair kıymetli bilgiler sunulduğu görülmüştür. Görevliler arasında en çok ataması yapılan görevliler dinî hizmet vakıfları görevlilerinden imamlar ve şeyhlerdir. Kayıtlarda yer alan görevlere bazen bir görevli atanırken, bazen de birkaçının bir araya getirilerek tek görevli atandığı da olmuştur.

Görevlilere ödenen ücretlerde belli bir standartın olmadığı tespit edilmiştir. Vakıftan vakfa, görevden göreve aynı işe verilen ücretler arasında bazı farklar olabilmektedir. Genel hatlarıyla ücretler değerlendirilecek olursa, kayıtlarda ücretleri belirtilen görevlilerin çoğunun günlük 0-5 akçe arasında ücret aldıkları görülmüştür. Bazen 2 akçe aldıkları da olmuştur. Görevlilerin tayini ve görevlilere verilen ücretler, XVII-XVIII. yüzyılda Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu durumu da en açık şekilde yansıtmaktadır.

Ankara’daki nüfuzlu aileler ekonomik güçleri ölçüsünde Ankara özelinde vakıf çalışmalarını desteklemiştir. Vakıflara müteveli veya nâzır olarak atanıp, etraflarında

nüfuz ve güç sahibi olmuşlardır. Vakfın idaresinin genellikle bölge eşrafından bilinen, soyunu devam ettirecek ailelere verilip, sultan tarafından verilen onayla resmiyet kazanması sağlandığı görülmüştür. Kiralama yolu ile vakıf malları üzerinde faydalar sağlanmış, yıllarca devam eden bu silsile ile zamanla vakıf malları aile mensuplarının zimmetine geçtiği görülmüştür.

Sonuç olarak şu söylenebilir ki; Ankara Hurûfât Defterleri ışığında araştırma ve incelemesi yapılmış bu çalışma Ankara şehri hakkında önemli ve özgün bilgiler vermesi yönüyle sonraki çalışmalara dayanak olabilecek niteliktedir. Ancak çalışmanın ana kaynağı olan Hurûfât Defterlerinin tutulduğu tarih aralığının dar olması sebebiyle kendinden önceki rûznamçelerinde incelenmesini gerekli kılmaktadır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bu minvalde yapılacak yeni çalışmalar ile Ankara tarihi hakkında yeni bilgilere ve sonuçlara ulaşmak mümkün olacaktır.

KAYNAKLAR

- Akdağ, M. (1963). *Celali İsyancıları 1550-1603*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Akdağ, M. (1995). *Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi (1243-1453)* (Cilt: I). İstanbul: Cem Yayınları.
- Akgün, N. (1996). *Burası Ankara*. Ankara: Ankara Kulübü Yay. No: 3.
- Aksarayî, K. M. (2000). *Müsâmeretü'l-Ahbâr*. (Çev. M. Öztürk). Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Aktüre, S. (2000). 16. Yüzyıl Öncesi Ankara'sı Üzerine Bilinenler. (Der. Yıldırım Yavuz). Ankara: ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Akurgal, E. (1992). *Antik Devirde Ankara, Ankara Konuşmaları*. Ankara: Mimarlar Odası Ankara Şubesi, 13.
- Akyıldız, A. (2006). *Muhtar Mad.*, *İ.A*, 31, 51-53.
- Akyurt, Y. (1942). *Türk İslâm Kitâbeleri I. Kısım. (Ankara Kitâbeleri)*, (C. XI). Ankara: TTK Kütüphanesi, Y. 605. N: 125.
- Akyüz, J. (2003). *Ankara'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde XVIII. Yüzyılda Ankara (Şer'îye Sicillerinin Sayısal ve Muhteva Analizi Denemesi)*. Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Anbarlı, B.Ş., Demir, K.. (2014). "Osmanlı Adli ve İdari Sisteminde Kadılık: Kurumsal Bir Değerlendirme". *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6, 10, 71-89.
- Arık, R. O. (1939). "Anadolu'nun En Garp Eti İstasyonu Karaoğlan Höyüğü". *Belleten*, 3(9), 27-60.
- Arslan, M. (2004). *Galatya Krallığı ve Roma Dönemi Ankyra Şehir Sikkeleri*. Ankara: Ankara Ticaret Odası Yayınları.
- Ateş, A. (1945). "Hicri VI-VIII. (XII-XIV). Asırlarda Anadolu'da Farsça Eserler". *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII, 108.
- Atsız, H. N. (1970). *Âşıkpaşaoğlu Tarihi*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Atsız, H. N. (1972). *Evliya Çelebi'den Seçmeler*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Aydın, S. (2005). *Küçük Asya'nın Bin Yüzü: Ankara*. Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.
- Ayverdi, E. H. (1972). *Osmanlı Mimarisinde Çelebi ve II. Murad Devri*. C.II, İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Bağlum, K. (1992). *Beşbin Yılda Nereden Nereye Ankara*. Ankara.
- Bakır, A. (2001). "Ortaçağ İslam Dünyasında Dokuma Sanayi". *TTK Belleteni*, LXIV, 241.

- Baltacı, C. (1976). *XV-XVI. Asırlarda Osmanlı Medreseleri*. İstanbul: İrfan Matbası.
- Barkan, Ö. L., Ayverdi, E. H. (1970). *953 (1546) Tarihli İstanbul Vakıfları Tahrir Defteri*, İstanbul: Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayınları, 434-435.
- Barkan, Ö. L. (1953). Tarihî Demografi Araştırmaları Ve Osmanlı Tarihi. *İstanbul: Türkiyat Mecmuası*, X, 22; Emecen, F. (1989). *XVI. Asırda Manisa Kazası*. Ankara: TTK Yayınları.
- Barkan, Ö. L. (2015). Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri. *Yeni Türkiye, Rumeli-Balkanlar*, Özel Sayısı - I.
- Barthold, V. V. (1931). İlhanlılar Devrinde Mali Vaziyet. *Türk Hukuk Ve İktisat Tarihi Mecmuası*, C.1, İstanbul.
- Baskıcı, M. M. (2009). *Bizans Döneminde Anadolu İktisadi ve Sosyal Yapı (900-1261)*. Ankara: Phoenix Yayınları.
- Baykara, T. (1985). "Türkiye Selçuklularında İdarî Birim ve Bununla İlgili Meseleler". *Vakıflar Dergisi*, XIX.
- Baykara, T. (1988). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I Anadolu'nun İdarî Taksimatı*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Baykara, T. (1996). "Yeni Bir Ülkede Yeni İnsanlar". *Erdem*, 8(23), 451-464.
- Bayram, M. (1991). *Ahi Evren Ve Ahi Teşkilatının Kuruluşu*. Konya: Damla Matbaacılık.
- Berki, A. H. (1941). *Vakıflar*. İstanbul: Aydınlık Basımevi.
- Bilmen, Ö. N. (2018). *Hukuk-ı İslâmiye ve İstilahat-ı Fıkhiyye Kamusu, IV*. İstanbul: Ravza Yayınları.
- Blessing, P. (2018). *Moğol Fethinden Sonra Anadolu'nun Yeniden İnşası Rum Diyarında İslami Mimari, 1240-1330*. (Çev. M. Özkılıç). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Booth, I. (2012). "Kuzeybatı Anadolu'da Gaziler, Yollar ve Ticaret 1179-1291". (Çev. Murat Keçiş, Şahin Çeler). *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXVII-I, 249.
- Buluç, S. (1991). "İlkçağda Ankara". *Ankara Dergisi*. 1.
- Büyükkol. S. (2017). "Çeşme Kültürünün Türk Resmine Yansımaları". *İdil Dergisi*, 39, 6, 3247.
- Cahen, C. (1979). *Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler*. İstanbul: E Yayınları.
- Canday, G. (1994). *Türklerde Vakıf ve Taş Vakfiyeler. XI. Vakıf Haftası Kitabı*, Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Cebecioğlu, E. (1991). *Hacı Bayram Veli*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Cevdet, M. (1932). *Zeyl-i Alâ Fasl'ıl "El- Ahıyyet İl Feteyân İt Türkiye" Fî Rihlet-İ İbni Batuta*. İstanbul.

- Çay, A. (1987). *II. Kılıçarslan Türk Büyükleri*. Dizisi 35. Ankara: Kültür Ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Çelebi, K. (2013). *Cihannümâ*. (Der. B. Karlıağa, S. Öztürk). C. I. İstanbul: Türk Dünyası Vakfı Yayınları.
- Çınar, H. (1997). *Osmanlılar Zamanında Yabanabad Kazasında Kurulmuş Vakıflar. Tarihte Ve Günümüzde Kızılcahamam ve Çamlıdere Yöresi*, Ankara.
- Çınar, H., Gümüş, O. (2002). *Osmanlıdan Cumhuriyete Çubuk Kazası*. Ankara: Çubuk Belediyesi.
- Darkot, B. (1941). *Ankara Maddesi*. İslam Ansiklopedisi, C. 6, İstanbul.
- Demir, M. (2002). “Türkiye Selçuklu Vakıfları”. *Türkler*, C. 7.
- Demirkent, I. (1997). *Haçlı Seferleri*. İstanbul: Dünya Yayınları
- Demirkent, I. (2007). *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler, Bildiriler, İncelemeler*. İstanbul: Dünya Yayınları.
- Denizli H. Ve Diğ, (2003). *2002 Yılı Külhöyük Kazı Çalışmaları*. Ankara: Anadolu Medeniyetleri Müzesi 2002 Yıllığı.
- Develioğlu, F. (2009). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Eflaki, A. (1986) *Ariflerin Menkabeleri*. (Trc. T. Yazıcı). C. 2. İstanbul: MEB Yayınları.
- Erdoğan, A. (2010). *Geçmişten Günümüze Kızılcahamam ve Çamlıdere*. Ankara: ESYAV Yayınları.
- Erdoğan, A. (2013). *Ankara Kalesi Ve Sultan Aâaddin Camii*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Erdoğan, A., Tekcan, A. Recep. (2014). *Saklı Ankara*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Ergenç, Ö. (1975). *1600-1615 Yılları Arasında Ankara İktisadi Tarihine Ait Araştırmalar*. Türkiye İktisat Tarihi Semineri Metinler/Tartışmalar 8-10 Haziran 1973. Ankara.
- Ergenç, Ö. (1995). *Osmanlı Klasik Dönemi Kent Tarihçiliğine Katkı: XVI. Yüzyılda Ankara Ve Konya*. Ankara: Ankara Enstitüsü Vakfı Yayınları.
- Ergenç, Özer. (1984). “Osmanlı Şehrindeki Mahallenin İşlev ve Nitelikleri Üzerine”. *Journal of Ottoman Studies (Osmanlı Araştırmaları)*, IV.
- Ergin, O. (1936). *Türkiye’de Şehirciliğin Tarihi İnkişafı*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.
- Erzen, A. (1946). *İlkçağda Ankara*. Ankara: TTK. Yayınları.

- Erzi, A. S. (1950). “Türkiye Kütüphanelerinden Örnekler ve Vesikalar “I””, *Belleten*, XVI/53.
- Eyice, S. (1971). *Ankara'nın Eski Bir Resmi*. Atatürk Konferansları, IV, (Resim 8-12), Ankara.
- Eyice, S. (1992). *Bizans Dönemi Ankara'sı, Ankara Konuşmaları*. Ankara: Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayınları.
- Eyice, S. (1997). Hamam Mad, *TDV Ans*, C.15.
- Faroqhi, S. (1985). Onyedinci Yüzyıl Ankara'sında Sof İmalatı ve Sof Atölyeleri. İFM, XLI/1-4 (*Ord. Prof Dr. Ömer Lütfi Barkan'a Armağan*).
- Fıratlı, N. (1951). “Ankara'nın İlk Çağdaki Su Tesisatı”. *Belleten*, 15(57), 340-359.
- Galanti, A. (2005). *Ankara Tarihi III*. Ankara: Çağlar Yayınları.
- Galip, İ. (1971). *Takvim-i Meskukat-i Selçukiyye*. İstanbul: Başnur Matbaası.
- Gordlevskiy, V. A. (1988). *Anadolu Selçuklu Devleti*. (Çev. Azer Yaran). Ankara: Onur Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1944). *Bayramiye*. İA, C. 2. İstanbul: Maarif Matbaası.
- Gregory Abû'l Farac (Bar Hebraeus). (1987). *Abû'l Farac Tarihi (II)*. (Çev. Ö. Rıza Doğrul). Ankara: TTK Yayınları.
- Gülekli, N.C. (1948). *Ankara, Tarih-Arkeoloji*. Ankara: Doğu Matbaası.
- İnalcık, H. (2010). *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- İnalcık, H. (2009). *Devlet-İ Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.
- İnalcık, H. (2010). *Kuruluş Dönemi Osmanlı Sultanları (1302-1481)*. İstanbul: İSAM Yayınları.
- İpşirli, M. (1989). *II. Mahmud Dönemi'nde Vakıfların İdaresi*. Sultan II. Mahmud Ve Reformları Semineri.
- İpşirli, M. (2010). *Şehüslamlık Mad.*, İA, 39, 91-96.
- Kafesoğlu, İ. (1998). *Türk Milli Kültürü*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Kara, M. (1999). *Din, Hayat, Sanat Açısından Tekkeler ve Zaviyeler*. İstanbul: Dergah Yayınları.
- Kayaoğlu, İ. (1978). “Vakfın Menşei Hakkında Görüşler”. *Vakıflar Dergisi*, XI.
- Kerimüddin Mahmud Aksarayı. (2000). *Müsameretü'l-Ahbar*. (Trc. Mürsel Öztürk). Ankara: TTK Yayınları.

- Kesik, M. (2018). *Anadolu Türk Beylikleri*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Khoniates, N. (1995). *Historia, İoannes ve Manuel Komnenos Devirleri*. (Çev. F. Işıltan). Ankara: TTK Yayınları.
- Kılıcı, A. (2010). *Ankara Saraç Sinan Camisi 2008 Yılı Restorasyonu*. XIII. Ortaçağ Ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, İstanbul.
- Kienitz, F.K. (2014). *Sultanların Şehirleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Koca, S. (2008) “Diyâr-I Rûm”Un (Roma Ülkesi=Anadolu) “Türkiye” Haline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü”. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, (23), 1-53.
- Koca, S. (2016). *Türkiye Selçukluları Tarihi*. Ankara: Berikan Yayınları.
- Koca, S. (1997). *I. İzzeddin Keykâvus*. Ankara: TTK Yayınları.
- Konukçu, E. (2006). *Moğol Noyanları, Kayılar ve Sivas*. Selçuklular Döneminde Sivas Sempozyum Bidirileri, Sivas.
- Konyalı, İ. H. (1978). *Ankara Çamileri*. Ankara: Kültür Matbaacılık.
- Koşay, H. Z. (1934). “Ahlatlıbel Hafriyatı”. *Türk Tarih, Arkeologya ve Etnografya Dergisi*, 2.
- Koşay, H.Z. (1935). *Ankara Budun Bilgisi*. Ankara: Ankara Halkevi Dil-Tarih ve Edebiyat Şubesi Neşriyatı, Ulus Basımevi.
- Koyunoğlu, H. H. (2002) *Sosyal Politika Açısından Vakıflar, XVII. İstanbul Örneği*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Köprülü, B. (1951). “Tarihte Vakıflar”. *AÜHFD*, VIII/3, Ankara.
- Köprülü, F. (1925). “Oğuz Etnolojisine Dair Tarihi Notlar”. *Türkiyat Mecmuası*.
- Köprülü, F. (1942). “Vakıf Müessesesi”. *Vakıflar Dergisi*, II.
- Köprülü, F. (1983). *Türk-İslam Hukuk Tarihi Araştırmaları ve Vakıf Müessesesi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1943). “Anadolu Selçukluları Tarihi'nin Yerli Kaynakları”. *Belleten*, VII/27.
- Köprülü, M. F. (2003). *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Köprülü, M.F. (1978). *Les Origines De L'empire Ottoman*. Reprint, Philadelphia: Porcupine Press.
- Köymen, M. A. (1976). *Selçuklu Devri Kaynakları Olarak Vakfiyeler*. Studi Preottomani E Ottomani Atti Del Convegno Di Napoli, Napoli.

- Küçükköy, İ. (1984). *Şer'îyye Sicillerinde Vakıf Kayıtları*. İstanbul: Vakıflar.
- Kütükoğlu, M. S. (1991). "Baruthâne-İ Âmire". *TDV*, V/36-37.
- Kütükoğlu, M. S. (2018). *Osmanlı'nın Sosyo-Kültürel ve İktisadî Yapısı*. Ankara: TTK Yayınları.
- Lindner, R. P. (1988). *A Silver Age In Seljuk Anatolia*. Türk Nüvizmatik Derneği'nin 25. Kuruluş Yılında İbrahim Artuk'a Armağan. İstanbul: Türk Nüvizmatik Derneği Yayınları.
- Macpherson, J. W. (1954). "Roman Roads And Milestones of Galatia". *Anatolian Studies*, 4, 111-120.
- Makdisi, G. (2012). *Ortaçağ'da Yüksek Öğretim*. İstanbul: Klasik Yayınları.
- Mamboury, E. (1933). *Ankara*. Paris: Guide Touristique.
- Mamboury, E. (2014). *Ankara Gezi Rehberi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.
- Mehmed Neşrî, M. (1949). *Kitâb-I Cihan-Nümâ: Neşrî Tarihi* (Nşr. F.R. Unat-M. A. Köymen), I-II, Ankara.
- Merçil, E. (2000). *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi*. Ankara: TTK Yayınları.
- Mermerci, D. (1993). *Oyaca Kasabası Külhöyük 1992 Kurtarma Kazısı*. Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1992 Yıllığı. Ankara.
- Mesûdi, (2018). *Kitâbü't-Tenbih Ve'l- İşraf Coğrafya ve Tarih*. (Müt. R. Şeşen). İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Ocak, A.Y. (2016). *Ortaçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Selçuklu Dönemi*. İstanbul: Kitap Yayınları.
- Oral, Z. (1962). *Ahî Şerafeddin Türbesi*. Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi, Ankara.
- Oral, Z. (1962). "Anadolu'da Sanat Değeri Olan Ahşap Minberler. Kitabeleri ve Tarihçeleri". *Vakıflar Dergisi*, V.
- Ostrogorsky, G. (1991). *Bizans Devleti Tarihi*. (Çev. F. Işıltan). Ankara: TTK Yayınları.
- Ögel, B. (1957). "Selçuklu Devri Anadolu Ağaç İşçiliği Notları". *Yıllık Araştırmalar Dergisi*, I, Ankara.
- Öger, A., Kılıç, F. (2016). *Risâle-İ Tegürmendçilik (Değirmencilik Risalesi)*. Ankara: Gazi Kitabevi, 1.
- Öney, 1971: 116; Konyalı, İ. H. (1978). *Ankara Camileri*. Ankara: Kültür Matbaacılık.
- Öney, G. (1971). *Ankara'da Türk Devri Dini ve Sosyal Yapıları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları.

- Öney, Gönül. (1990). *Ankara Arslanhane Camii*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özcan, A. (1988). Mimar Sinan'a Siparişte Bulunanlar. *Mimarbaşı Koca Sinan Yaşadığı Çağ Ve Eserleri I*, İstanbul.
- Özdemir, R. (1991). *Ankara, İktisadî ve Ticarî Hayat*. TDV İslam Ansiklopedisi, C. 3, İstanbul.
- Özdemir, R. (1993). *Avâriz ve Gerçek Hâne Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bazı Bilgiler*. X. Tarih Kongresi, Kongreye Sunulan Bildiriler, C. IV. Ankara.
- Özdemir, R. (1998). *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Öztürk, N. (1983). *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*. Ankara: Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Öztürk, N. (1995). "Evkâf-I Hümâyün Nezâreti". *DİA*, XI.
- Öztürk, N. (2002). "Osmanlı Döneminde Vakıflar". *Türkler*, X.
- Pakalın, M. Z. (1993). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*. İstanbul: M.E.B Yayınları.
- Quentin, S. S. (2006). *Bir Keşiş'in Anılarında Tatarlar ve Anadolu 1245- 1248*. (Çev. E. Özbayoğlu). Antalya: Doğu Akdeniz Kültür Ve Tarih Araştırmaları.
- Ruben, W. (1942). "Buddhist Vakıflar Hakkında". *Vakıflar Dergisi*. (Çev. M. Torkak), *Vakıflar Dergisi*, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 2, s.173-181.
- Ruben, W. (1947). Anadolu'nun Yerleşme Tarihi İle İlgili Görüşler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, V(4), 369.
- Sargın, H. (2012). *Antik Ankara*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Savaş, S. (1999). Zâviyelerin Türk Kültürünün Gelişmesindeki Rolü. *Yeni Türkiye Dergisi*, S 34, Osmanlı Özel Sayısı IV.
- Sevgen, N. (1959). *Anadolu Kaleleri*. (Cilt: 1), Ankara: Doğu Matbaası.
- Sevim, A. (1987). *Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi "Başlangıçtan 1086'ya Kadar*. Ankara: TTK Yayınları.
- Sevim, A-Merçil, E. (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sevin, V. (2016). *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası I*. Ankara: TTK Yayınları.
- Strabon, (2012). *Geographika Anadolu Coğrafyası Kitap: XII-XIII-XI*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

- Sümer, F. (1985). *Yabanlu Pazarı, Selçuklular Devrinde Milletlerarası Büyük Bir Fuarı*. İstanbul, TDA.
- Şafak, A. (1977). *İslam Arazi Hukuku ve Tatbikatı*. İstanbul: TÜRDAV Yayınları.
- Şeker, M. (2012). *Anadolu'da Bir Arada Yaşama Tecrübesi*. Ankara: DİB Yayınları
- Şimşek, M. (1985). "Osmanlı Cemiyetinde Para Vakıfları Üzerine Münakaşalar". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, XXVII.
- Tarih İçinde Ankara, (2008). C.1, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Taş, H. (2006). *XVII. Yüzyılda Ankara*. Ankara: TTK Yayınları.
- Temizsoy İ. ve Diğ. (1999). *1998 Külhöyük Kazısı*. Ankara, Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1998 Yıllığı.
- Togan, Z. V. (1931). "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisâdî Vaziyeti". *Türk Hukuk Ve İktisad Tarihi Mecmuası*.
- Tuna, N. (2007). *ODTÜ Müzesi'nin Ankara Frig Nekropolü'nde Araştırma Kurtarma Kazıları, Friglerin Gizemli Uygarlığı/The Myserious Civilization Of The Phrygians*. (Der. H. Sivas, T. Tüfekçi Sivas). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tunçdilek, N. (1974). *Kır Yerleşmeleri: Köy-Altı Şekilleri. Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Coğrafya Enst. Yayınevi.
- Turan, A. N. (1999). *Yabanabad Tarihini Ararken*. Ankara: Kızılcahamam Belediyesi Yayınları.
- Turan, O. *İkta*. İ.A. V/2. İstanbul.
- Uğurlu, E. (1968). "Ankara Kızılbey Camii Minberi". *Türk Etnografya Dergisi*, X, 75-88.
- Umar, B. (1993). *Türkiye'deki Tarihsel Adlar*. İstanbul: İnkılâp Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1984). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1988). *Osmanlı Teşkilâtına Medhal*. Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ. H. (2014). *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilâtı*. Ankara: TTK Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ.H. (2011). *Osmanlı Tarihi*. C. I. Ankara: TTK Yayınları.
- Üçok, B. (1983). *İslam Tarihi, Emeviler-Abbasîler*. Ankara: MEB Basımevi.
- Ülken, H. Z. (1971). "Vakıf Sistemi ve Türk Şehirciliği". *Vakıflar Dergisi*, IX, 13-37.
- Vasiliev, A. A. (2018). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. (Çev. T. Alkaç). İstanbul: Alfa Yayınları.
- VGMA. H.D. 531.

VGMA. H.D. 532.
VGMA. H.D. 533.
VGMA. H.D. 534.
VGMA. H.D. 535.
VGMA. H.D. 536.
VGMA. H.D. 564.
VGMA. H.D. 1057.
VGMA. H.D. 1058.
VGMA. H.D. 1059.
VGMA. H.D. 1060.
VGMA. H.D. 1061.
VGMA. H.D. 1163.
VGMA. H.D. 1065.
VGMA. H.D. 1067.
VGMA. H.D. 1068.
VGMA. H.D. 1071.
VGMA. H.D. 1133.
VGMA. H.D. 1140.
VGMA. H.D. 1142.
VGMA. H.D. 1144.
VGMA. H.D. 1148.
VGMA. H.D. 0530.

Werner, E. (2014). *Büyük Bir Devletin Kuruluşu (1300-1481) Osmanlı Feodalizminin Kuruluş Süreci*. (Çev. O. Esen, Y. Öner), İstanbul: Yordam Kitap.

Witteck, P. (1969). "Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları". *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 225-228.

Yalçınkaya, I. (2009). *Ankara'nın İlk Sakinleri: Paleolitik (Yontma Taş) Çağı. Taş Devrinden Cumhuriyet'e Ankara*. Ankara: Ayrıntı Basımevi.

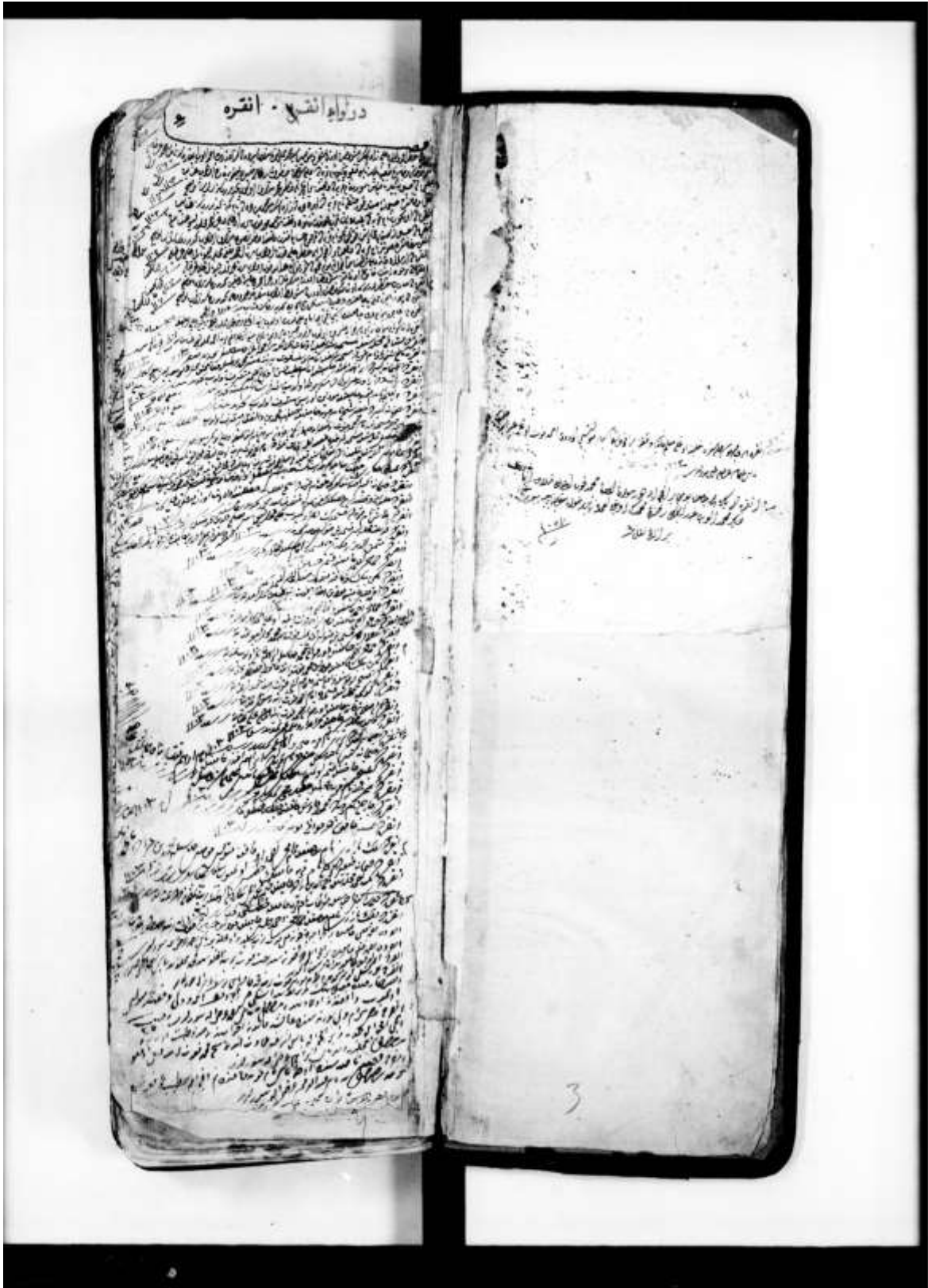
- Yediyıldız, B. (1982). “XVIII. Asır Türk Toplumunu ve Vakıf Müessesesi”. *Vakıflar Dergisi*, XV.
- Yediyıldız, B. (1988). “Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri”. *Vakıflar Dergisi*, XX.
- Yediyıldız, B. (2012). “Vakıf”. *DİA*, C.42.
- Yinanç, M.H. (1988). “Dânişmendliler”. *İA.*, C. III.
- Mirzaoğlu, G. (2012). “Türk Halk Türkülerinde Değirmen Motifi ve Değirmenci Türküleri”. *Bilig*, 62, 159-182.
- Yücel, Y. (1974). “Osmanlı İmparatorluğunda Desantralizasyona Dair Genel Gözlemler”. *Belleten*, XXVIII/152.

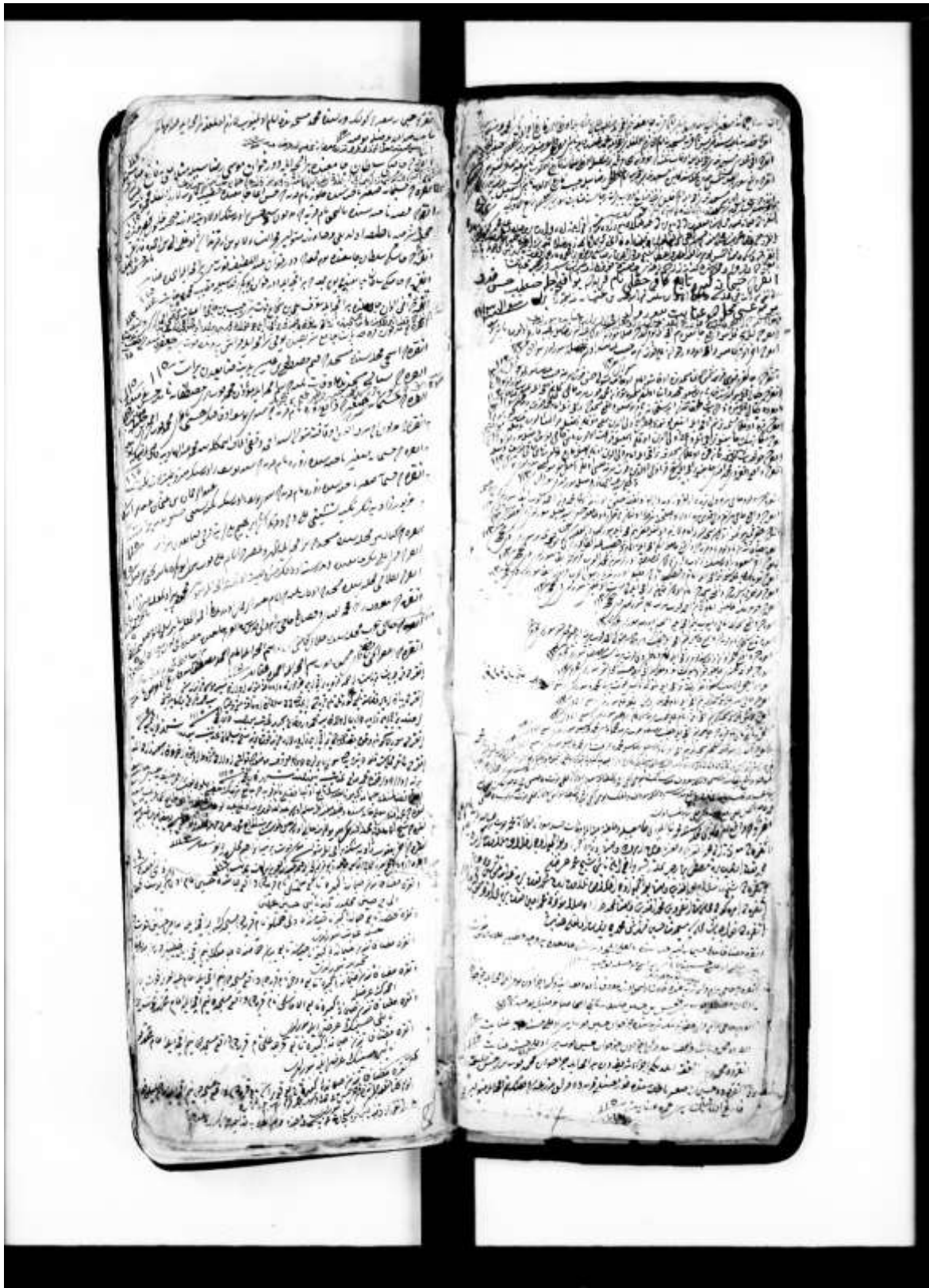

EKLER

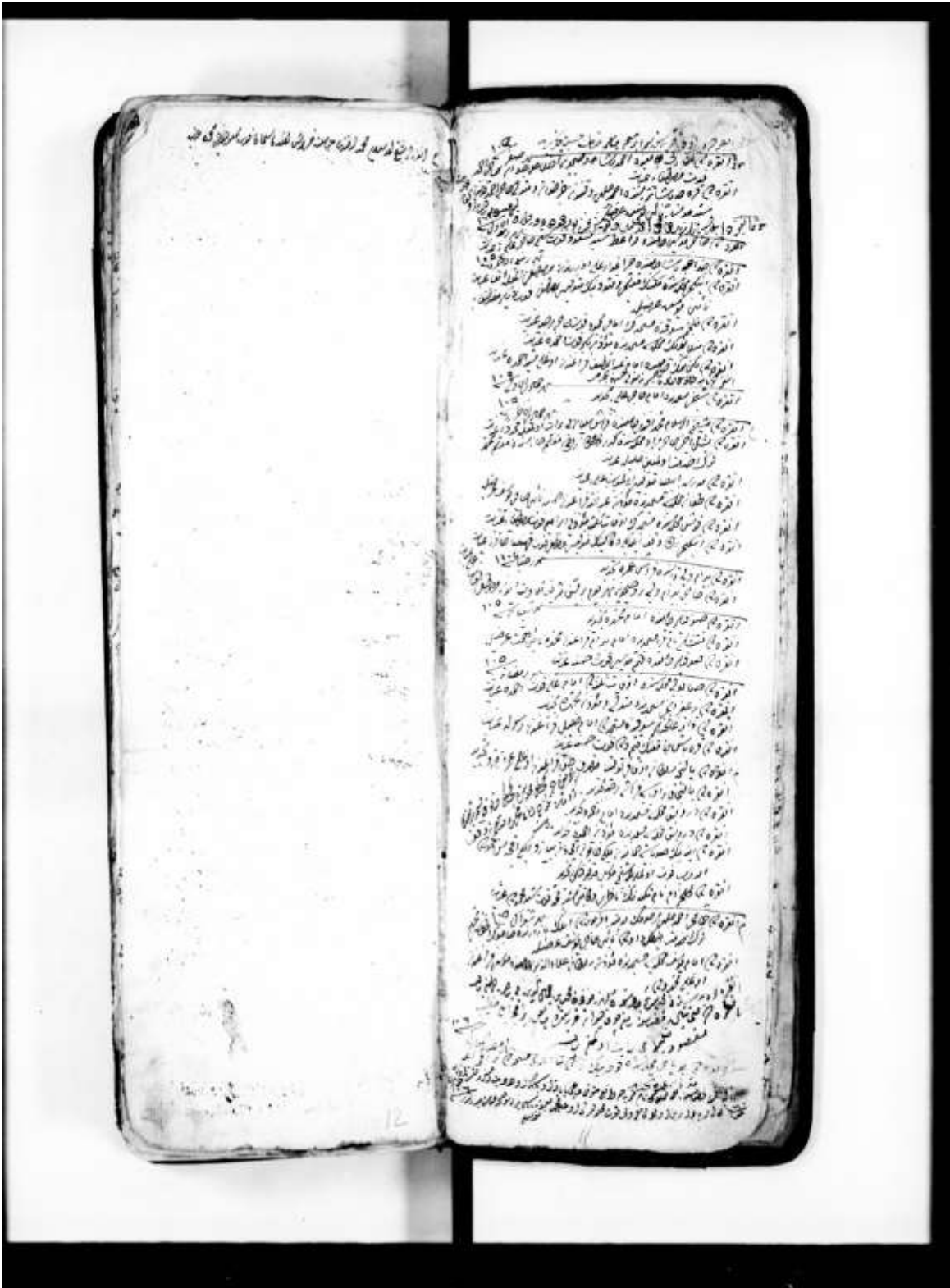
Ek-1. Belgelerin Orijinal Görüntüleri (Vakıflar Arşivi 1138 No'lu Defter) Sayfa 3 ve 4.

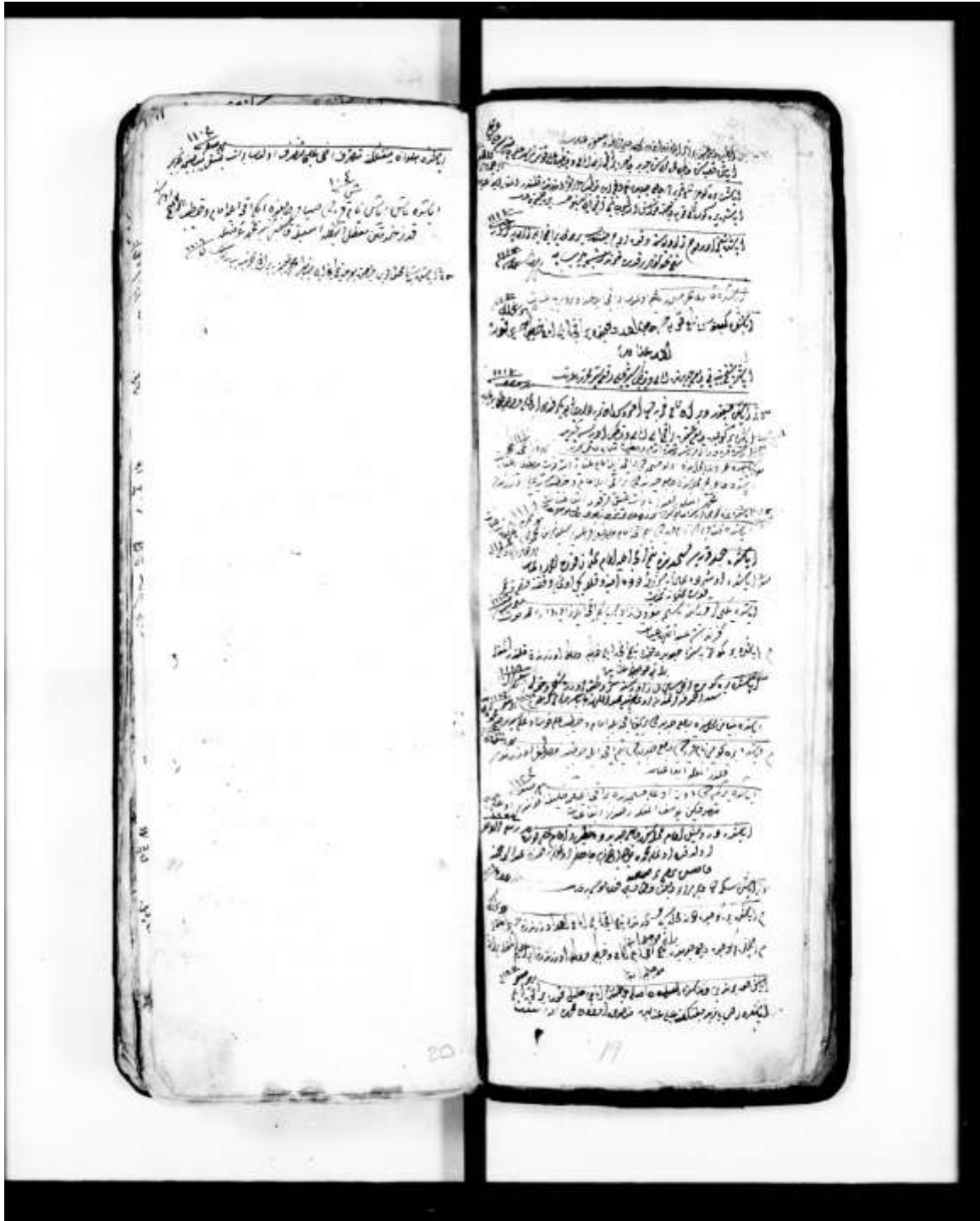
Ek-1. (devam) Belgelerin Orijinal Görüntüleri (Vakıflar Arşivi 1138 No'lu Defter) Sayfa 9 ve 10

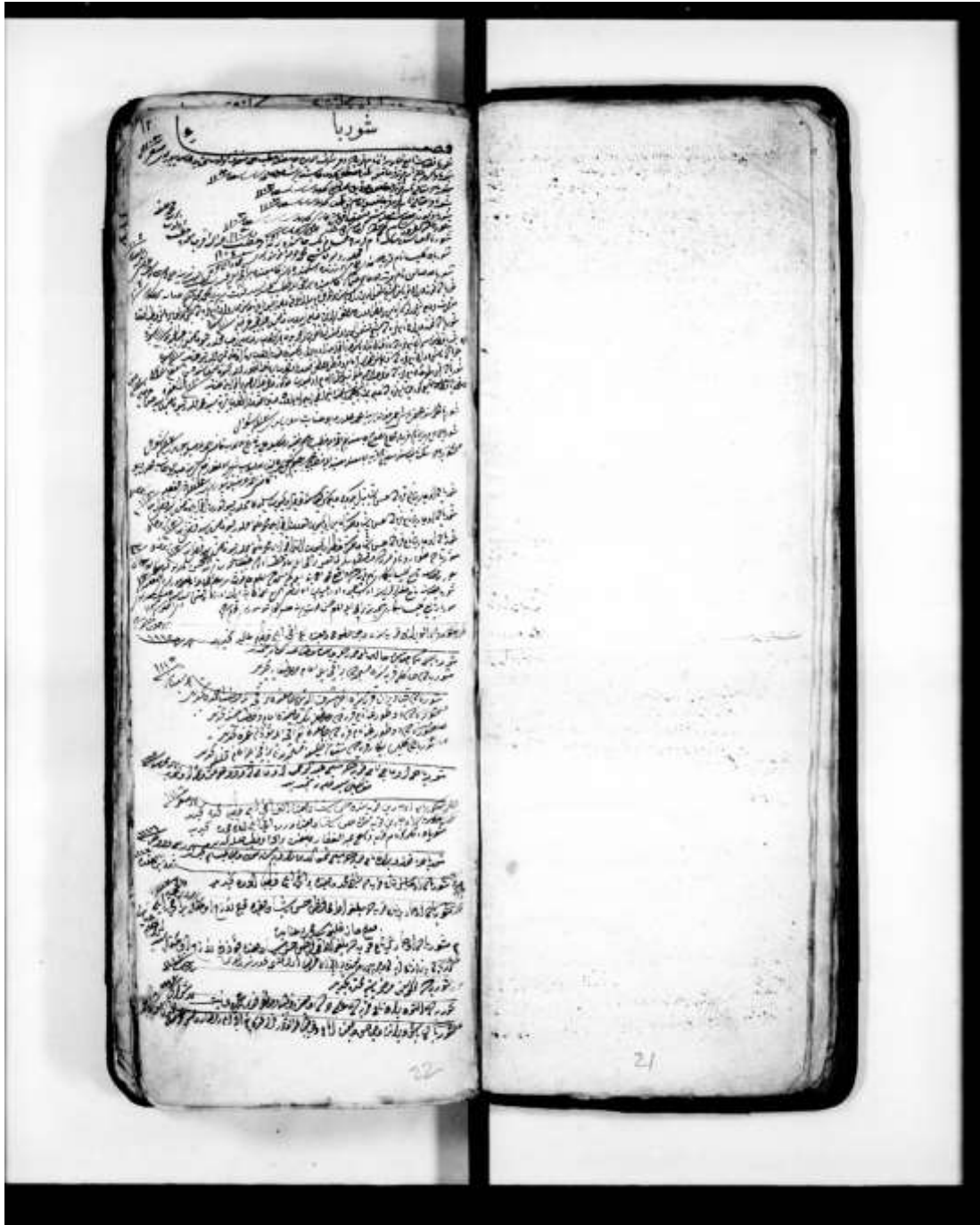

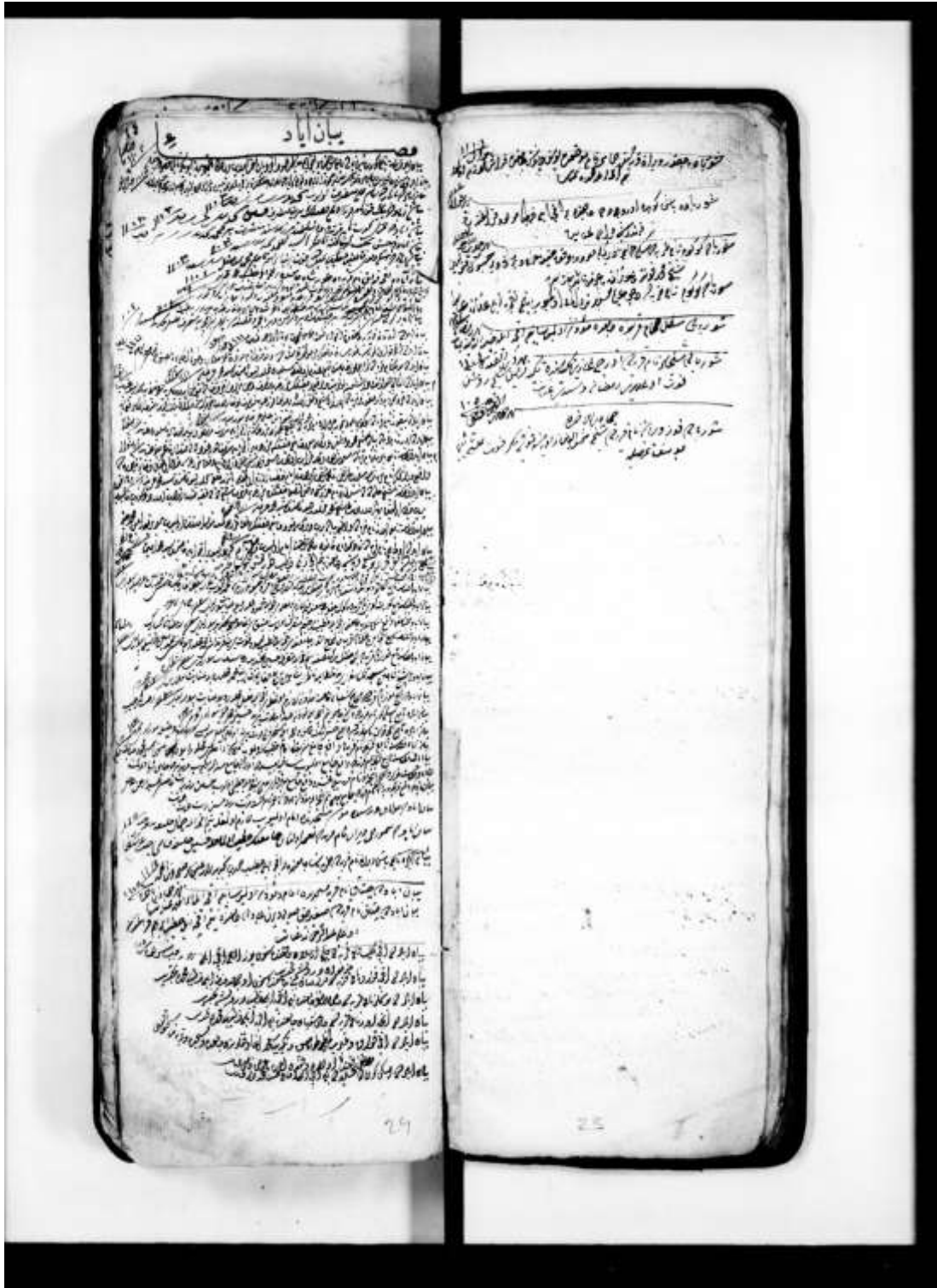

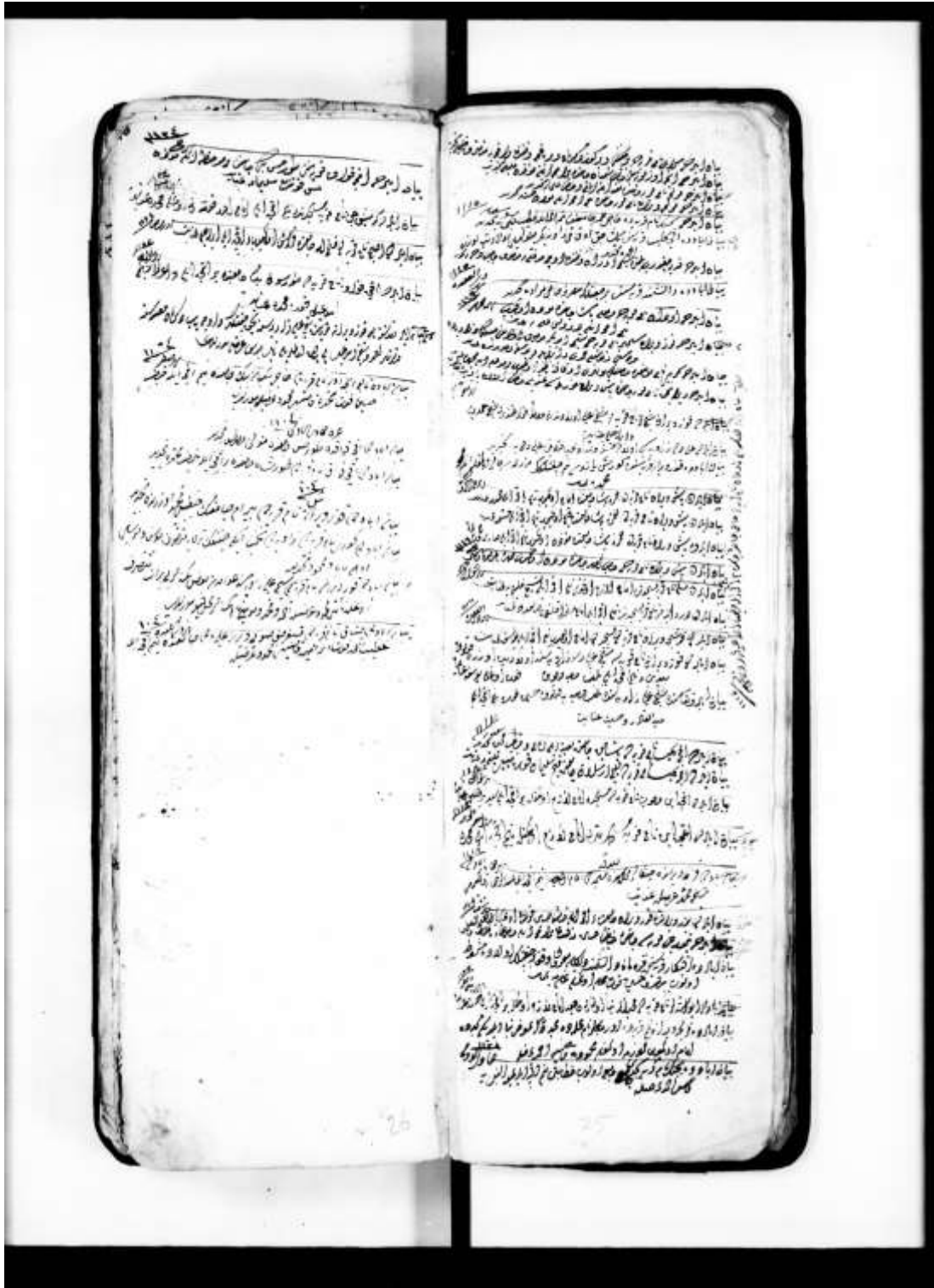
Ek-1. (devam) Belgelerin Orijinal Görüntüleri (Vakıflar Arşivi 1138 No'lu Defter) Sayfa 19 ve 20

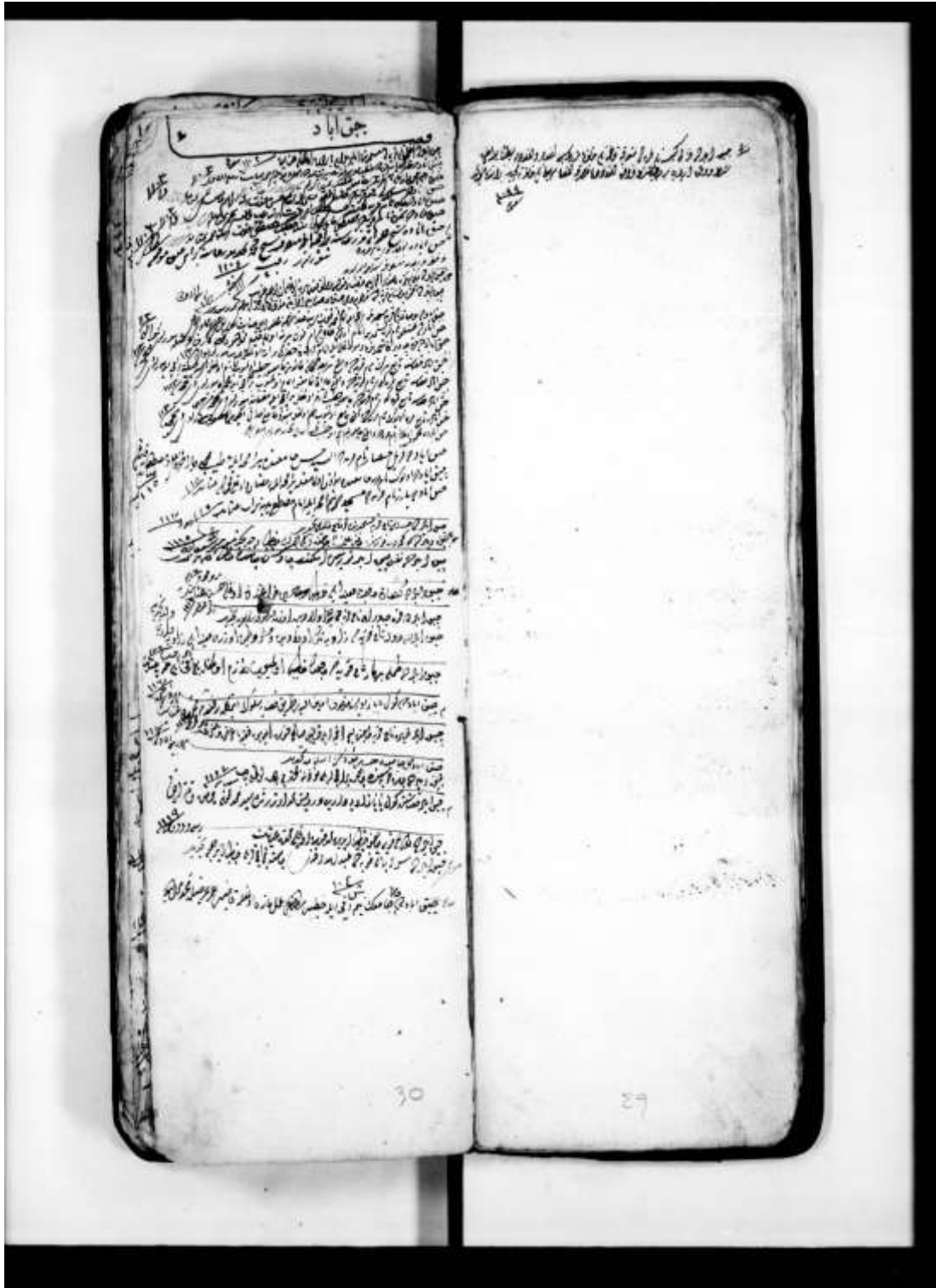

Ek -1. (devam) Belgelerin Orijinal Görüntüleri (Vakıflar Arşivi 1138 No'lu Defter) Sayfa 23 ve 24

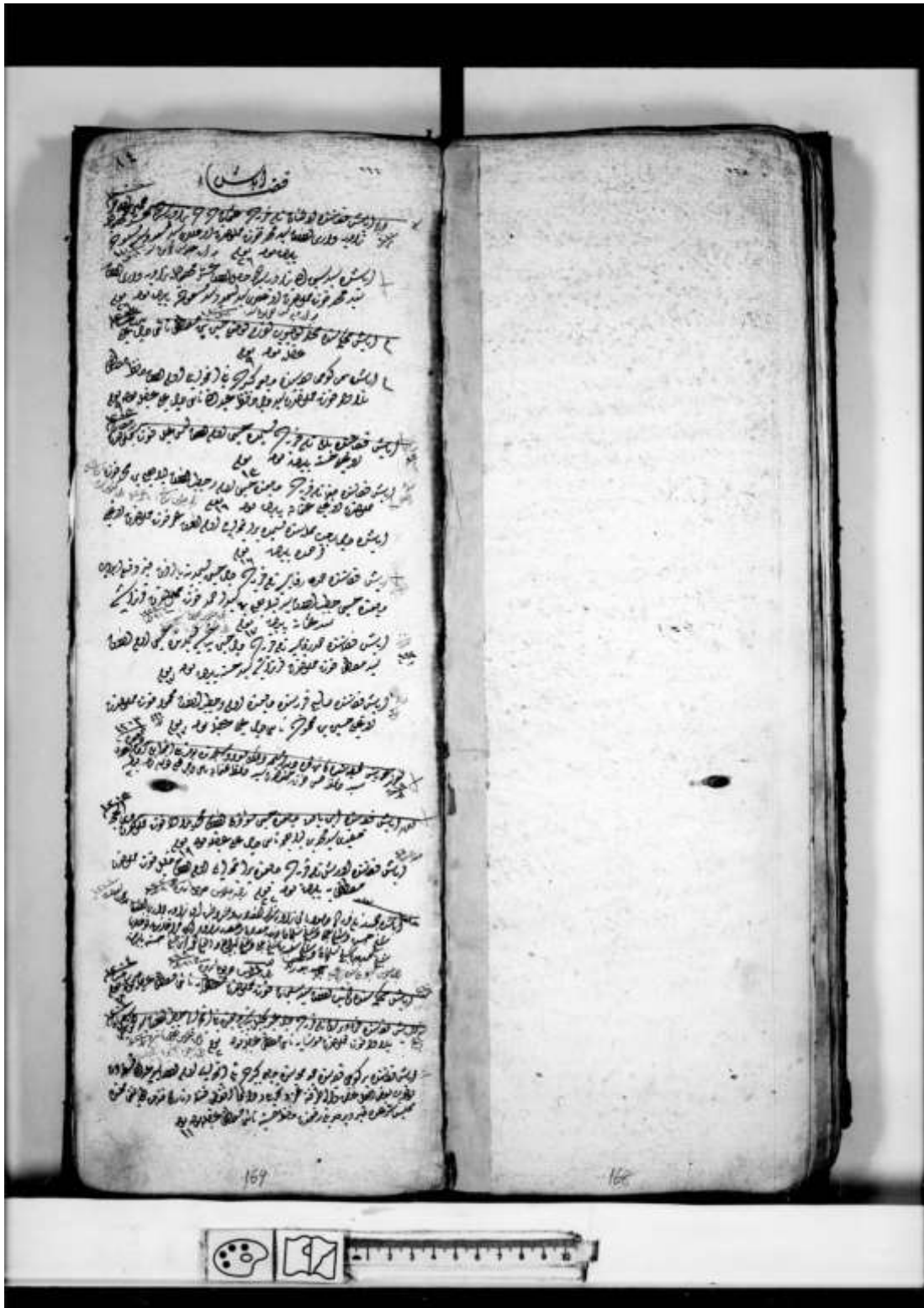

Ek -1. (devam) Belgelerin Orijinal Görüntüleri (Vakıflar Arşivi 1138 No'lu Defter) Sayfa 29 ve 30

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, adı : COŞKUN, Tuğçe
Uyruğu : T.C.
Doğum tarihi ve yeri : 08.10.1994/Kayseri
Medeni hali : Bekâr
Telefon : 543 570 34 79
e-mail : tcoskun3846@hotmail.com

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet tarihi
Yüksek lisans	Gazi Üniversitesi SBE Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı	Devam ediyor.
Lisans	Gazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü	2016
Lise	Behice Yazgan Kız Anadolu Lisesi	2012

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
2019	Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi	Astsubay

Yabancı Dil

Farsça

Yayınlar

- Hurûfât Defterleri Işığında Ankara Vakıfları. TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi, 43. Sayı, 2019.
- Ahilik Teşkilatındaki Ticaret Anlayışının Günümüz Ticaret Anlayışına Olan Etkileri: Kayseri ve Kırşehir İlleri Esnaflarına Yönelik Alan Araştırması. TÜBİTAK, 2012.
- Gevher Nesibe Şifahanesi'nin Tıp Tarihine Katkıları. TÜBİTAK, 2011.

